

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Tiesību teorijas un vēstures katedra

M A Ģ I S T R A D A R B S

***VISPĀRĒJIE TIESĪBU PRINCIPI KOPĪPAŠUMA REĀLĀS
SADALES LIETĀS***

Saņemts tiesību teorijas un vēstures zinātņu
katedrā
2007.g. ____ . _____

Pilna laka
klātienes nodaļas
maģistrantūras studente
Sandra Ozola
JurP000555

Zinātniskais vadītājs
lektors Lauris Liepa

Rīga, 2007

SATURS

IEVADS	3
1. TIESĪBAS UZ ĪPAŠUMU	6
1.1. Īpašuma tiesiskā garantija.....	10
2. KOPIPAŠUMA JĒDZIENS	11
2.1. Kopīpašuma priekšmets.....	17
2.1.1. Kopīpašuma tiesību rašanās pamats.....	17
2.2. Kopīpašuma tiesību negatīvais saturs.....	19
2.3. Kopīpašuma tiesību pozitīvais saturs.....	24
3. TIESĪBU NORMU PRETRUNAS KOPIPAŠUMA REĀLĀS SADALES TIESISKAJĀ REGULĒJUMĀ	28
4. TIESĪBU PIEMĒROTĀJA RĪCĪBAS BRĪVĪBA	38
4.1. Lietderības apsvēruma juridiskais aspekts.....	52
5. VISPĀRĒJO TIESĪBU PRINCIPU AKSIOLOĢISKĀ UN FUNKCIONĀLĀ NOZĪME	56
5.1. Samērīguma princips.....	62
5.2. Vienlīdzības princips.....	67
KOPSAVILKUMS	71
ANOTĀCIJA ANĢĻU, KRIEVU VALODĀ	74
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS	76

IEVADS

Darbā tiek pētīts un analizēts kopīpašnieku tiesību pozitīvais un negatīvais saturs Latvijas Republikas Civillikuma (turpmāk- CL) normās, kā arī atspoguļotas pretrunas starp tiesību normām un to piemērošanu, risinot jautājumus, kas skar kopīpašuma reālo sadali.

Ņemot vērā kopīpašuma institūta apgrūtinājošo raksturu, tiesību piemērotājam ir „tiesiski jālemj par konkrētu gadījumu, visbiežāk tas nav izdarāms tikai ar vienas tiesību normas palīdzību, bet jāpiemēro ļoti daudz normu, turklāt šīm normām gan savstarpēji, gan to ietekmei konkrētajā gadījumā jābūt loģiskās un argumentētās attiecībās.”¹

Tādējādi darba mērķis ir norādīt uz šobrīd pastāvošo problēmu, kas pastāv izskatot jautājumus, kas skar kopīpašuma reālās sadales jautājumus un iezīmēt iespējamus risinājumus tās novēršanā.

Kopīpašuma tiesību izpētei un pareizai piemērošanai ir jāņem vērā 1992.gada 7.jūlija likums "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību" 17. pantu, kurš paredz, ka Civillikuma 1067-1129. pants attiecas uz visiem īpašumiem neatkarīgi no īpašuma tiesību rašanās laika.

Analizējot tiesu praksi un reālās dzīves situācijas tiek novērota neloģiska tiesību normu piemērošana un interpretācija, kas noved pie absurdām tiesiskām sekām, kas liedz kopīpašniekiem realizēt ar likumu aizsargātās tiesības, proti, "katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt dalīšanu", kā to nosaka CL 1074. pants. Šādu tiesisko seku iemesls ir visumā zemā ierēdņu juridiskā kvalifikācija, nespēja pareizi orientēties tiesību sistēmā, nespēja izprast publiskos tiesību principus to kopsakarībā un vienlaikus tos ņemt vērā, izvērtējot individuālu gadījumu. Apsvērumi, kas balstīti uz subjektīvo taisnīguma un tiesiskuma izjūtu lielākoties ir kļūdaina.

Tādējādi, jo svarīgi ir „izpētīt zināmās normas sakarību ar citiem tiesību noteikumiem vai arī ar visu tiesību sistēmu”², jo „neviens tiesību norma nav izolēta: visas tiesības ir kā vesels, dibināts uz zināmiem vispārīgiem principiem un noteikumiem, kamdēļ katras atsevišķas normas jēdziens un nozīme ir saprotams tikai šīs normas sakarībā ar citām normām”³.

Latvijā, tāpat kā citās pēcsociālistiskajās valstīs ir smagas problēmas ar tiesību normu piemērošanu katrā konkrētā gadījumā, proti, vēl joprojām vērojama sociālistiskās metodoloģijas lietošana. Tādēļ tiesiskā realitāte Latvijā daudzos jautājumos ir attāla no demokrātiskas un tiesiskas

¹ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filozofijā. *Likums un Tiesības*, 2000, nr. 7

² Hvostovs V.M. Vispārīgā tiesību teorija. Rīgā: LETA, 1924, 104. lpp.

³ Turpat, 104.lpp.

valsts tiesiskās realitātes.

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk - Satversme) 1. pants, kurš nosaka: „Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika” ietver sevī tiesiskas valsts pamatprincipus, proti, tiesiskās pašlēmības principus, samērīguma un vienlīdzības principus.

Demokrātiskas un tiesiskas valsts principi balstīti uz līdzsvaru starp pamatvērtībām sabiedrībā un tiesību realizāciju. Valsts pārvaldei tiesiskā valstī sabiedrības deleģētās funkcijas jāpilda taisnīgi un likumīgi. Tādējādi, tiesību piemērotājam, pieņemot lēmumus, jāpārbauda vai augstāk minētie principi ir ievēroti, nepārkāpjot Satversmē noteikto varas dalīšanas principu.

Pētot kopīpašuma izbeigšanas iespējas, gadījumos, **kad nav strīda starp kopīpašniekiem par tā reālo sadali**, it bieži novērota parādība, kad tiesību piemērotājs neņem vērā likumā noteikto kārtību tiesību normas pareizā piemērošanā.

Tiesību piemērotājs izskatot jautājumu par kopīpašnieku gribas realizācijas tiesiskumu, proti, nekustamā īpašuma (zemes) reālo sadali piemēro **analogijas principu**, piemērojot pašvaldību saistošajos noteikumos ietverto regulējumu par apbūvi. Šī problēma manuprāt ir ļoti aktuāla, jo kopīpašnieki neprasa **atļauju būvēt**, bet izsaka vēlmi dalīt kopīpašumu, tādējādi realizējot likumā noteiktās tiesības.

Lai spētu rast atbildi uz augstāk minēto problēmu darbā ir izmantoti gan Latvijas Republikas, gan citu valstu juristu darbi 20.-30. gados, piemēram, profesora Vasilija Sinaiska, Lotāra Šulca, V.M.Hvostova, juristu F.Konradi, A.Valtera un citu tā laika autoru darbus, kas pētījuši un analizējuši likumu iztulkošanas specifiskās problēmas, tiesību būtību, tiesību normu interpretāciju vispārīgās tiesību teorijas aspektā.

Tāpat darbā izmantoti mūsdienu autoru darbi, kas devuši būtisku ieguldījumu tiesiskās domas izveidei jautājumos, kas saistīti ar tiesību normu iztulkošanu, proti, Dr. habil. iur. profesora Edgara Meļķiša, Dr. iur. Daigas Iljanovas, Dr. habil. iur. profesores Ilmas Čepānes, tiesībzinātnieku R. Cipeliusa, N.Horna, Eiropas Kopienas tiesas tiesneša E.Levita un citu autoru darbus, kā arī tiesu praksi Eiropas Savienībā un Latvijā, tajā skaitā 20.-30. gados.

Īpaši var atzīmēt zvērinātu advokātu Andra Grūtupa, Jāņa Rozenfelda, Erlena Kalniņa, senatores Guntas Višņakovas, Dr. habil. iur. profesora Vasīlija Sinaiska darbus, kas sniedz padziļinātu skaidrojumu par kopīpašuma institūta tiesisko regulējumu.

Kopīpašuma institūts pats par sevi ir diezgan neizbēgama parādība, kas „īstā nozīmē nav īpašuma, bet īpašnieka aprobežojums.”⁴Varam secināt, ka aprobežojums attiecas uz visiem īpašuma

⁴ Sinaiskis V. Latvijas Lietu tiesības. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: LU St. pad. gr. izd., 1940, 62. lpp.

elementiem, kurus var realizēt īpašnieks, proti, valdījumu, lietojumu, rīcību, tiesību gūt ienākumus, tiesību atprasīt īpašumu no katras trešās personas. Tādējādi, svarīgi tiesību piemērotājam izvērtēt katras lietas apstākļus un pieņemot lēmumu, pareizi veikt tiesību normu interpretāciju, kas nepretrunīgi iekļautos tiesību sistēmā.

Ņemot vērā to, ka tiesību normu iztulkošana ir juridisks institūts, to pilnībā var atzīt kā konkrētas tiesību sistēmas sastāvdaļu. Tādējādi, kā to norāda Dr.habil.iur.profesora Edgars Meļķis "normas institucionalizācijā un funkcionēšanā ievērojamas visas tās pašas prasības, kas attiecas uz tiesību sistēmu kopumā."⁵

Tiesību normas piemērotājam savs lēmums jāpamato un par pamatu var būt tikai tādi argumenti, kas balstīti uz primārām tiesību normām, nacionālo vai starptautisko tiesību principiem, vai arī tieši izriet no tiem vai valsts tiesiskās iekārtas kopumā.

Kā panākt, lai tiesību piemērotājs interpretētu tiesību normas atbilstoši rietumu metodoloģijai? Jāpiekrīt E. Levita teiktajam, ka tiešu ietekmēšanas iespēju nav. Tiek norādīta vienīgā iespēja, proti, tiesību piemērotāju kvalifikācija. Sabiedriskajai domai, presei un tiesību zinātnei būtu rūpīgi un kritiski jāanalizē Satversmes tiesas spriedumi.

⁵ Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000, 54. lpp.

1. TIESĪBAS UZ ĪPAŠUMU

Īpašums ir subjektīva civilā tiesība. Tiesības uz īpašumu ir svarīgs cilvēka pamattiesību elements. Tās ir konstitucionālas tiesības. Mūsdienu galvenajos starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos-1948. gada "Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā", 1966. gada "Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām", "Eiropas Cilvēktiesību konvencijā" ir noteiktas galvenokārt cilvēka aizsardzības tiesības pret valsti. Latvijas Republikas Satversmē lielākā daļa cilvēktiesību, tajā skaitā 105. pantā, kurš paredz: "Ikvienam ir tiesības uz īpašumu", ir nostiprinātas kā aizsardzības tiesības pret valsti, tādējādi realizējot Satversmes 1. pantā nostiprinātos demokrātiskas valsts principus, kas balstīti uz taisnīgumu, tiesiskumu, tiesisko paļāvību un samērīgumu.

"No Satversmes 1. panta ietvertā demokrātiskas republikas jēdziena visām valsts institūcijām izriet pienākums savā darbībā, it sevišķi izdodot tiesību aktus, ievērojot likumību, varas dalīšanu un veikt savstarpēju uzraudzību, ievērojot publiskās varas pakļautību likumam, tas ir, likuma uzraudzību un citus tiesiskas valsts principus, arī samērīguma un tiesiskās paļāvības principus."⁶

Varas dalīšanas principa sabalansētības sistēmas uzdevums ir novērst varas uzurpācijas tendences katrā no trim varām, lai nodrošinātu valstiski tiesisko institūtu stabilitāti un pašas valsts varas funkcionēšanas nepārtrauktību.

„Tiesiskā valstī sabiedriskā un valsts dzīve tiek veidota, izmantojot tiesiskus līdzekļus un vadoties no tiesību kā īpaša kārtības faktora kritērijiem”.⁷ Tiesiskas valsts pamatuzdevums ir ne tikai aizsargāt indivīdu no valsts aizskārumiem, bet arī vienlaicīgi nodrošināt valsts darbības ierobežošanu, lai tiktu garantēta cilvēka cieņas, brīvības un taisnīguma atzīšana. Šāda tiesiskā aizsardzība indivīdam nepieciešama gan attiecībās ar valsti, gan savstarpējās attiecībās. Tiesiskas valsts jēdziens visupirms ir jāsaprot kā domāšanas līmenis, proti, nerakstītu tiesību normu kā cilvēka cieņas, brīvības un taisnīguma atzīšana. Tiesiska valsts ir „sarežģīts mehānisms, kurā darbojas savstarpējās bremsēšanas un atsvaru sistēma, tiek realizēts varas dalīšanas princips”.⁸

Tādējādi varam secināt, ka visas tiesību normas, tiesiskā valstī, ir jārada un jātulko caur sabiedrības pamatvērtībām, kas nostiprinātas valsts pamatnormā, kā arī tām jābūt par šo pamatvērtību sargātājām un pilnveidotājām. Tomēr tiesiskas valsts princips nav jāabsolutizē, tas ir

⁶ Villdbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 2. lpp.

⁷ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 178.-179. lpp.

⁸ Endziņš A. Latvijas demokrātija un īstēni tiesiskas valsts prakse. *Latvijas Vēstnesis*, 19.01.2000.

jāizmanto ārkārtīgi uzmanīgi. Šādu argumentāciju izvirzījusi Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa, norādot, ka tiesiskas valsts princips ir pārāk plašs un nenoteikts, attieksmei pret to ir jābūt jo sevišķi uzmanīgai. Tikai tad, ja, tiesiskā valstiskuma diktētās prasības netiek garantētas, iespējami konkrēti secinājumi, kas balstīti uz pašu tiesiskas valsts ideju.

Tiesiskas valsts princips ir nesaraujami cieši saistīts ar tiesībām. Atbilstoši mūsdienu izpratnei tiesiska valsts var izpausties divējādi, proti, „formālā nozīmē - kā likuma valsts”⁹ un „materiālā izpratnē - kā taisnīguma valsts”.¹⁰ Ar taisnīguma valsti materiālā izpratnē saprotot, cilvēku savstarpējās attiecības un cilvēka tiesības un pienākumus attiecībā pret sabiedrību, kuru tiesiskais pamats nostiprināts valsts pamatlikumā. Tiesiskas valsts principam ir konstitutīva nozīme tur, kur ar to formulē tiesību sistēmas būtības izpratni. ”Formālā izpratnē par tiesisku valsti atzīstama tāda valsts, kas par sev neatņemamiem institūtiem atzīst varas dalīšanu, tiesas neatkarību, pārvaldes likumību, pilsoņu tiesisko aizsardzību, ja viņu tiesības aizskārusi valsts.”¹¹

Tiesiska valsts var kļūt par tukšu formalitāti, ja tās pastāvēšana balstīta un aprobežojas ar juridiski tehnisko elementu uzturēšanu un, ja likumdevējs nav cieši saistīts ar konstitucionālajiem principiem. Tiesiskas valsts saturam ir nepietiekoši, ja tam ir deklaratīvs raksturs, ir nepieciešama konkrēta rīcība, proti, tā ievērošana.

Tiesiskas valsts izpratne ir nesaraujami saistīta ar taisnīguma principu, kas ir viens no demokrātiskas valsts konstitucionālajiem principiem. Tādējādi uzskatāms par tiesību sistēmas pamatu. Romiešu jurists Uplians norādījis, ka jēdziens „tiesības” (*ius*) ir cēlies no jēdziena „taisnīgums” (*iustitia*). Tomēr būtība ir nevis tiesību taisnīgumā, bet gan taisnīguma tiesiskumā, „jo ne jau tiesības izriet no taisnīguma, bet gan taisnīgums atvasinās no tiesībām un pauž tiesisko jēgu”.¹² Taisnīguma principam tiesiskā valstī līdztekus tiek iedibināts princips- vienādos apstākļos vienādas tiesības, svaru kausos liekot gan attiecības starp indivīdiem, gan attiecības starp valsti un indivīdu.

Tādējādi tiesiskas valsts valdīšanas mērķis ir taisnīgums kā pilsoniskas sabiedrības mērķis. Kā norādījis K. Hesse, tiesiskā valsts rada, veido un garantē tiesisko kārtību. Šī tiesiskā kārtība nepieciešama indivīda eksistencei un atsevišķu indivīdu līdzāspastāvēšanai sabiedrības ietvaros. Šādu kārtību iespējams nodrošināt tikai ar likuma palīdzību. Tomēr tiesību virsvadībai, lai tā atbilstu tiesiskas valsts būtībai, ir jābūt tiesiskai likuma virsvadībai, kura mērķis ir taisnīgums un tā nodrošināšana.

⁹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 180. lpp.

¹⁰ Turpat

¹¹ Turpat, 181. lpp.

¹² Нерсесянц В. С. Проблемы общей теории права и государства. Москва: Норма, 2002, с. 660.

„Tikai vienlaicīga padotība tiesībām un likumam saista tiesību piemērotāju pie taisnīguma prasību ievērošanas, pie pārpozitīvām tiesībām. Padotība tiesībām, līdztekus rakstītājam likumam, nozīmē arī paražu tiesību un tiesiskās iekārtas pamatā esošo principu atzīšanu. Tādējādi tiek realizēts tiesiskuma princips jeb tiesību virsvadības princips, kas ir tiesiskas valsts centrālais princips un vispārīgi nosaka, ka visa publiskā vara ir saistīta ar tiesībām, un tā var rīkoties tiesību noteiktajos ietvaros”.¹³

„Legitimitāte – tā ir likumības, lietderības un saprātīguma principu savienojums. Tiem kam dotas pilnvaras to īstenot, jāņem vērā, ka, pieņemot lēmumus, jāpārbauda, vai iepriekšminētie principi ir ievēroti, nepārkāpjot Satversmē noteikto varas dalīšanas principu,”¹⁴ kas ir ”jebkuras tiesiskas valsts eksistences pamats.”¹⁵

Demokrātiskas un tiesiskas valsts principi balstīti uz līdzsvaru starp pamatvērtībām sabiedrībā un tiesību realizāciju. Valdības pieņemtiem lēmumiem jārada ticība, ka tie tiek pieņemti, ievērojot taisnīguma principu, lai tādējādi samazinātu interešu konflikta iespējamību.

Valsts pārvaldei tiesiskā valstī sabiedrības deleģētās funkcijas jāpilda taisnīgi un likumīgi. Tiesību piemērotājam, pieņemot lēmumus, jāpārbauda vai augstāk minētie principi ir ievēroti, nepārkāpjot Satversmē noteikto varas dalīšanas principu, kā arī Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. pantā noteikto, proti, ”valsts pārvalde ir pakļauta likumam un tiesībām. Tā darbojas normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros. Valsts pārvalde savas pilnvaras var izmantot tikai atbilstoši pilnvarojuma jēgai un mērķim”.

Viena no demokrātiskas un tiesiskas valsts pazīmēm ir cilvēka tiesību un pamatbrīvību garantēšana, un tikai atsevišķos gadījumos šīs tiesības un brīvības var tikt ierobežotas, bet ierobežotas tikai ar likumu.¹⁶

"Pamattiesības un cilvēktiesības nav gluži viens un tas pats."¹⁷ Pamattiesības ir valsts garantētās subjektīvās tiesības. Tās atrodas uz vienas pakāpes ar citu valstu nacionālo konstitūciju līdzīgām garantijām. Cilvēktiesību jēdziens nav saistīts ar konstitucionāla likuma pozitīvismu, jo cilvēktiesību pamats ir valdošā doma, ka katram cilvēkam piedzimstot, neatkarīgi no viņa pilsonības, ir tiesības uz **individuālo tiesisko labumu- dzīvības, brīvības, veselības un īpašuma respektēšanu.**

¹³ Neimanis J. Studiju kurss. Tiesību tālākveidošana. Tiesību metodoloģijas pamatjautājumi. [b.i.], 2007.

¹⁴ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.04-07(99), Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 1999-2000. Rīga: TNA, 2001.

¹⁵ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.04-03(98), Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 1997-1998. Rīga: TNA, 2001.

¹⁶ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.04-05(97). Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 1997-1998. Rīga: TNA, 2001.

¹⁷ Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī. Rīga: 2004, 210. lpp.

Tādējādi, atšķirībā no nacionālo tiesisko sistēmu garantētajām pamattiesībām tās ir spēkā visā pasaulē. Tomēr reālā dzīve pierāda, ka cilvēktiesības reālu spēku, atzīšanu iegūst tās pozitīvajot starptautiskās konvencijās un nacionālajās konstitucionālajās tiesībās.

Pamatojoties uz „**vispārējo pamattiesību teoriju**, kas pēta pamattiesību vispārējās struktūras pazīmes”¹⁸, var iezīmēt galvenos tās kritērijus, proti, brīvības-vienlīdzības un aizsardzības-izpildījuma tiesības, subjektīvās tiesības-objektīvā vērtību sistēma.

Brīvība un vienlīdzība apzīmē pamattiesību garantijas mērķi, brīvības un vienlīdzības ievērošanu un ieviešanu, turpretim aizsardzība un izpilde ir **pamattiesību aizsardzības līdzeklis** jeb iedarbības virziens. **Īpašumtiesības** šajā aspektā pamattiesību iedalījumā ievietojamas kā **aizsardzības tiesības**.

Tā, piemēram, pamattiesību izpratne Vācijā, pauž "pilsoniski- liberālo pamattiesību izpratni" attiecībā uz aizsardzības un izpildījuma tiesību jomām. Un kam būtu zināmā mērā jāvelk paralēles ar Latvijas tiesību izpratni šajos jautājumos un tās būtu: "Liberālajai pamattiesību teorijai pamattiesības ir indivīda brīvību tiesības attiecībās ar valsti. To uzdevums novērst draudus svarīgām individuālās un sabiedriskas brīvības jomām, kas saskaņā ar vēsturisko pieredzi īpaši pakļautas draudiem no valsts puses. Pamattiesību punkts ir pilsoniskās tiesiskās valsts idejas pamatā esošais dalījuma princips, tās izpaužas kā šī dalījuma principa izpausme un konkretizējums.”¹⁹

Saskaņā ar to indivīda brīvības sfēra nav "pirms sociāla" kā ar sabiedrību nesaistīta, bet gan visīstākajā nozīmē "pirms valstiska". Tas nozīmē, ka valsts pilnvaras, salīdzinot ar brīvības sfēru, ir principiāli ierobežotas. Tās attiecas tikai uz valsts garantiju, regulēšanas un nodrošināšanas uzdevumiem brīvībai un tās mērķiem. Valsts neiedibina pamattiesību brīvību, tās, juridiski vērtējot, bija pirms valsts. Valstij ir priekšnosacījumi un institūcijas, lai radītu juridiskas garantijas. Veidojot juridiskas robežas, saskaņo viena indivīda juridisko brīvību ar cita indivīda juridisko brīvību, mainīgajos apstākļos. Brīvības satura būtības un brīvības izmantošanas veida noteikšana jau sākotnēji atrodas ārpus valsts regulēšanas kompetences.

Pamattiesības to patiesajā izpratnē ir brīva indivīda būtiskas tiesības un, proti, tiesības, kas tam ir attiecībās ar valsti. Visas īstās pamattiesības ir absolūtas pamattiesības tas ir, tās negarantē pēc "likuma mēra." To saturs neizriet no likuma, likuma iejaukšanās šķiet kā izņēmums un, proti, kā principiāli ierobežots un mērojams, ģenerāli regulēts izņēmums.

Tas pieder pie pilsoniskās tiesiskās valsts pamatā esošās sadales principa, ka „indivīda

¹⁸ Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī. Rīga: 2004, 220. lpp.

¹⁹ Turpat

brīvība ir priekšnoteikta un **valstisks ierobežojums ir izņēmums.**"²⁰ Tiek noliegta pamattiesību iedarbība uz trešajām personām, proti, norādot, ka pamattiesības rada tiesības un pienākumus arī starp privātajiem. Turpretim saskaņā ar pausto klasisko izpratnes viedokli - pamattiesības ir spēkā tikai valsts un pilsoņa attiecībās.

1.1. Īpašuma tiesiskā garantija

Īpašuma garantija ir īpaši komplicētas pamattiesības.

Īpašuma garantijas uzdevums ir nodrošināt indivīdam pamattiesības īpašumtiesību jomā, bet tā savukārt rada iespēju uz savu atbildību veidot privāto dzīvi. Tādēļ tās cieši saistītas ar vispārējo rīcības brīvību.

Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk-Konvencija) 1.protokolā 1.pantā noteikts, ka "Jebkurai fiziskai un juridiskai personai ir tiesības uz īpašumu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot, ja tas notiek sabiedrības interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem. Minētie nosacījumi nekādā veidā nedrīkst ierobežot valsts tiesības izdot tādus likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai, lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai sodu samaksu."

Arī LR Satversmes 105. pantā noteikts, ka: "Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašumtiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašumu piespiedu atsavināšana sabiedrība vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību".

Ņemot vērā augstāk minēto un aplūkojot nacionālās tiesību normas redzam, ka iepriekš minētās idejas pilnībā caurvijušas tās tiesību normas, kas skar īpašuma tiesību institūtu Latvijā.

²⁰ Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī. Rīga: 2004., 230.- 231. lpp.

2.KOPIPAŠUMA JĒDZIENS

CL lieto terminu "īpašums" divās nozīmēs:

- 1) kā tiesību (927., 928.pants);
- 2) kā ķermenisku, kādai personai piederošu lietu (993. panta trešā daļa), kuru dēvē par īpašuma priekšmetu (929. pants)²¹, proti, ar īpašumu saprotot:

- **lietu tiesību**, kas ir
- **tiesiska**
- **pilnīga vara**
- **uz savu lietu**,
- kas dod **personai īpašnieku titulu**
- **privātā sfērā**.

Augstāk minētajā kontekstā saprotot:

lietu tiesību, kā tiešu varu, kas ir neatkarīga no citām personām(absolūta);

tiesisku varu, kā varu kurai ir tiesisks pamats- **causa efficiens**;

pilnīgu varu, kā **ius plenum**, salīdzinot ar citām lietu tiesībām;

uz savu lietu, kā lietu tiesību priekšmetu, kurš ir apgrozības lieta;

īpašnieka titulu, kā **titulus**, tiesiska stāvokļa apzīmēšanu lietu tiesību subjektam;

privātā sfērā, "normatīvā civiltiesiskā sabiedrībā, īpašums ir privāts, tas nozīmē, ka īpašums pieder privātām personām un valstij, ciktāl valsts ņem daļību privātā sfērā kā tiesību subjekts. Privātā sfēra, normatīvā civiltiesiskā sabiedrība, ir ne tikai konkrētu tiesisko attiecību komplekss, bet personu tiesisku statusu un tiesisku titulu sistēma."²²

Saskaņā ar CL 927. pantu īpašums ir pilnīgas varas tiesība pār lietu, kas nozīmē, tiesības valdīt un lietot to, tiesības iegūt no lietas visus iespējamus labumus, tiesības rīkoties ar lietu, pilnīgi vai daļēji atsavināt, iznomāt, patapināt, nodot cita valdījumā, atteikties no īpašuma, iznīcināt to, kā arī noteikt lietas tiesisko statusu. **Tomēr tas, ka īpašums ir pilnīgas varas tiesība par lietu, vēl nenozīmē to, ka īpašums nevarētu būt arī aprobežots gan kādu konkrētu personu, citu īpašnieku, gan arī valsts vai sabiedrības interesēs.**

CL 928. pants nosaka, ka: "kaut gan īpašums var kā pēc privātas gribas, tā arī pēc likuma būt

²¹ Rozenfelds J. Lietu tiesības. Rīga: Valsts uzņēmums "Poligrāfists", 1994, 57. lpp.

²² Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Rīga: LU St.pad.gr.izd., 1940, 30.- 31. lpp.

dažādi aprobežots, tomēr visi šādi aprobežojumi iztulkojami to **šaurākā nozīmē**, un šaubu gadījumā arvien pieņemams, ka īpašums ir neaprobežots. Tādējādi Civillikums papildus deklarācijai, ka īpašums ir neaprobežots, vienlaicīgi paredz, ka īpašumu var ierobežot dažādu interešu labā, jo pretējā gadījumā īpašnieks varētu rīkoties pretēji citu īpašnieku gribai vai pretēji valsts un sabiedrības interesēm"²³

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk- Tiesa), lietā "Sporongs un Lēnorta pret Zviedriju", interpretējot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk- Konvencija) 1. protokola 1. pantā nostiprinātās tiesības uz īpašumu, ir secinājusi, ka šis pants ietver trīs atsevišķas normas, proti, **pirmkārt**, panta pirmajā teikumā ir paredzētas tiesības netraucēti baudīt īpašuma tiesības, **otrkārt**, panta otrajā teikumā īpašuma patvaļīgas atņemšanas aizliegumu un nosacījumus īpašuma atņemšanai, un **treškārt**, panta otrajā daļā atzīts, ka valstij ir tiesības kontrolēt īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm.

Augstāk minētajā lietā prasītāju īpašuma tiesības aizskāra ekspropriācijas atļaujas, kas bija piešķirtas Stokholmas pārvaldes iestādēm, lai atjaunotu pilsētas centru. Ekspropriācija netika veikta, taču atļaujas palika spēkā, un īpašniekiem tika aizliegts veikt būvniecību uz attiecīgajiem zemes gabaliem, tādējādi izjaucot viņu nodomus un ieceres.

Tiesa tomēr norāda, ka Zviedrijas valdība nav realizējusi prasītāju īpašumu atsavināšanu. Tādējādi prasītājiem formāli nebija „atņemts īpašums”. Prasītājiem ir pastāvējusi iespēja īpašumu dāvināt, lietot, mantot vai ieķīlāt. Tiesa konstatē, ka tiesiskās sekas ir radījis zemes gabalu izmantošanas ierobežošana, kas savukārt ietekmējis īpašumu vērtību. Kaut arī apspriestās īpašumtiesības bija praktiski atņemtās, tās nebija zudušas pavisam. Pieņemto mēru ietekme nav bijusi tik liela, lai to varētu pielīdzināt īpašumtiesību atsavināšanai. Prasītāji varēja turpināt lietot savu īpašumu un, ka neskatoties uz atsavināšanas lēmuma un būvniecības aizlieguma negatīvo ietekmi uz to pārdošanu, pārdošanas iespēja tomēr pastāvēja, kā to pierāda atbildētāja sniegtā informācija par desmitiem šādu atsavināšanas gadījumu, un, ka prasītāju galvenais prasījums izriet no Stokholmas pašvaldības lēmuma par atsavināšanas atļauju spēkā esamības ilglaicīgumu, kas ir pretrunā ar Zviedrijas likumdošanai kā arī Konvencijas tiesību normām.

Ņemot vērā augstāk minēto Tiesa secina, ka iztrūkstot konkrētam regulējumam, kas noteiktu **kādā termiņā tiem orgāniem, kas nodarbojas ar atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, tiesas ceļā, būtu jāveic kompensācija apmēra noteikšana, kā arī tas apstākļi, ka**

²³ Grūtups A. Īpašums (927.p.-1129.p.). Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīga: Mans Īpašums, 1996, 145. lpp.

šajā periodā prasītājiem ir bijusi liegtas tiesības veikt būvniecību sev piederošā īpašumā ir uzskatāms par īpašumtiesību aizskārumu Konvencijas 1. protokola 1.panta izpratnē.

Tādējādi Tiesa nevar atteikties no savām kontroles tiesībām, un tai ir pienākums noskaidrot vai bija ievērots un panākts taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības vispārējo interešu noteiktajām vajadzībām un nepieciešamību aizsargāt indivīda pamattiesības,²⁴

CL aizsargā īpašnieku tiesisko statusu, vienlaicīgi līdzsvarojot citu īpašnieku, valsts, sabiedrības intereses. Varam secināt, ka tiesību uz īpašumu var ierobežot, lai tiktu ievērotas daudzu indivīdu dažādās tiesības. CL 1082.,1083. pantā uzskaitīti paredzētie ierobežojumi, proti, "īpašuma lietošanas tiesības aprobežojumu noteic vai nu likums, vai tiesas lēmums, vai arī privāta griba ar testamentu vai līgumu" ir rūpīgi izvērtējami un attiecināmi uz katru konkrētu gadījumu atsevišķi.

Ņemot vērā augstāk minēto, secinām, ka īpašuma tiesības var tikt ierobežotas, bet tiesību piemērotājam ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai:

- 1) tas ir noteikts ar likumu;
- 2) tam ir leģitīms mērķis;
- 3) tas ir samērīgs.

Izdotajam likumam jāatbilst tiesiskas valsts principam.²⁵

Konvencijas Pirmā protokola 1.panta pirmās daļas otrajā teikumā noteikts, ka valsts var ierobežot īpašumtiesības. Šie ierobežojumi var izpausties kā īpašuma piespiedu atsavināšana "sabiedrības interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem", gan kā īpašuma izmantošanas kontrole „saskaņā ar vispārējām interesēm”.²⁶

Aplūkojot, piemēram, Vācijas Pamatlikumu redzam, ka tā 14. pantā ir norādīts: **pirmkārt**, tiesības uz īpašumu tiek garantētas un to saturu un robežas nosaka likums; **otrkārt**, īpašums uzliek pienākumus un tā izmantošanai jākalpo arī sabiedrības interesēm; **treškārt**, īpašumu piespiedu atsavināšana ir pieļaujama tikai sabiedrības interesēs un tā var notikt vienīgi ar likumu vai pamatojoties uz likumu, kas nosaka kompensācijas veidu un apjomu. Šāda kompensācija nosakāma, nodrošinot taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un aizskarto indivīdu interesēm.

Ņemot vērā augstāk minēto un to, ka valsts garantē īpašuma tiesības, secinām, ka ierobežojumi pielīdzināmi atsavināšanai, ja tiesību piemērotājs nav ievērojis samērīguma un vienlīdzības principa ievērošanu, tādējādi to pārkāpjot un, kas indivīdam vai indivīdu grupai sabiedrības labā liek nest neatbilstošu nastu.

²⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā "Sporongs un Lēnorta pret Zviedriju", 1982.

²⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā "Silvers un citi pret Lielbritāniju", 1983.

²⁶ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.09-02(98), Latvijas Satversmes tiesas spriedumi 1999-2000. Rīga: TNA, 2001.

Savukārt īpašuma ierobežojums ir akceptējams, ja „nepārkāpjot vienlīdzības principu, saturā un sociāli tiek ierobežots īpašums, šim ierobežojumam ir vispārēja daba. Tas neizslēdz, ka iespējama diferencēšana attiecībā uz dažādām personu grupām atkarībā no faktiski atšķirīgiem konkrētiem apstākļiem un īpašas situācijas. Vienlīdzības pamatprincips sargā pret nevienlīdzīgu attieksmi būtībā vienādā faktiskā situācijā. Tādēļ var salīdzināt tikai personu grupas, kas atrodas principiāli vienādā situācijā. Likumdevējs un pārvaldes iestādes drīkst dažādi vērsties pret dažādām personu grupām, ja tam lietišķs pamatojums, kas izriet no faktiskās situācijas.”²⁷

Lai tiesību piemērotājs spētu izvērtēt, salīdzināt šīs konkrētās situācijas un apstākļus katrā konkrētā gadījumā nepieciešama augsta juridiskā loģika. Ar šo domājot juridisko loģiku, kā „materiālo loģiku, kurai jānovēd mūs līdz juridiskam slēdzienam par to, ko darīt, ja vēlamies iegūt taisnīgu, juridiskā aspektā, vismaz korektu rezultātu.”²⁸

"Demokrātiskā, tiesiskā, liberālā valsts un sabiedrības iekārtā vispārējās cilvēktiesību teorijas, iestāžu un tiesu prakses uzdevums ir cilvēktiesības formēt tā, lai ar vismazākajiem ierobežojumiem saglabātu pēc iespējas lielāku indivīda brīvību un lai vienlaikus novērstu indivīda cilvēktiesību sadursmes ar kopējām interesēm un citu indivīdu cilvēktiesībām".²⁹

Lai nodrošinātu, ka valsts nepārkāpj pieļaujamās īpašumu tiesību ierobežošanas pilnvaras un līdz ar to nodrošinātu efektīvu cilvēktiesību īstenošanu īpašuma tiesībās, tiesiskai valstij ir jānodrošina trīs funkcijas, proti, **pirmkārt**, jāizstrādā kritēriji, jeb vērtību sistēma, kas noteiks robežas cik tālu valsts drīkst ierobežot īpašuma tiesības; **otrkārt**, valstij ir jāorganizē sava darbība tā, lai tā savā rīcībā ievērotu cilvēktiesību teorijas un dogmas; **treškārt**, valstij jānodrošina efektīvs valsts rīcības apstrīdēšanas mehānisms, jeb Ombudsmens, īpašuma tiesību aizsardzībā. Tas būtu neatkarīgs institūcijas veids, kas nevar iejaukties administratīvajā procesā, jo nepieņemtu saistošus lēmumus. Taču šāds Ombudsmens spētu konstatēt pārkāpumus, trūkumus normatīvajos aktos un iesniegtu likumprojektus un priekšlikumus šo trūkumu novēršanai, kā arī sniegtu konsultācijas sabiedrībai un palīdzētu efektīvāk cīnīties ar demokrātiskas un tiesiskas valsts vājāko vietu, proti, korupciju.

Latvijā šā gada sākumā spēkā stājās Tiesībsarga likums, kura viens no galvenajiem mērķiem ir nodrošināt labas pārvaldības principu valsts pārvaldē, tajā skaitā nodrošināt efektīvu cilvēktiesību īstenošanu. Vērtējot tiesībsarga institūciju valsts varas dalīšanas kontekstā, tiesībsargs

²⁷ Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas lēmums, Urteil III ZR 253/55 (DOV 1957, 669), <http://www.bundesverfassungsgericht.de> Aplūkots (2003. 12.martā)

²⁸ Бержель Ж.Л. Структура суждений. Общая теория права. Москва: NOTA BENE, 2000, 459 с.

²⁹ Levits E. Vispārējās cilvēktiesību teorijas pamati. Rīga: [b.i.], 2003, 821. lpp

nepieder ne pie tiesu varas, ne arī likumdošanas varas. Tādējādi Tiesībsarga institūtu var uzskatīt par valsts pārvaldes sastāvdaļu.

Tiesībsarga likuma 12. pants nosaka tiesībsarga uzdevumus, tajā skaitā risināt strīdus starp privātpersonām un iestādēm, kā arī ar cilvēktiesībām saistītus strīdus starp personām. Gadījumos, kad privātpersona uzskata, ka tās pamattiesības ir aizskartas, un ir vērsusies pie tiesībsarga ar sūdzību vai priekšlikumu, viņam ir tiesības ierosināt pārbaudes lietu pēc savas iniciatīvas. Konstatējot trūkumus tiesību aktu piemērošanā, tiesībsargs sniedz atzinumus un ieteikumus šo trūkumu novēršanā.

Ievērojot vispārējo cilvēktiesību teoriju, lai noskaidrotu vai valsts noteiktais īpašumtiesību ierobežojums ir attaisnojams, ir jākonstatē īpašumu tiesiskais pamats un valsts rīcībā īpašumu tiesību aizskārumu, jānoskaidro aizskāruma attaisnojāmība. Lai izvērtētu šī aizskāruma "attaisnojāmību" vērā jāņem Cilvēktiesību tiesību aktos nostiprinātie principi kā mēraukla, kā tiesību mērs. Konvencijas izpratnē tie ir samērīguma, vienlīdzības, diskriminācijas aizlieguma, tiesiskās palāvības un aizstāvības principi.

CL piektā apakšnodaļa paredz kopīpašumu, nosaucot to par aprobežojumu, kas attiecas uz īpašumu visā tā apjomā. Civillikuma definīcija "**aprobežojums visā tā apjomā**" nozīmē, ka aprobežojums attiecas uz visiem īpašuma elementiem - valdījumu, lietojumu, rīcību, tiesību gūt ienākumus, tiesību atprasīt īpašumu no katras trešās personas.³⁰

Kopīpašuma institūts (pēc CL- aprobežojumi, kas attiecas uz īpašumu visā tā apjomā, 1067. pants) īstā nozīmē nav īpašuma, bet **īpašnieka aprobežojumi**.³¹

Tas, ka vienai lietai ir vairāki īpašnieki, nozīmē, ka ikvienam no viņiem ir kopīpašuma tiesības uz visu lietu un katra atsevišķās tiesības uz lietas domājamo daļu, ka bezķermenisku lietu. Civillikums atzīst tikai tādu īpašuma formu, kur katram īpašniekam noteikta domājamā daļa, kas izteikta aritmētiskas daļas veidā. Šajā CL sadaļā aplūkotais kopīpašums ir vispārīgu normu kopums.

Daļējā kopīpašuma tiesību satura īpatnības atšķirībā no īpašuma tiesību satura vispār, izpaužas galvenokārt līdzīpašnieku savstarpējās attiecībās, kas ietekmē arī šī īpašuma dalībnieku attiecības ar pārējām personām. Ar jēdzienu "**daļa**" nav domāta kopīpašuma objekta daļa natūrā, jo tādā gadījumā būtu jāsecina, ka kopīpašums vispār nepastāv un katram dalībniekam individuāli ir

³⁰ Grūtups A. Īpašums(927.-1129. p.). Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīga: Mans Īpašums, 1996, 144. lpp.

³¹ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Rīga: LU St. pad. gr. izd., 1940, 62. lpp.

tiesības uz noteiktu priekšmeta daļu.³²CL norādītais termins "domājamā daļa" saprotams kā daļa īpašuma tiesībās, t.i., tiesībās valdīt, lietot un rīkoties ar īpašuma objektu atbilstoši savai kopīpašuma daļai.

CL 1067. panta 1.daļas norāde, ka kopīpašumā tiek sadalīts vienīgi tiesību saturs, nozīmē to, ka tiek sadalītas īpašuma tiesībā ietilpstošo elementu (valdījuma, lietojuma, rīcības, labumu gūšanas) proporcijas.³³

Pretstatā CL **nedalīto kopīpašumu** pazīst vairākas tiesību sistēmas. Svarīgu lomu nedalītais kopīpašums ieņem angļu tiesību sistēmā, kurš raksturojas ar četrām pazīmēm:

- visi kopīpašnieki iegūst savas tiesības vienlaikus (līdzīpašniekiem ir vienādas intereses);
- personas lietu valda nedalīti;
- katram līdzīpašniekam ir pilnīgi vienādas valdījuma tiesības uz visu objektu, kas atrodas kopīpašumā;
- nomirstot kādam no mantiniekiem, mantojums uz viņa daļu neatklājas, bet attiecīgi palielinās pārējo kopīpašnieku tiesību apjoms.³⁴

Tādējādi var secināt, ka pastāvot šādam kopīpašuma institūtam, uz to nav attiecināmi noteikumi par tiesībām prasīt īpašuma dalīšanu.

Turpinot analizēt kopīpašuma institūtu, var saskarties ar pausto viedokli, ka kopīpašuma pamatā ir neiespējamība reāli sadalīt kopīpašuma priekšmetu, nevis kopīpašnieku vēlme valdīt un lietot lietu. Ar šo pazīmi CL1067. pantā minētais kopīpašums atšķiras no visiem pārējiem gadījumiem, kad viena un tā pati lieta vai lietu kopība atrodas vairāku personu īpašumā.³⁵

Tāpat kā jebkura īpašnieka tiesībām, arī kopīpašuma gadījumā katram no līdzīpašniekiem ir viņu tiesību pozitīvais un negatīvais saturs.

Pozitīvais saturs ierobežots ar pārējo īpašnieku tiesībām. Šī iemesla dēļ kopīpašuma saturs ir nabadzīgāks nekā viena īpašnieka absolūta vara pār lietu.

Negatīvais saturs ir aizlieguma tiesības attiecībā uz pārējo līdzīpašnieku lēmumiem, interesēm. Šī īpašība nosaka kopīpašuma tiesisko statusu kā īpašuma tiesību aprobežojumu visā tā apjomā. Būtiski aprobežojumi pastāv attiecībā uz rīcības tiesībām.

³² Vēbers J. Padomju civiltiesību vispārējā daļa. Rīga: 1979, 224. lpp.

³³ Grūtups A. Īpašums (927.p.-1129.p.). Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīga: Mans Īpašums, 1996, 145. lpp.

³⁴ Rozenfelds J. Grām.: Lietu tiesības. Rīgā: Zvaigzne ABC, 2000, 66. lpp.

³⁵ Turpat

Kopīpašums pats par sevi ir diezgan neizbēgama, reizē arī nepatīkama parādība, jo katra kopīpašnieka darbība ir jāaskaņo ar visiem pārējiem kopīpašniekiem. Bet tas rada lielas neērtības, atšķirīgo interešu dēļ, jo katrs no īpašniekiem nevar absolūti pilnīgi un brīvi valdīt pār savu lietu. Tādēļ neizbēgami katra kopīpašnieka vēlme ir kopīpašuma dalīšana. Minēto apsvērumu dēļ kopīpašnieki cenšas grozīt kopīpašuma statusu, un tādu iespēju paredz **CL 1074. pants**, kurš nosaka, **ka nevienu nevar piespiest palikt kopīpašumā un katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt kopīpašuma dalīšanu.**

Bez tam, kopīpašuma tiesību izpētei un pareizai piemērošanai ir jāņem vērā 1992. gada 7. jūlija likums "Par atjaunotā Latvijas republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību" 17. pantu, kurš paredz, ka Civillikuma 1067-1129. pants attiecas uz visiem īpašumiem neatkarīgi no īpašuma tiesību rašanās laika. Piemērojot Civillikumu, jāņem vērā, 3. pantā teikto, ka katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījies vai izbeigusies. Neskartas paliek jau iegūtās tiesības.³⁶

2.1. Kopīpašuma priekšmets

Civillikuma **1067. pants** raksturo kopīpašuma priekšmetu **kā nesadalītu lietu**. Tas nozīmē, ka kopīpašuma priekšmets nevar būt arī tiesiskā ziņā dalāmas lietas.

CL 847. pantā teikts, ka tiesiskā ziņā dalāmas ir tikai tās lietas, kuras var, neiznīcinot būtību, dalīt daļās, pie kam katra daļa ir patstāvīgs vesels un lietas, ko nevar tādā kārtā dalīt, ir nedalāmas. Tomēr nav iedomājamas kopīpašuma tiesības uz sugas lietu kopumu. Civillikumā netiek lietots jēdziens "nedalāma lieta" attiecībā uz kopīpašuma priekšmetu. Arī fiziskā ziņā dalāmas lietas var valdīt, tās nesadalot un, proti, kā nesadalāmas lietas.

Ņemot vērā no kopīpašuma izrietošās neērtības, var izdarīt pieņēmumu, ka vairumā gadījumu - **nesadalīta lieta ir arī nesadalāma lieta.**³⁷

2.1.1. Kopīpašuma tiesību rašanās pamats

Civillikuma 1067. pantā paredzētā kopīpašuma tiesība visbiežāk rodas no:

- 1) **ģimenes attiecībām ;**
- 2) **sabiedrības līguma;**

³⁶ Grūtups A. Īpašums (927.-1129. p.). Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīga: Mans Īpašums, 1996, 145. lpp.

³⁷ Rozenfelds J. Grām.: Lietu tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 72. lpp.

3) **īpašniekam pārdodot daļu no sava īpašuma;**

4) **un vēl citos atsevišķos gadījumos.**

Piemēram, kādreiz **laulības laikā** iegūto, bet, laulībai izbeidzoties, nesadalīto lietu bijušie laulātie patur kā kopīpašumu. Šis kopīpašuma rašanās veids rada ne mazums neērtību lietas valdīšanā. Kā zināms laulāto īpašuma veidu atspoguļo ieraksts zemesgrāmatā.

Literatūrā izteikts viedoklis, ka arī uz viena laulātā vārda ierakstītais nekustamais īpašums uzskatāms par abu laulāto kop mantu, iekams tiesā nav pierādīts pretējais. Bet šāds pieņēmums var apgrūtināt un nostādīt bīstamā situācijā trešo labticīgo personu. Tādēļ, tiek pieņemts, ka, ja ir veikts ieraksts uz viena laulātā vārda un otrs laulātais zinot par šo faktu nav to apstrīdējis, liecina par to, ka šāds ieraksts izdarīts ar abu laulāto piekrišanu. Šāda piekrišana apliecina īpašuma piederību tam laulātajam uz kura vārda tas ierakstīts zemes grāmatā.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumā 1996. gada 10. jūnijā teikts: „īpašums, kas ierakstīts uz viena laulātā vārda, uzskata par šī laulātā īpašumu, ja vien zemesgrāmatu ierakstā nav norādīts kas cits. Nostiprinājuma ierakstā jābūt ierakstītiem visiem faktiem, kas rastu izsmeltošu skaidrību vai nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķa manta vai tas ietilpst lietu kopībā, vai arī, ka laulātajiem ir visas mantas šķirtība. Bez šīm piebildēm nostiprinājuma ieraksts zemesgrāmatā saskaņā ar Civillikuma 994. pantu par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā. Šādu ierakstu otrs laulātais var apstrīdēt tiesas ceļā prasības kārtībā.

Kopīpašuma tiesība līdzīgā veidā var rasties **sabiedrības līguma ietvaros**, bet normas par kopīpašumu pielietojamas un attiecināmas uz šo gadījumu tikai tad, kad sabiedrības līgums jau beidzies. Skatoties uz CL paredzēto sabiedrības īpašumu (CL 2241.-2280. pants) tās pastāvēšanas laikā jāņem vērā, ka atvietošanas un patērēšanas lietas uzskatāmas par nodotām biedru kopīpašumā, bet neatvietošanas un nepatērēšanas lietas par nodotām lietošanā (CL 2244. pants).

Kopīpašuma attiecības var veidoties arī tad, ja **nekustamā īpašuma īpašnieks pārdodot kādu daļu no sava īpašuma kādai citai personai**. No līguma satura izriet fakts, vai pārdota domājamā daļa un tādā gadījumā pircējs un pārdevējs kļūst līdzīpašnieki vai pārdota reāla daļa un pircējs kļuvis īpašnieks uz visu atsavinātās lietas daļu. Kopīpašuma attiecības raksturīgas arī **līdzmantiniekiem**. Dabot mantojamo mantu tiesai ir jāievēro CL 1075. panta noteikumi par kopīpašuma dalīšanu. Proti, ja kopīpašnieki nevar vienoties par tās veidu, tad **tiesa**, raugoties pēc **dalāmā priekšmeta īpašībām un lietas apstākļiem**:

-vai nu piespiež katram no **kopīpašniekiem reālās daļas**, uzliekot, kad vajadzīgs, viena daļai zināmu servitūtus par labu otra daļai,

-vai **atdot visu lietu vienam kopīpašniekam**, ar pienākumu samaksāt pārējiem viņu daļas naudā,

-vai noteic **lietu pārdot**, izdalot ieņemto naudu kopīpašnieku starpā,

- vai arī izšķir jautājumu ar **lozi**, it īpaši tad, kad jāizšķir, kam no īpašniekiem paturēt sev paša lietu un kas no viņiem apmierināms ar naudu.

Kopīpašuma tiesība var būt **mantojuma tiesību realizācijas rezultāts** jebkurā mantojuma attiecībā, kur aicināti mantot vairāki mantinieki vienlaikus.³⁸

Piemērojot Civillikuma normas, risinot kopīpašuma statusu, līdz galam ir nenoskaidroti vairāki jautājumi attiecībā par **dzīvokļa īpašumu**, jo nevar piemērot to ka kopīpašniekiem pieder tikai domājamās daļas, nav pieļaujams ne valdījums, ne lietojums attiecībā uz reālu daļu. Pretēji šai tiesību normai (CL1067. panta otrā daļa), 1995. gada 28. septembra likums "Par dzīvokļu īpašumu" regulē dzīvokļu īpašumu daudzdzīvokļu mājā kā pilnīgi patstāvīgu īpašuma tiesību objektu. Tomēr, to atsavinot, īpašnieks spiests rīkoties arī ar savu daļu kopīpašumā, kas pie dzīvokļa nepieder, bet saistīta ar tā lietošanu: kāpnēm, jumtu, pamatiem un citiem kopīgajiem ēkas elementiem.

2.2. Kopīpašnieku tiesību negatīvais saturs

Kopīpašnieku tiesību negatīvais saturs izpaužas tiesībā protestēt pret tādu viena vai visu pārējo kopīpašnieku rīcību. Proti, **viena vai vairāku kopīpašnieku rīcība, ar kuru viņi mēģina bez visu pārējo piekrišanas apgrūtināt kopīpašuma priekšmetu ar lietu tiesībām, atsavināt to visā tā sastāvā vai pa daļām, vai kaut kādi to pārgrozīt nav spēkā, bet arī uzliek pienākumu atlīdzināt pārējiem zaudējumus, kas viņiem nodarīti** (CL 1068. pants).³⁹

Aizlieguma tiesības var izmantot, ja pārējo līdzīpašnieku darbības objektīvi traucē kopīpašnieka realizēto valdījumu. Tiesu praksē itin bieži jāizskata šāda rakstura jautājumus.

Tā, lietā Nr. 2-158/A,1999. gada 4. maijā, Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija izskatīja civillietu sakarā ar Marijas Majevaskas pilnvarotas personas Sigismunda Majevaska apelācijas sūdzību par Daugavpils tiesas spriedumu civillietā Janīnas Jakubovskas, Ričarda Jakubovska un Jūlijas Vinogradovas prasībā pret Mariju Majevsku par namīpašuma un zemes

³⁸ Rozenfelds J. Grām.: Lietu tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 71. lpp.

³⁹Turpat

sadali, nomas līguma anulēšanu, nomas maksas piedziņu. Prasītāji ir iesnieguši papildinājumus prasības pieteikumā un lūdz sadalīt namīpašumu Ilūkstē, Raiņa ielā 1, un zemi pie namīpašuma 864 kv.m. platībā, pagrabu pēc iesniegtā varianta, piedzīt no M.Majevaskas Ls 2725,66 par telpu nomu namīpašuma pirmajā stāvā, anulēt telpu nomas līgumu starp SIA "Sēlija" un M. Majevasku, un va/s "Latvijas Krājbanka" un M. Majevasku, norādot, ka ar Daugavpils rajona padomes 1991. gada 28. novembra lēmumu prasītājiem un M. Majevaskai ir atjaunotas īpašuma tiesības uz namīpašumu Ilūkstē, Raiņa ielā 1, kā arī uz zemes gabala Ilūkstē un Pilskalnes pagastā.

1993. gada 26. oktobrī līdzīpašnieki bija noslēguši nomas telpu līgumu ar va/s "Latvijas Krājbanka" un nomas maksu saņēma atbilstoši īpašuma daļām. No 1995. gada janvāra M.Majevaskas pilnvarotā persona S.Majevaskis noslēdza telpu nomas līgumu ar banku tikai no M.Majevaskas vārda un visu nomas maksu saņēma tikai M.Majevaska. Tas pats notika ar telpu nomas līgumu ar SIA "Sēlija" namīpašuma otrajā pusē. No va/s "Latvijas Krājbanka" M.Majevaska saņēma nomas maksu no 1995. gada 1. janvāra līdz 1997. gada 31. martam Ls 3351,32 apmērā, bet no SIA "Sēlija" no 1995. gada 1. aprīļa līdz 1997. gada 28. februārim Ls 2100 apmērā. Prasītāji uzskata, ka atbilstoši īpašuma daļām no atbildētājas ir jāpiedzen viņu labā Ls 2725,66, katram Ls 908,55. Namīpašumu un zemi lūdz sadalīt pēc iesniegtā varianta.

Ar Daugavpils tiesas tiesneša 1998. gada 15. oktobra spriedumu ir veikta namīpašuma sadale saskaņā ar 1997. gada izstrādāto a/s "Komunālprojekts" projektu, piedzenot no M.Majevaskas katra prasītāja labā Ls 1091,66 un valsts nodevu. Spriedumā norādīts, ka bez prasītāju ziņas tika pārslēgti telpu nomas līgumi ar va/s "Latvijas Krājbanka" un SIA "Sēlija", prasītāji nomas maksu nav saņēmuši.

Apelācijas instances tiesa, ņemot vērā visu augstāk minēto, J.Jakubovskas, R.Jakubovska un J.Vinogradovas (kopīpašnieki) prasību apmierina daļēji, jo CL 1068. pants nosaka, **ka rīkoties ar kopīpašumu priekšmetu, kā visumā, tā arī noteiktās daļās, drīkst tikai ar kopīpašnieku piekrišanu, bet, ja kāds no viņiem rīkojas atsevišķi, tad šī rīcība nevienam nav spēkā, bet arī uzliek pēdējam pienākumu atlīdzināt pārējiem zaudējumus, kas viņam ar to nodarīti.** Tātad S.Majevaskim nebija nekāda likumīga pamata noslēgt nomas līgumu ar SIA "Sēlija" bez citu kopīpašnieku piekrišanas un saņemt nomas maksu, jo saskaņā ar Civillikuma 1069. pantā noteikto, **visi īpašnieki, samērīgi ar katra daļu, saņem visus labumus, kādus kopējā lieta dod.**

Turpretim, tiesa iepazinusies ar a/s "Komunālprojekts" ēkas sadalīšanas projektu Ilūkstē, Raiņa ielā 1, Civillietu tiesas kolēģija atzina, ka prasība par namīpašuma sadali noraidāma, jo reāli sadalot namīpašumu, daļēja kopīpašuma tiesības izbeidzas: izdalītās mājas reālās daļas veido

patstāvīgs īpašuma tiesību objektus. Katrs bijušais daļējā kopīpašuma dalībnieks ir patstāvīgs viņam izdalītās daļas īpašnieks un viņam pilnīgi pieder šī mājas daļas valdījuma, lietojuma un rīcības tiesības. Pirmpirkuma tiesības bijušajiem daļējā kopīpašuma dalībniekiem nesaglabājas.

Pamatojoties uz teikto, reāli sadalīt strīdus namīpašumu varētu tādā gadījumā, ja katru no daļām var izdalīt kā patstāvīgu īpašuma tiesību objektu, t.i., **nav telpu, kas būtu lietojamas kopīgi.**⁴⁰ Pēc iesniegtā varianta piecas telpas mājā paliek koplietošanā, pēc šī varianta ir iespējams noteikt kopīpašuma lietošanas tiesības, nevis sadalīt reāli. Tādēļ prasība par īpašuma reālo sadali tiek noraidīta.

Neviens atsevišķs kopīpašnieks nevar bez visu pārējo piekrišanas ne apgrūtināt kopīpašuma priekšmetu ar lietu tiesībām, ne atsavināt to visā tā sastāvā vai pa daļām, ne arī kaut kādi to pārgrozīt. Tādēļ katram kopīpašniekam ir tiesība protestēt pret tādu viena vai visu pārējo kopīpašnieku rīcību, un šo tiesību viņam nevar atņemt ar balsu vairākumu(CL1068. pants otrā daļa).

Tā, lietā Nr.CA-1374, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija izskatīja civillietu sakarā ar BO Dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības "Nams 1938" prasībā pret Aleksandru O. par nelikumīgās celtniecības pārtraukšanu sakarā ar BO Dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības "Nams 1938" apelācijas sūdzību par Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2000.gada 4.septembra spriedumu. Civillietu tiesas kolēģija konstatēja, ka BO Dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības "Nams 1938" iesniegusi tiesā prasību pret atbildētāju Aleksandru O. par nelikumīgas celtniecības pārtraukšanu, norādot, ka nams, Rīgā, ir nodots vispārējai privatizācijai un ierakstīts zemesgrāmatā uz Rīgas pilsētas vārda. Prasītājam nodots pārvaldīt un apsaimniekot namu Rīgā, ka zemes gabals ir kopīpašumā dzīvokļu un neapdzīvojamo telpu īpašniekiem un Rīgas pilsētai. Atbildētājs uz kopīpašumā esošās zemes bez prasītāja atļaujas uzsācis garāžas celtniecību, kuru uzskata par nelikumīgu. Prasītājs norāda, ka ir aizskartas kopīpašnieku intereses un tiesības, un lūdz tiesu uzlikt atbildētājam par pienākumu uz sava rēķina nojaukt aizsākto garāžu, likvidēt iestājušās sekas, atjaunot bruģi un pagalmu sākotnējā izskatā. Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2000. gada 4. septembra spriedumu prasība noraidīta, atzīstot, ka prasītājs nav pilnvarots celt šādu prasību un atbildētājam saskaņā ar Civillikuma 1068. panta pirmo daļu šādas tiesības bija, jo prasītājs nav nekustamā īpašuma, Rīgā, īpašnieks Civillikuma 994. panta izpratnē. Noklausījies pušu paskaidrojumus, pārbaudījusi lietas materiālus, Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka prasība

⁴⁰ Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.2-158/A. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1998/1999. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000, 14.-17. lpp.

pamatota un apmierināma. Atbilstoši Civillikuma 994.pantam par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā.

No lietas materiālos iesniegtā izraksts no zemesgrāmatu nodalījuma Nr. 8483 ierakstiem Nr. 79, 80, 81 redzams, ka pamatojoties uz Rīgas domes 1998. gada 22.decembra lēmumu nr. 6905, zeme, kas atrodas zem dzīvojamās mājas Rīgā...iekļauta dzīvojamā mājā privatizēto objektu sastāvā, dzīvokļu īpašniekiem iegūstot īpašumā namīpašuma domājamai daļai atbilstoši domājamo daļu no zemes zem dzīvojamās mājas.

Dzīvojamo un nedzīvojamo telpu īpašnieki vienlaikus ir arī izveidotās sabiedrības biedri. BO Dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības "Nams 1938" biedru kopsapulcē pilnvarojusi H.P. un V.L. pārstāvēt sabiedrības biedru-dzīvokļu un nedzīvojamo telpu īpašnieku intereses tiesas procesā pret Aleksandru O. Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka prasītājs prasību pierādīja.

Par jebkādu celtniecību zemes gabalā jāvienojas zemes gabala kopīpašniekiem. Tāpat ar iepriekšminēto pierādīts, ka atbilstoši Civillikuma 1067.,1068. pantam, lai Aleksandru O. varētu veikt garāžas celtniecību, nepieciešama kopīpašnieku atļauja, kuras atbildētājam nav, tāpēc prasība apmierināma.⁴¹

Gadījumā, kad tomēr viens no kopīpašniekiem ir rīkojies pretēji pārējo līdzīpašnieku interesēm, nesaskaņojot savu rīcību ar pēdējiem, ir atsavinājis kopīpašuma priekšmetu, tad šādas rīcības sekas ir atkarīgas no tā, vai atsavināta kustama vai nekustama manta. Saskaņā ar CL 719. pantu rīcībai ar mantojumu vajadzīga visu līdzmantinieku piekrišana un nepietiek tikai ar balsu vairākumu. Tādēļ nevienam mantiniekam nav tiesības vienam pašam pārdot vai ieņemt savu līdzmantinieku daļas, vai apgrūtināt mantojumu ar parādiem pāri par savas daļas vērtību, vai vispār ar neizdalīto mantu rīkoties, sašaurinot pārējo līdzmantinieku tiesības. Tāda rīcība nav spēkā, bet tomēr tas, kas labā ticībā ieguvīš atsavinātu kustamu lietu, nezaudē tiesības uz to.⁴²

Kaut arī lieta atsavināta bez citu līdzīpašnieku ziņas, tādejādi pārkāpjot kopīpašnieka tiesības, kustamu mantu no labticīga ieguvēja nevar atprasīt un līdzīpašniekam jāsamierinās ar zaudējumu atlīdzību, kuru tie var pieprasīt no kopīpašnieka, kurš to atsavinājis.

Neskatoties uz to, ka CL 719. panta norma reglamentē kopīpašumu, kurš izveidojies, atklājoties mantojumam, ir universāls raksturs. Proti, rīcībai ar mantojumu vajadzīga visu

⁴¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.CA-1374. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2000/2001. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2002, 40.-45. lpp.

⁴²Grūtups A. Īpašums (927.-1129. p.). Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīgā: Mans Īpašums, 1996, 149. lpp.

līdzmantinieku piekrišana un nepietiek tikai ar balsu vairākumu. **Tādēļ nevienam mantiniekam nav tiesības vienam pašam pārdot vai ieķīlāt savu līdzmantinieku daļas, vai apgrūtināt mantojumu ar parādiem pāri par savas daļas vērtību, vai vispār ar neizdalīto masu rīkoties, sašaurinot pārējo līdzmantinieku tiesības. Tāda rīcība nav spēkā, bet tomēr tas, kas labā ticībā ieguvis atsavinātu kustamu lietu, nezaudē tiesību uz to.**

Tas, ka balsu vairākumam nav nozīmes, bet jābūt visu līdzmantinieku piekrišanai, norāda uz visu līdzīpašnieku vienlīdzību rīcībai ar mantojumu, neatkarīgi no mantojuma daļu lieluma. Ar to līdzmantinieku rīcība ar mantojumu atšķiras no mantojuma pārvaldīšanas un lietošanas kārtības, kuru nosaka līdzmantinieku vairākums pēc mantojuma daļu lieluma.

Ja līdzmantinieks ir nodevis ķīlā savu nedalītās mantas daļu, tad ieķīlāts ir tas, kas viņam pienāktos pēc mantas sadalīšanas. No šīs tiesību normas (CL 719. p.) izriet, ka nevienam mantiniekam vienam pašam nav tiesības ieķīlāt savu līdzmantinieku daļas, neizdalot atsevišķas kustamas un nekustamas lietas ieķīlāšanu. No tā varētu secināt, ka tādā gadījumā nav spēkā gan kustamas, gan nekustamas mantas ieķīlāšana virs tā līdzmantinieka daļas, kurš ieķīlājumu izdarījis.

Bet, saskaņā ar CL 1296. panta noteikumiem, ka kopīpašnieks bez pārējo piekrišanas drīkst ieķīlāt tikai savu kopējās lietas domājamo daļu, nav piemērojami kustamām lietām, kas nodotas kreditoram kā rokas ķīla. Ja viens no kopīpašniekiem ieķīlājis savas nekustamas mantas ideālo daļu, tad parāda nesamaksas gadījumā pārdod kopīpašuma ideālo daļu.

CL 1068. panta otrās daļas tēzei, ka **līdzīpašniekam ir tiesības protestēt pret viņa tiesību ierobežojumu un šo tiesību viņam nevar atņemt ar balsu vairākumu, ir principiāla nozīme.**⁴³

Tiek pasvītota visu līdzīpašnieku relatīvā tiesību vienlīdzība neatkarīgi no katram piederošās domājamās daļas lieluma. Minētais princips parāda atšķirību starp kopīpašnieku, kuram pieder mantas daļa atbilstoši domājamai daļai, un, piemēram, akciju, paju īpašniekiem. Pēdējā gadījumā tikai ar īpašnieku vienošanos starp kopīpašuma dalībniekiem balsu vairākumam var piešķirt izšķirošu nozīmi.

Likums nosaka arī to, ka neviens atsevišķs kopīpašnieks nevar bez visu pārējo piekrišanas kopīpašuma priekšmetu ne kaut kādi pārgrozīt, tad iespējami arī citādi līdzīpašnieku tiesību aizskārumi, piemēram, kopīpašuma pārveidošana, to pārbūvējot, var aizstāvēties, ceļot prasību par traucējumu novēršanu, izņemot situācijas, kad šīs izmaiņas nepieciešamas, lai glābtu to no bojāejas vai kādas citas nepārvaramas varas izpausmes draudiem. Šāda situācija dod tiesības uz izdevumu

⁴³ Grūtups A. Īpašums (927.-1129. p.). Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīgā: Mans Īpašums, 1996, 150. lpp.

atlīdzību, piemērojot CL 1765. panta likumiskos procentus. Izdevumi piedzenami atbilstoši katra līdzīpašnieka domājamai daļai kopīpašumā.

2.3. Kopīpašnieku tiesību pozitīvais saturs

Kopīpašnieku tiesību pozitīvais saturs ir valdīt, lietot un rīkoties ar kopīpašuma priekšmetu kā kopumā, tā arī ar noteiktām atsevišķām daļām, bet tikai ar visu kopīpašnieku piekrišanu .⁴⁴

Līdztekus visiem īpašnieka subjektīvo tiesību satura elementiem, kopīpašniekam CL paredz sevišķas tiesības, proti, jebkurā laikā prasīt dalīšanu (CL 1074. pants).

Kopīpašnieku realizētais valdījums izpaužas kā bezķermeniskas lietas, proti, tiesību valdījums. Jo viena un tā pati lieta nevar vienā un tajā pašā laikā atrasties vairāku personu valdījumā tā, ka katra no tām valda visu šo lietu. Vairākas personas var valdīt kopīgi vienu un to pašu lietu tā, ka katra no viņām, šo lietu faktiski nesadalot, valda tās domājamo daļu (CL 878. pants).

Kopīpašnieku realizētais lietojums ir ierobežots ar visu pārējo kopīpašnieku tiesībām. Visi kopīpašnieki atbilstoši katra daļas apmēram saņem visus labumus, kādus dod kopēja lieta, bet tajā pašā laikā tādā pašā apmērā arī nes zaudējumus, kādi tai ceļas. Kopējās lietas augļi piekrīt atsevišķiem kopīpašniekiem, samērīgi ar katra daļu (CL 1069 .pants)

Tā kā līdzīpašniekam pieder tiesības tikai uz kopīpašuma priekšmeta domājamo daļu, kura reāli nav izdalīta, tad neatkarīgi no tā, kādas izmaiņas notiktu ar kopīpašuma priekšmetu kopumā, visas šīs izmaiņas iespaido katra līdzīpašnieka domājamo daļu. Tādējādi, katram līdzīpašniekam bez viņam jau piederošās domājamās daļas kopējā lietā piederēs tiesības samērā ar savu daļu saņemt arī kopējās lietas pieaugumu un no tā izrietošos ienākumus un jebkuri kopējās lietas zaudējumi samērīgi samazinās arī katra līdzīpašnieka daļas ienākums.

Ja tiek pārkāpts **samērīguma princips (kopīpašnieku)**, katram no līdzīpašniekiem ir tiesības celt prasību pret citiem līdzīpašniekiem kā attiecībā uz ienākumiem, tā arī attiecībā uz zaudējumu atlīdzību. Ja zaudējumu radīšanā vainojami konkrēti līdzīpašnieki, tad tie atbild par šiem zaudējumiem. CL 716. pants noteic, kamēr līdzmantinieki valda mantojumu nedalīti, viņi saņem mantojuma augļus un pārējos ienākumus samērā ar katra daļu un tādā pašā samērā nes uz to gulošās

⁴⁴ Rozenfelds J. Grām.: Lietu tiesības. Rīgā: Zvaigzne ABC, 2000, 73. lpp.

nastas, kā arī varbūtējos zaudējumus. Par parādiem, kas guļ uz mantojumu, atbild visi līdzmantinieki solidāri, bet atbilstoši savām mantojuma daļām (CL 718. pants). Ja kreditors pēc nāves atstāj vairākus mantiniekus, tad katrs no tiem var izmantot mantojuma atstājēja ķīlas tiesību pilnā apmērā, bet prasīt samaksu no parādnieka var tikai par savu mantojuma daļu (CL 1288. pants).

Kopējas lietas dalīta lietošana pieļaujama tikai tad, kad šo lietu var dalīt, bet arī šajā gadījumā lietošana samērojama ar atsevišķo daļu lielumu (CL 1070. pants). Katram kopīpašniekam ir tiesība netraucēti rīkoties ar viņam piederošo kopējās lietas domājamo daļu, ja vien šī rīcība neattiecas uz pārējo kopīpašnieku daļām (CL 1072. pants).

Kā piemēru, lai skaidrotu jēdzienu šā panta izpratnei **-rīkoties**, t.i., **atsavināt, ieķīlāt, mainīt, dāvināt**, var aplūkot tiesu praksi šajā jautājumā.

Tā, 1996. gada 7. oktobrī apelācijas kārtībā Rīgas apgabaltiesa Civillietu kolēģija izskatīja sekojošu lietu. Vairākām kopīpašniecēm tika atjaunotas īpašuma tiesības uz vairākiem zemes gabaliem. Viena no kopīpašniecēm bija uzdāvinājusi citam savu domājamo daļu, kā arī vienojusies, ka šajā zemes daļā varētu tikt ierīkota degvielas uzpildes stacija. Tas apliecina, ka īpašnieci ir bijis konkrēts plāns, kā pēc iespējas lietderīgāk šo zemes gabalu apsaimniekot. Pārējās mantinieces mēģināja šo dāvinājuma līgumu, ar kuru domājamā daļa tika atdāvāta, apstrīdēt un piedāvāja citu kopīpašuma sadales variantu.

Saskaņā ar Civillikuma 1072. pantu katra kopīpašnieka domājamā daļa kopējā lietā pieder vienīgi viņam, un viņš ar šo daļu var brīvi rīkoties, tajā skaitā, arī dāvināt.

Rodas jautājums, vai uz dāvinājuma līgumu ir attiecināmas pirmpirkuma tiesības, kas noteiktas Civillikuma 1073. pantā? Vai pārējie kopīpašnieki ir tiesīgi atsaukties uz to, ka viņiem ir pirmpirkuma tiesības un tāpēc būtu jādāvina vispirms viņiem?

Šādas tiesības varētu nosaukt par "pirmdāvinājuma tiesībām", un vai tādas vispār eksistē.³⁴ CL 2060. pants noteic, ka pirmpirkuma tiesības nav izlietojamas, kad lieta atsavināta nevis pārdodot, bet kādā citādā veidā. Augstāk minētajā gadījumā tas bija dāvinājuma līgums, un skaidrs, ka tas nav pirkuma- pārdevuma līgums.

Civillikuma 2093. pants noteic, ka „pirmpirkuma un izpirkuma tiesības maiņas līgumā nav piemērojamas”. Tuvas pirmpirkuma tiesībām ir izpirkuma tiesības. Tās ir viens no pirmpirkuma tiesībām ir izpirkuma tiesības. Tās ir viens no pirmpirkuma tiesību realizācijas veidiem.

Augstāk minētajā gadījumā CL 1383. pants noteic, ka, ja nekustamo īpašuma dāvina vai

atsavina pēc izlīguma, izpirkuma tiesība nav pielaižama. Ja nav pielaižama izpirkuma tiesība, tad arī nevar dāvinājuma līguma gadījumā pretendēt uz pirmpirkuma tiesību.

Atgriežoties pie šā jautājuma izskatīšanas tiesā, redzam, ka tiesa, izskatot lietu un noraidot prasību par dāvinājuma līguma anulēšanu, vadījās pēc CL 1912. panta, kurā teikts, ka **dāvinājumam ir personisks raksturs.** Dāvināt ir katra cilvēka subjektīva griba attiecībā pret citu personu. Likums nevar piespiest dāvināt pretēji personas gribai, piespiedu kārtā.

Civillikums sniedz diezgan precīzu atbildi šādos strīdīgos jautājumos. Proti, **CL 1069. pants, nosaka, ka visi kopīpašnieki saņem visus labumus un nes zaudējumus samērīgi ar katra daļu.** Kā arī to, ka **sadalot kopīpašumu, katram no kopīpašniekiem jāsaņem tāda reāla daļa, kas samērīgi atbilst viņa domājamai daļai.**

Tādējādi reālai daļai jāatbilst domājamai daļai. Tā nevar būt ne lielāka ne mazāka. No tā varam secināt, ka tāds variants, kur reāla daļa ir mazāka par domājamo, **nav atzīstama par likumīgu.**

Civillikuma 1075. pants izvirza vairākus kopīpašuma dalīšanas principus- **dalāmā priekšmeta īpašības un lietas apstākļi.** Izvērtējot augstāk minētā tiesiskā gadījuma redzam, "ka **dalāmais priekšmets** ir zeme, kuru vienmēr var sadalīt."⁴⁵

Kas attiecas uz **lietas apstākļiem**, šajā konkrētajā gadījumā, kad viena no mantinieciem bija uzdāvinājusi savu daļu trešajai personai, jau bija paredzēts, ka uz šīs daļas būs degvielas uzpildes staciju. Bija izstrādāti projekti, izvietojuma shēmas, saņemtas atļaujas, tādēļ būtu neloģiski, nesaimnieciski, ja šo zemes gabalu, kā to paredzēja viens no reālās dalīšanas variantiem, atdotu otrai mantiniecei, kura nav neko veikusi šajā ziņā, un kurai nav bijuši nekādi konkrēti plāni kā apsaimniekot zemi. Augstāk minētais ir vērtējams kā "lietas konkrētie apstākļi", un tie arī ir tie apstākļi kurus min CL, un kuri nosvēra tiesu par labu atbildētājas dalīšanas variantam.

Tādējādi, atkārtoti var uzvērt, ka kopīpašnieku tiesību pozitīvais saturs izpaužas arī pirmpirkuma tiesībā, lietas dalīšanas tiesībā, izpirkuma tiesībā. CL 1073. pants noteic, ja kopīpašnieks pārdod savu daļu no nekustamā īpašuma personai kura nav kopīpašnieks, pārējiem kopīpašniekiem divu mēnešu laikā, skaitot no pirkuma līguma noraksta saņemšanas, pieder pirmpirkuma tiesība, bet gadījumos, kad pirmpirkuma tiesību nav bijis iespējams izlietot atsavinātāja vainas dēļ, izpirkuma tiesībā.

⁴⁵ Grūtups A. Rīgas Apgabaltiesas Civillietu kolēģijas lēmums lietā Nr.CA-890 1996.g./Kopīpašuma dalīšana: domājamās daļās un reālās daļās? Grām.: Tiesu prakse un komentāri. Rīga: Mans Īpašums, 1997, 79. lpp.

Šādu pirmpirkuma tiesību izmantošanu izskaidro tas apstāklis, ka "kopīpašuma dalībniekiem nav vienaldzīgi, kas ir viņa līdzbiedrs, kādu viņš ved dzīves veidu, kāda tam izglītība, kā viņš audzināts, kādas ir tā saimnieciskās spējas, jo visam tam pie kopējās darbības ir izšķiroša nozīme. Kad viens no līdzīpašniekiem atsavina savu daļu, viņš tādā veidā savā vietā kopīpašumā ieved citu personu, kura var piedot kopīpašuma izmantošanu citu un atsevišķos gadījumos pat nevēlamu pielietojumu. Tāpēc līdzīpašniekiem nav vienalga, kas būs viņu jaunais līdzīpašnieks. Ar to arī izskaidrojamas kopīpašnieku pirmpirkuma tiesības."⁴⁶

Ņemot vērā augstāk minēto varam secināt, ka tāpat kā jebkura īpašnieka tiesībām, arī kopīpašuma gadījumā katram no līdzīpašniekiem ir viņu tiesību pozitīvais un negatīvais saturs.

Pozitīvais saturs- kopīpašnieks ierobežots ar pārējo īpašnieku tiesībām(šī iemesla dēļ kopīpašuma saturs ir nabadzīgāks nekā viena īpašnieka absolūta vara pār lietu), bet savukārt ir dota tiesība dalīt kopīpašumu.

Negatīvais saturs – kā aizlieguma tiesības attiecībā uz pārējo līdzīpašnieku lēmumiem, interesēm. Šī īpašība nosaka kopīpašuma tiesisko statusu kā īpašuma tiesību aprobežojumu visā tā apjomā. Būtiski aprobežojumi pastāv attiecībā uz rīcības tiesībām.

Tādējādi var secināt, ka kopīpašums rada lielas neērtības, jo katram no kopīpašuma īpašniekiem ir liegta iespēja pilnīgi un brīvi valdīt pār savu lietu.

⁴⁶ Grūtups A. Īpašums(927.-1129.p.). Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīga: Mans Īpašums, 1996, 157. lpp.

3. TIESĪBU NORMU PRETRUNAS KOPIPAŠUMA REĀLĀS SADALES TIESISKAJĀ REGULĒJUMĀ

Kopīpašuma institūts ir ļoti sarežģīts un komplicēts īpašuma tiesību veids. Izvērtējot tiesību normas, kas regulē kopīpašuma institūtu, var secināt, ka likumdevēja mērķi ir pēc iespējas atvieglot kopīpašnieka statusu, kā arī ievērot vienādu tiesību realizāciju rīkojoties ar kopīpašumu.

Tādējādi likumdevējs kā vienu no kopīpašnieku tiesību pozitīvajiem saturiem min **tiesību dalīt kopīpašumu, proti, CL 1074. pants nosaka, ka „nevienu kopīpašnieku nevar piespiest palikt kopīpašumā, ja vien tā nodibināšanas noteikumi nerunā tam pretim; turpretim katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt dalīšanu.”**

Lai realizētos norma dzīvē, svarīgs faktors ir lietas dalīšanas iespējamība. Tāda lietas dalīšana iespējama (nekustamas mantas), ja visu īpašnieku tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā. Šo procesu var aizkavēt tieši šis apstāklis, kad ne visu kopīpašnieku tiesības ir nostiprinātas zemesgrāmatā. Procesu var aizkavēt tieši šis apstāklis. Bet arī šo situāciju var labot, rezultātu iegūstot tiesas ceļā, ja viens no kopīpašniekiem vilcinās. Var rasties jautājums, vai iespējama kopīpašuma dalīšana tiesas ceļā pirms nostiprinājuma. Saskaņā ar CL 1477. pantu, tas ir iespējams, jo pamatojoties uz likumu, īpašuma tiesība ir spēkā arī bez ierakstīšanas zemesgrāmatā.

Lai realizētos kopīpašuma dalīšana jāņem vērā lietas īpašības. **CL 847. pants norāda, ka tiesiskā ziņā dalāmas ir tikai tās lietas, kuras var, neiznīcinot būtību, dalīt daļās, pie kam katra daļa ir patstāvīgs vesels. Lietas, ko nevar tādā kārtā dalīt, ir nedalāmas. Lietas, kas pēc būtības ir dalāmas, likums vai privāta griba var noteikt par nedalāmām.**

Noteikumi par tiesisko dalāmību attiecas uz lietu reālu dalīšanu, kuras rezultātā katra daļa kļūst par tiesību priekšmetu. Lietas reāla dalīšana iespējama tikai tad, ja netiek iznīcināta šī lietas būtība. Reāla dalīšana var notikt vai nu tā, ka atsevišķās daļas tiek pilnīgi cita no citas atdalītas, vai arī tā, ka tās paliek savstarpēji savienotas, kā tas, piemēram, ir ar nekustamas mantas dalīšanu. Ja atdalāmā daļa izveido patstāvīgu veselumu, kaut arī paliktu ar otru daļu fiziski savienota, tā kļūst par atsevišķu tiesību priekšmetu.

Tādējādi var atdalīt un aprobežot jebkuru zemes daļu, kā arī ēkas daļu, ja šāda atdalīšana nenoved pie būtības iznīcināšanas.⁴⁷

⁴⁷ Višņakova G., Balodis K. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.-926.,1130.-1400.p.). Grām.: Latvijas Civillikuma komentāri. Rīga: Mans Īpašums, 1998, 15. lpp.

Pastāv uzskats, ka nekustamā īpašuma dalīšanas iespējamība atkarīga no tā

- **vai zemes gabals atrodas laukos vai pilsētā;**
- **vai tas ir apbūvēts;**
- **kāds ir tā izmantošanas veids.**

Savukārt **CL 928. pants nosaka, ka kaut gan īpašums var kā pēc privātas gribas, tā arī pēc likuma būt dažādi aprobežots, kā arī CL 1036. pants nosaka, ka īpašums dod īpašniekam vienam pašam pilnīgas varas tiesību par lietu, ciktāl šī tiesība nav pakļauta sevišķi noteiktiem aprobežojumiem.**

Augstāk minētās tiesību normas, kuras nosaka īpašumtiesības aprobežošanas iespējas izriet un ir atvasinātas no Satversmes 105. pantā noteiktā pamatprincipa, proti, „īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm” un ”īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu”.

Tomēr, gan Satversmes 105. pants: „Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķā likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību”, gan CL 928. pants nosaka, ka „visi šādi aprobežojumi iztulkojami to šaurākā nozīmē, un šaubu gadījumā arvien pieņemams, ka īpašums ir neaprobežots”. Tādēļ neapšaubāmi arī kopīpašuma reālās sadales lietās būtu jāievēro CL 1074. pants, kurš noteic, ka „nevienu kopīpašnieku nevar piespiest palikt kopīpašumā” un „katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt dalīšanu”.

Jautājumus par nekustamā īpašuma reālo sadali lemj attiecīgai teritorijai piekrītošais Valsts zemes dienests, pamatojoties uz virkni normatīvo aktu, tajā skaitā likumu "Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatā". Ja ēku ir iespējams sadalīt, tiek izgatavota atsevišķa inventarizācijas lieta un zemes plāns, pamatojoties uz kuriem atdalītajam nekustamajam īpašumam attiecīgā teritoriālā pašvaldība piešķir adresi un jaunais īpašums var tikt ierakstīts zemesgrāmatā kā patstāvīgs īpašums.

Reālās sadales tiesiskais regulējums pirmā mirklī liekas skaidrs un saprotams. Svarīgākie nosacījumi ir kā jau iepriekš izklāstīts lietas dalāmības priekšnosacījums, kopīpašnieku gribas saskanīgums rīkoties ar kopīpašumu, kā arī likumā noteiktie aprobežojumi.

Kopīpašnieku tiesību katrā laikā prasīt kopīpašuma dalīšanu ietekmē divi faktori, proti, saskanīga vai nesaskanīga griba dalīt kopīpašumu. Arī šajā, šķietami sarežģītajā situācijā, likumdevējs ir noteicis konkrētu tiesisko regulējumu. Ja **nepastāv iespēja saskanīgi lietot un rīkoties ar kopīpašumu**, jautājums ir realizējams, lūdzot tiesu rast iespēju sadalīt kopīpašumu. Tiesa šādos gadījumos vadoties no lietas apstākļiem un dalāmā priekšmeta īpašībām pieņems lēmumu par vienu no CL 1075. pantā noteiktajiem dalīšanas veidiem.

Tomēr situācijā, **kad starp kopīpašniekiem nav strīda par dalīšanas veidu un kopīpašnieku griba dalīt īpašumu ir vienota**, ir nepietiekami noregulēta. Lai veiktu kopīpašuma reālo sadali ir nepieciešams pozitīvs Valsts zemes dienesta lēmums, uz kura pamata tiek veiktas procesuālas darbības. Kā jau iepriekš minēts procesuālās darbības ir saistītas ar adreses piešķiršanu atdalītajam nekustamajam īpašumam un kā patstāvīga īpašuma ierakstīšana zemesgrāmatā. Patstāvīgā īpašuma adresi piešķir attiecīgā teritoriālā pašvaldība. Arī ar apbūves tiesību piešķiršanu saistītos jautājumus regulē attiecīgā pašvaldība, pamatojoties uz pašvaldību saistošos noteikumus reglamentēto kārtību.

Kopīpašniekiem izsakot likumā noteikto tiesību "katrā laikā prasīt kopīpašuma dalīšanu", nepastāvot strīdam par tā dalīšanas veidu, un ņemot vērā to, ka lieta ir dalāma, itin bieži ir novērota parādība, ka tiesību piemērotāja viedoklis ir atšķirīgs un tas izpaužas atteikumā to dalīt. Kā argumentācija atteikumam, tiek minēts minimālais kvadrātmetru skaits, kādam jābūt, lai zemes gabalu atdalītu vienu no otra, pamatojoties uz **teritoriālo zonējumu un pašvaldības saistošiem noteikumiem par apbūvi**, kuros ir ietverti ieinteresētas sabiedrības interešu aizsardzības principi, lai nodrošinātu vides ilgpējīgu attīstību. Tiesību piemērotājs šajā gadījumā pielīdzina tiesību dalīt kopīpašumu, lietojuma tiesībai.

Augstāk minētajā izklāstīts standarta modelis, kas ir ļoti "ērts" attiecīgajai iestādei pieņemot lēmumu, proti, reālās sadales lietās piemērot likuma normas, kuras regulē būvniecību attiecīgajā pašvaldības teritorijā. Jautājums par to vai kopīpašnieka tiesība prasīt dalīt kopīpašumu "jebkurā laikā" ir atkarīga no nekustamā īpašuma lokalizācijas vietas, tas ir, laukos vai pilsētā? Ņemot vērā reālo situāciju, var secināt, ka šāda atšķirība pastāv. Kā sevišķi neskaidrus un nesaprotamus var minēt Jūrmalas pilsētas Valsts zemes dienesta lēmumus.

Neapšaubāmi viens no pašvaldību un valsts pārvaldes būtiskākajiem darbības elementiem ir lēmuma pieņemšana, kas arī ietilpst, atbilstoši pilnvarojumam, to kompetencē. „Tiesiskuma princips uzliek pienākumu valsts pārvaldes iestādei īstenot administratīvās tiesības. Tādējādi

pašvaldība ir likumu iedzīvināšanas un attiecīgi arī likumu piemērošanas institūcijas”.⁴⁸ Latvijā pašvaldības lēmumus pieņem sasītošu noteikumu, noteikumu, nolikumu, instrukciju, ieteikumu veidā. „Vislielākās problēmas un diskusijas Latvijā rada pašvaldību saistošie noteikumi”.⁴⁹ Bieži vien tie regulē jautājumu loku, ko jau ir regulējis likums, vai pārmēru iejaucas privāttiesiskajās attiecībās, tādējādi kļūstot apstrīdami un pat spēkā neesoši. Tieši šī apsvēruma dēļ būtu uzmanīgi jāseko līdz, vai, izdodot pašvaldību sasītošos noteikumus vai pieņemot citus lēmumus, tajā skaitā piemērojot tiesību normu attiecīgās dzīves situācijas izvērtēšanai, tiek ievērotas visas prasības, kas tiem izvirzāmas. „Šīs prasības izriet ne tikai no normatīvajiem aktiem, bet no demokrātiskas valsts principa vispār, likuma virsvadības un likuma atrunas principiem.”⁵⁰ Viens no šīs prasības jautājumu uzstādījumiem ir tas, vai noteikumi neatkārtoti un saturiski nav pretrunā ar augstāka juridiskā spēka tiesību akta normām?

Likumdevējs piešķīris tiesību piemērotājam rīcības brīvību, lai tas veiktu lietderības apsvērumus ar mērķi radīt individuālus lēmumus, par kuriem tas pilnībā uzņemas atbildību. Konkrētajam lēmumam būtu jānodrošina vispareizākais lēmums atsevišķā gadījumā. Tieši lietderības apsvērumi ir tas tiesiskais pamats, kas rada iespēju „iestādei ņemt vērā atsevišķā gadījuma konkrētos apstākļus un atbilstoši likuma mērķiem rast lietas apstākļiem atbilstošāko risinājumu. Tā var tikt ievēroti efektivitātes un taisnīguma apsvērumi.”⁵¹

Tiesību piemērotājs kā tiesību subjekts ir vispārības (tautas un valsts) interešu nesējs un aizstāvētājs, kurš rīkojas vienmēr vispārības interešu vārdā, turpretim katrs pilsonis ir savu personīgo interešu aizstāvis un rīkojas savu personīgo interešu vārdā. Viens no pašvaldību pamat uzdevumiem ir savas kompetences robežās lemt par teritorijas attīstības plānošanu, kas savukārt cieši saistīta ar būvniecību.

Tomēr kopīpašnieku vēlme dalīt īpašumu, kad starp kopīpašniekiem nav strīda par dalīšanas veidu, un nepastāv tiesiski šķēršļi lietas dalāmībai, tiek nepamatoti saistīta ar būvniecību, piemērojot analogiju. Šādas tiesību normu piemērošanas rezultātā, tiek aizskartas ar likumu aizsargātās īpašumtiesības. Tiesību piemērotāja nelabvēlīgo lēmumu pamatā tiek minēts arguments par minimālo kvadrātmetru skaitu, kādam jābūt, lai zemes gabalu atdalītu vienu no otra, pamatojoties uz **teritoriālo zonējumu un pašvaldības saistošiem noteikumiem par apbūvi**.

No augstāk minētā varam secināt, ka pastāv valsts un indivīda interešu sadursme. Sadursmes

⁴⁸ Paine J.F. Vācijas vispārīgas Administratīvas tiesības. Ceturtais pārstrādātais izdevums. Rīga: TNA, 2002, 58.lpp.

⁴⁹ Stucka A. Par pašvaldību saistošiem noteikumiem. Latvijas Vēstnesis, 02.07.2001.

⁵⁰ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 637. lpp.

⁵¹ Paine J.F. Vācijas vispārīgas Administratīvas tiesības. Ceturtais pārstrādātais izdevums. Rīga: TNA, 2002, 60. lpp.

pamatā ir kļūdaina tiesību normu interpretācija, kas ir pretrunā demokrātiskas valsts pamatprincipam, proti, „attiecībām starp valsti un personu jābūt taisnīgām”.⁵² Ja rakstītās tiesību normas nespēj sniegt atbildi konkrētā lietā, „loģiskā un objektīvā atbilde, kas nodrošinātu tiesiskās sistēmas saskaņotību, kārtību un drošību sabiedrībā, jāmeklē vispārējo principu līmenī”.⁵³ Pastāvot tiesību normu sadursmei, „svēršana un salīdzināšana jeb vērtēšana ir ne tikai paņēmieni, kā atrisināt tiesību normu kolīziju, bet tā jāpielieto arī gadījumos, kad saduras tiesību principi”.⁵⁴

Lai novērstu radušos tiesību normu sadursmi, tiesību piemērotājam ar teleoloģiskās metodes palīdzību svarīgi noteikt visas tiesību sistēmas kontekstā likuma mērķi, jeb „ratio legis”. Svarīgi šāda mērķa izzināšanā ir ņemt vērā to, kā likumdevējs un vadošā tiesiskā doma vērtē šīs problēmas un kādām interesēm tiek dota priekšroka. Noskaidrojot likuma mērķi, tiks rasta atbilde kādā veidā un kādā apmērā īstenojams regulējums.

Kopīpašniekiem izsakot likumā noteikto tiesību ”katrā laikā prasīt kopīpašuma dalīšanu”, nepastāvot strīdam par tā dalīšanas veidu, un ņemot vērā to, ka lieta ir dalāma, itin bieži ir novērota parādība, ka tiesību piemērotājs, izskatot šos gadījumus piemēro normatīvos aktus, kas regulē apbūves jautājumus un teritoriālās plānošanas jautājumus, vai pielīdzina tiesību dalīt kopīpašumu, lietojuma tiesībai. Kaut gan, pastāvot likumā noteiktajiem īpašuma tiesību aprobežojumam, proti, ”īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu” vai ”pēc privātas gribas”, tomēr „visi šādi aprobežojumi iztulkojami to šaurākā nozīmē, un šaubu gadījumā arvien pieņemams, ka īpašums ir neaprobežots”, kā to nosaka CL 928. pants.

Gadījumos, kad savstarpēji kolidējošas tiesību normas regulē vienu un to pašu faktisko sastāvu, tiesību piemērotājam, lai atrastu eventuāli piemērojamo tiesību normu ir jāizvēlas konkrēta, tieši šim gadījumam atbilstoša tiesību norma. Iespējams, ka pretrunas tiesību normu piemērošanā rodas gadījumos, kad tiesību piemērotājs seko tikai vienai tiesību normai, neievērojot otru. Iztrūkst piemērojamo tiesību normu svēršana, salīdzināšana jeb vērtēšana.

Svēršana un salīdzināšana jeb vērtēšana ir ne tikai paņēmieni, kā atrisināt tiesību normu sadursmi, bet tā jāpielieto arī gadījumos, kad saduras tiesību principi. ”Normu kolīzija ir jānovērš vai nu pārinterpretējot(un tādējādi saskaņojot)šīs normas, vai nu nosakot prioritātes kārtību starp tām. Dabiskais ceļš, kā nodrošināt saskaņojošo iztulkošanu, ir veikt dažādu apsvērumu svēršanu un

⁵² Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība (I). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā. *Likums un Tiesības*, 2003, nr.6

⁵³ Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Nodibinājums *Ratio iuris*, izdevums, 2005, 76. lpp.

⁵⁴ Iljanova D. Tiesību normu un principu kolīzija. *Likums un Tiesības*, 2000, 2.sēj., nr.8, 251. lpp.

salīdzināšanu.”⁵⁵

Tiesību normas un principu sadursmes gadījumā meklējama palīdzība izmantojot kolīziju atrisināšanas normas, tajā skaitā normu hierarhiju. Kā vienu no tiesību piemērotāja instrumentiem, kas palīdz izsekot līdz kolīdējošām tiesību normām var minēt Administratīvā procesa likumu (turpmāk- APL).

APL 15.panta otrā daļa norāda normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhiju, proti,

- 1) Satversme;
- 2) Likums un Satversmes 81.panta kārtībā izdotie Ministru kabineta noteikumi;
- 3) Ministru kabineta noteikumi;
- 4) Pašvaldību saistošie noteikumi.

Augstāk minētais ir saistošs gan iestādei, gan tiesai pieņemot lēmumu, piemērojot tiesisko normu katrai faktiskajai situācijai.

Tiesiskās sekas kopīpašniekiem, kas rodas kā aprobežojums rīcībā ar kopīpašumu, ir gan tiesību normas maldīgas piemērošanas, gan tiesību normu pēc juridiskā spēka neievērošanas rezultāts. Jo, ja tiesību piemērotājs augstāk minētai tiesiskajai situācijai piemēro būvniecību, teritorijas plānošanas, vides aizsardzības regulējošās tiesību normas, bija jānoskaidro vai speciālās tiesību normas mērķis ir „pilnībā stāties vispārējās normas vietā”.⁵⁶ Bet tādā gadījumā kā obligāts noteikums tiesību piemērotājam ir tiesību normu sistēmiskā un **teleoloģiskā iztulkošana**.

APL 15.panta ceturtnā daļā noteikti gadījumi, kad tiesai vai iestādei jāpiemēro **vispārējie tiesību principi** un tas ir, gadījumos, ja attiecīgo jautājumu neregulē ārējais normatīvais akts, kā arī, lai interpretētu normatīvos aktus. „Parasti tiesību principus skaidro kā pamatdomu, vadošo ideju, kas pauž tiesību būtību. Princips var iegūt vērtības statusu un nereti, iemantot normatīvu saturu. Tādā gadījumā pats princips kļūst par kaut kādas prasības, noteikuma vispārējo formu. Savu koncentrāciju tas var iegūt tam atbilstošās tiesību normās. Tādā nozīmē mēdz runāt par to, ka likumam ir jāsaturs vispārējie principi”.⁵⁷

Tādējādi pilnībā var piekrist, viedoklim, ka „vispārējie tiesību principi, kā arī Konstitūcijā ietvertās vērtības vienmēr kļūst izšķirošas tad, kad notiek novirzīšanās no likuma priekšrakstiem un

⁵⁵ Iljanova D. Tiesību normu un principu kolīzija. Likums un Tiesības, 2000, 2.sēj., nr.8, 251. lpp.

⁵⁶ Larenz K., Canaris C.W. Metodenlehre der Rechtswissenschaft. Berlin, Heidelberg:Springer-Verlag, 1995, S.88.-89.

⁵⁷ Jakubaņecs. V.Tiesiskā apziņa. Rīga: Latvijas policijas Akadēmija, P&Ko tipogrāfija, 2001, 23. lpp.

tā rezultātā rodas paaugstināts argumentācijas pienākums.”⁵⁸ Ņemot vērā kopīpašuma institūta un to regulējošo tiesību normu piemērošanas smagnējo dabu, tiesību piemērotājam ir tieši šāds pienākums.

Paaugstinātas argumentācijas pienākums sevī ietver gan „tiesību normu dogmatisku strukturēšanu”, gan tiesību normu” pārbaudīšanu, izmantojot tiesību principus un vērtības.”⁵⁹ Iepriekš minētais ietilpst pamatojuma prasībā, „kura atrodas tad, kad notiek novirze no likuma normām. Jebkura šāda novirze no rakstīto tiesību dogmatiskajiem priekšrakstiem prasa pierādīt, ka kāda noteikta vērtība vai kāds tiesību princips atbilst attiecīgajai gadījuma grupai un, ka tāpēc ir nepieciešama tiesību piemērotāja tiesību attīstīšana.”⁶⁰

Tiesību principi ar vien lielāku nozīmi iegūst saistībā ar subjektīvajām publiskajām tiesībām (cilvēktiesībām). Cilvēkiem ir tiesības, kas ir neatkarīgas no institūciju darbības, proti, **pirmkārt**, tiesību sistēma garantē cilvēkam tiesības attiecībā vienam pret otru, tādas kā tiesības uz brīvību, fizisko neaizskaramību utt.; **otrkārt**, tiek garantētas tiesības attiecībā pret varas institūcijām, tādas kā personu neaizskaramība vai tiesības pret likumdošanu ar atpakaļejošu spēku, taču dažu valstu likumdošanā ir sastopami izņēmumi no šīm tiesībām, kad atsaucoties uz argumentiem, kas balstās uz kolektīviem mērķiem, šāda likumdošana ir pieļaujama.

Cilvēktiesības var būt balstītas tikai uz normām, kas attiecas uz katru cilvēku individuāli, nevis sociāliem mērķiem, kas kopīgi vajadzīgi lielākai vai autoritatīvākai sabiedrības daļai.⁶¹ Tādējādi varam secināt, ka cilvēktiesībām ir individuāls raksturs un tiesību piemērotājam savā rīcībā, kurās šīs tiesības tiek aizstāvētas ir jābalstās uz tiesību normām, bet, ja tādu nav uz vispārīgiem tiesību principiem.

Kā jau iepriekš minēts, kopīpašnieku tiesību "**jebkurā laikā prasīt dalīšanu**"(CL 1074. **panta**) ierobežo un pretnostata CL 928. pantā teiktais "**īpašums var kā pēc privātas gribas, tā arī pēc likuma būt dažādi aprobežots**".

Pastāv uzskats, ka īpašuma ierobežojums ir akceptējams, ja nepārkāpjot vienlīdzības principu, saturā un sociāli tiek ierobežots īpašums, šim ierobežojumam ir vispārēja daba. Bet tas neizslēdz, ka ir iespējama diferencēšana attiecībā uz dažādām sabiedrības grupām atkarībā no

⁵⁸ Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 76. lpp.

⁵⁹ Turpat, 90. lpp.

⁶⁰ Turpat

⁶¹ Iljanova D. Vispārīgie tiesību principi un to funkcionālā nozīme. Grām.: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums prof.E.Meļķiņa redakcijā. Rīga: TNA, 1999, 103. lpp.

faktiski atšķirīgiem konkrētiem apstākļiem un īpašas situācijas. Vienlīdzības pamatprincips sargā pret nevienlīdzīgu attieksmi vienādā faktiskā situācijā.

Neskatoties uz to, ka likumdevējs pats turpina iztulkot izteiktā aprobežojuma robežas un, proti," **tomēr visi šādi aprobežojumi iztulkojami to šaurākā nozīmē, un šaubu gadījumā arvien pieņemams, ka īpašums ir neaprobežots,**" tiesību piemērotājs lemjot par kopīpašuma reālo sadali gadījumos, kad nepastāv strīds starp kopīpašniekiem par tā sadali, bet pastāv strīds starp iestādi un kopīpašniekiem, neņem vērā likumā noteikto kārtību tiesību normas piemērošanā.

Tiesību piemērotājs maldīgi jautājumā par kopīpašnieku gribas realizācijas tiesiskumu, piemēro **analogijas principu**, piemērojot pašvaldību saistošos noteikumus par apbūvi, kas ir būvniecības likuma skaidrojums un piemērošanas risinājums, un kas nekādā mērā nav piemērojams kopīpašuma reālās sadales jautājumu risināšanā. Būvniecības likums, Aizsargjoslu likums, pašvaldības saistošie noteikumi par apbūvi vai MK noteikumi Nr.112 "Vispārīgie būvnoteikumi" un tamlīdzīgi nav uzskatāmi par speciālu likumu, kas piemērojami konkrētai situācijai -kopīpašuma reālai sadalei, gadījumos ja lieta ir dalāma, un neskar jautājumus par kopīpašuma lietošanu.

Var norādīt, ka augstāk minētie normatīvie akti var regulēt jautājumus par jaunizveidojamu īpašumu atdalīšanu no kādam īpašniekam piederīga īpašuma. Augstāk minētais arī var attiekties uz kopīpašniekiem gadījumos, ja to griba būtu saistīta ar kopīpašuma pārgrozīšanu ar nolūku būvēt.

Dabas aizsardzība, un it īpaši pieminekļu aizsardzība un saglabāšana var īpašumam uzlikt īpašas saistības, „aprobežojumus” kāda īpaša gadījuma dēļ. Likums var šīs saistības veidot par juridisku pienākumu, proti, tas var būt pienākums atteikties no kādas ar īpašumu saistītajām tiesībām uz lietojumu.

Kopīpašnieki veicot reālo sadali iegūst absolūtu tiesību uz savu lietu, tādējādi izbeidzot lietas kopīgu lietošanu. Tādējādi nekādā gadījumā nevar piekrist tiesību piemērotāja argumentācijai, kas pielīdzina kopīpašuma reālās sadales tiesību lietošanas tiesībai, kas savukārt saistīta ar būvniecības iecerēm.

Pilnībā var piekrist viedoklim, ka „noteikumi lietas apstākļus aptver citādi nekā principi, proti, aptver tieši un nosaka juridiskas sekas. Ja noteikumi ir pretrunā viens ar otru, tad viens no tiem tādēļ jāatzīst par nepiemērojamu. Shematiskais pieņēmums par tiesību piemērotāju noteikumu savstarpējo pakārtotību šeit nevar būt spēkā, daudz vairāk konkrēti ir jāizmeklē, ciktāl var

paplašināt tiesību piemērotāja noteikuma piemērošanas jomu.”⁶²

Tādējādi likumdevējs APL 17. pantā ir nostiprinājis un norādījis noteikumus, jeb metodes kādas tiesību piemērotājam jāveic, lai iztulkotu un piemērotu tiesību normas konkrētajai tiesiskajai situācijai, proti, **pirmkārt**, gramatiskā interpretācijas metode, lai tiktu noskaidrota tiesību normas jēga no valodnieciskā viedokļa; **otrkārt**, vēsturiskā interpretācijas metode, lai noskaidrotu tiesību normas jēgu, ņemot vērā apstākļus, uz kuriem pamatojoties tā radīta; **treškārt**, sistēmiskā interpretācijas metode, lai noskaidrotu tiesību normas jēgu saistībā ar citām tiesību normām; **ceturtkārt**, teleoloģiskā interpretācijas metode, lai noskaidrotu tiesību normas jēgu, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu jāsasniedz.

Ja gramatisko interpretācijas metodi pielieto normas teksta un tā sastāvdaļu jēdzieniskā satura noskaidrošanai, tad sistēmiskā metode kalpo tiesību normas savstarpējās sasaistes un atkarības izzināšanai.” Sistēmiskā metode jāpielieto arī tad, ja piemērojamā normā ir dota konkrēta vai arī vispārēja rakstura norāde uz citiem normatīviem aktiem vai normām.”⁶³

Atšķirīga situācija sistēmiskās metodes pielietošanā veidojas, piemērojot normas, ka saturiski saistītas ar augstas abstrakcijas pakāpes jēdzieniem un normām. Pie šādām normām varētu norādīt jau iepriekšminēto Satversmes 1.pantu, kas nosaka, ka Latvija ir demokrātiska republika. Pēc Eiropas Kopienas tiesas tiesneša E. Levita domām, interpretējot šo jēdzienu ikvienam tiesību piemērotājam, pieņemot jebkuru konkrētu juridisku lēmumu, ir jāpārbauda, vai tas atbilst principam, kas izriet no juridiskā jēdziena „demokrātija”.

Normu savstarpējās attiecībās galvenā loma ir nevien loģiskiem, bet arī teleoloģiskiem, ar likuma mērķiem saistītiem apsvērumiem. Tiesībzinātnieks R.Cipeliuss uzskata, ka normas iztulkošanai jābūt saskaņā ar ietverto mērķi un taisnīguma priekšstatiem, kas ietverti citās tiesību normās. Pie iztulkojamās normas tiesiski ētiskā konteksta pieder viss ētisko normu kopums, ar kurām doto normu var salīdzināt un ar ko to ir iespējams sasaistīt. Tās ir gan konstitūcijas, it īpaši pamattiesību daļas normas, gan arī katrs taisnīguma priekšstats, kas ieguvis izpausmi juridiskajā un tiesiskas valsts pārvaldes principos.

Pie tiesiski ētiskā konteksta it sevišķi pieder vispārējie tiesību principi, tai skaitā cilvēka augstākās vērtības- taisnīgums, samērīgums, lietderība. Bez tam jāuzsver, ka „tiesību tālākveidošana vispār nav pieļaujama, kamēr to nevar leģitimēt ar atzītu tiesību principu vai vērtību

⁶²Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 87. lpp.

⁶³ Melķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2.pārstrādātais izdevums 2000, 36.lpp.

starpniecību.”⁶⁴Jāpiezīmē, ka tiesību principi, kas izpaužas normu formā, bieži savstarpēji konkurē.

Teleoloģiskā iztulkošana nozīmē iztulkošanu saskaņā ar normas juridiskiem un sociāliem mērķiem vai nolūkiem, kas saskatāmi vai izriet no normas, likuma, un tiesību principiem, kuri izriet, vai ir secināmi no tiesību iekārtas kopumā. Ar teleoloģisko metodi tiek meklēts taisnīgs un saprātīgs rezultāts, vadoties no mūsdienu cilvēktiesību izpratnes.

Bez aukstāk minēto metožu uzskaitījuma nevar nepieminēt teleoloģisko redukciju. Augstāk minētā metode tiesību piemērotājam var kalpot kā „konstitucionāli tiesisks, metodisks līdzeklis aizklāto robu konstatēšanai un aizpildīšanai.”⁶⁵Metode balstīta uz taisnīguma principa, kas jo sevišķi svarīgs gadījumos, kad atšķirīgus gadījumus jāizšķir, jeb jāvērtē atšķirīgi.

Gadījumos, kad tiesību normas teksts ir pārāk plašs un aptver tādus faktiskos apstākļus, kurus tiesību normas mērķis nemaz nav vēlējis aptvert, kaut gan pēc vārdiskās jēgas aptver, tiesību normu tomēr attiecībā uz šo gadījumu piemērot nedrīkst. Šādā gadījumā tiesību piemērotājam šo vārdiski pārāk plaši izteikto tiesību normu jāreducē līdz tās mērķim (*ratio legis*). Teleoloģiskās redukcijas metodes pielietošana var izrietēt ne tikai no pašas ierobežojamās tiesību normas jēgas un mērķa, bet arī „no kādas citas, svarīgākas tiesību normas mērķa, kurš citādi netiktu sasniegts, ...vai tiesību principa”.⁶⁶

Teleoloģiskās redukcijas piemērošanas pamats izriet no demokrātiskas valsts iekārtas principiem un” tās pielietošanas pilnvarojums ir rodams tiesiskās drošības un tiesiskās vienlīdzības principos, savukārt pielietošanas metodoloģija ir izstrādāta juridiskajā doktrīnā”.⁶⁷Tādējādi kaut arī Latvijas normatīvajos aktos augstāk minētā metode nav minēta, tomēr tieši šī metode var kalpot par jaunu tiesību piemērotāju rīcības brīvības instrumentu interpretējot tiesību normas, gadījumos, kuri prasa sevišķi augstu juridisko loģiku taisnīga un lietderīga lēmuma pieņemšanai.

⁶⁴Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Rīgā: Tiesu namu aģentūra, 2005, 76. lpp.

⁶⁵Neimanis J. Teleoloģiskā redukcija. *Jurista Vards*, 2005, 17.maijs, nr. 18

⁶⁶ Turpat

⁶⁷ Turpat

4. TIESĪBU PIEMĒROTĀJA RĪCĪBAS BRĪVĪBA

Valsts pārvalde savā darbībā ir pakļauta likumam un tiesībām. „Varas izlietojumam tiesiskā valstī ir jāatbilst taisnīguma principam”⁶⁸, kas spētu nodrošināt sabiedrības tiesisko drošību. Tādēļ likumdevējs ar likumu palīdzību ir ietvēris vispārējas tiesību normas, kas „tiesiski regulē tipizētas situācijas”⁶⁹. Šāds tiesiskais regulējums izvirza strukturālu problēmu, proti, „aptuvenā taisnīguma problēma” un „novecošanās problēma.”⁷⁰ Problēmu tiesisks risinājums tiek panākts ar likumdošanas tehnikas paņēmieni, proti, ģenerālklausulu un tiesību piemērotāja rīcības brīvības, palīdzību.

Kā norāda E.Levits, likuma uzdevums ir panākt pēc iespējas augstāku taisnīguma līmeni. Taču likums spēj garantēt tikai aptuvenu taisnīgumu, jo noteiktiem tipizētām situācijām likumdevējs piemeklē kopēju pareizo regulējumu. „Iestādei atliek to tikai piemērot.”⁷¹

Tiesību norma, kā jau iepriekš minēts ir vispārināts uzvedības noteikums, tajā pat laikā ikdienas konkrētās dzīves situācijas ir individuālas. Lai konkrētu dzīves situāciju izlemtu ar tiesību normu palīdzību, ir nepieciešams „institucionāls un metodoloģisks starpposms”⁷². Šādu starpposma funkciju pilda tiesību piemērotājs, subjekts kurš ir apveltīts ar valsts varu. Likuma piemērošana tiek veikta „ar loģikas palīdzību juridiskā siloģisma formā”⁷³ un tā prasa noteiktu juridisku prasmi, jo sevišķi tiesību normu interpretācijas prasmi. Tomēr tiesību piemērotājam sarežģītāk, darbietilpīgāk ir atrast pareizo, taisnīgo lēmumu katrā konkrētā situācijā bez normatīvām vadlīnijām.

Līdz ar valsts attīstību valsts pārvalde ir spiesta izdot arvien vairāk likumu, lai pēc iespējas efektīvāk spētu realizēt savas funkcijas. Neizbēgami šo apstākļu ietekmē tiesību sistēma kļūst arvien sarežģītāka un arvien grūtāk realizēt un nodrošināt taisnīguma līmeni. Šīs problēmas risinājums ir juristu un ierēdņu kvalifikācijas paaugstināšana. Jāpilnveido prasmi rīkoties ar vien komplicētāku tiesību sistēmu.

Likums vispārina situācijas, apvienojot kādas konkrētas, individuālas situācijas noteiktā tipā. Tomēr dzīves realitāte ir tāda, ka nepastāv divu pilnīgi vienādu situāciju. Tās vienmēr atšķirsies ar notikuma laiku un vietu, ar iesaistītajām personām un daudziem citiem nosacījumiem. Tādējādi var secināt, ka tiesību norma vienmēr apvieno atšķirīgas individuālas, konkrētas situācijas, kuras

⁶⁸ Neimanis J. Tiesisko seku konkretizēšana, izdodot obligātu administratīvo aktu. *Jurista Vārds*, 2007, nr. 12

⁶⁹ Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība (I). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā. *Likums un Tiesības*. 2003, nr. 6

⁷⁰ Turpat

⁷¹ Turpat

⁷² Neimanis J. Tiesisko seku konkretizēšana, izdodot obligātu administratīvo aktu. *Jurista Vārds*, 2007, nr. 12

⁷³ Turpat

likumdevējs ir atzinis kā analogas, lai tām noteiktu vienādas tiesiskās sekas. Tomēr šādi standartizējot situācijas, nosakot vienādu tiesisko regulējumu, vienlaikus tipizējot arī taisnīgumu. Tas ir veids kā izvairīties no darbietilpīgā augstākā taisnīguma līmeņa atrašanās katrā konkrētā situācijā. Bet taisnīgums ir tiesiskas valsts augstākais vērtību mērs un tas vienmēr ir individuāls. Tādējādi jautājumos, kas skar īpašumu tiesību aprobežošanu, tiesību piemērotājam katra tiesiskā situācija ir jāvērtē individuāli un ar paaugstinātu argumentācijas pienākumu, vēl jo vairāk ņemot vērā likumu novecošanās tendences.

Tiesību piemērotāja rīcības brīvība ir tiesību normas fleksibilizācijas instruments, „kuru piemērojot tiek panākts augstāks taisnīguma līmenis individuālā gadījumā”.⁷⁴ Tiesību piemērotāja rīcības brīvība nozīmē, „ka likums tā piemērotājam piešķir tiesības izvēlēties starp dažādajām tiesiskajām sekām.”⁷⁵ Tātad tiesību piemērotājam vispirms jākonstatē tiesību normas priekšnoteikumi un nonākot pie tiesiskām sekām jāveic izvēle starp dažādam iespējām. Šajā izvēlē, tiesību piemērotājs ņem vērā gan katra konkrēta gadījuma specifiku, gan judikatūru.

Tiesību normas priekšnoteikumu konstatēšanai sevišķa nozīme ir vispārējiem tiesību principiem, kas atspoguļo dažādus taisnīguma aspektus. Taisnīgums, neskatoties uz to, ka tas ir galvenais, tomēr nav vienīgais tiesību princips demokrātiskā, tiesiskā valstī. Kā vienu no svarīgākajiem var minēt tiesiskās noteiktības principu, kas indivīdam rod iespēju uzzināt spēkā esošo tiesību normu saturu, kas savukārt dod iespēju indivīdam plānot savu rīcību.

Tādējādi var secināt, ka rakstītai tiesību normai ir uzlikts pienākums būt skaidrai un paredzamai. Izvērtējot CL tiesisko regulējumu kopīpašuma reālās sadales lietās, var secināt, ka tas ir pietiekami skaidrs, līdz brīdim kamēr tas saduras ar valsts interesēm, proti publiskām tiesībām. Likuma skaidrības un paredzamības prasības uzstādījums, izriet ne vien no tiesiskās noteiktības principa, bet arī no varas dalīšanas principa, „jo likuma burtiskie nosacījumi jāformulē parlamentam, nevis pastarpināti valdībai vai likuma tiešajam piemērotājam- valsts pārvaldei.”⁷⁶ Likumam, kurš nosaka personas tiesību ierobežojumu, jābūt precīzāk formulētam nekā likumam, kas personai piešķir kādu labumu vai tiesības.

Kā norādījis E.Levits, viens no grūtākajiem tiesību piemērotāja uzdevumiem ir pareiza piešķirtās rīcības brīvības izmantošana tās ārējās robežas ietvaros, lai sasniegtu taisnīgu rezultātu. Tiesību piemērotājam attiecībā uz personu vērsts lēmums ir jāpamato, norādot apsvērumus, kas ļāvuši nonākt pie viena vai cita rezultāta. Šāds tiesību piemērotāja pienākums, šobrīd ir iekļauts

⁷⁴ Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība(I). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā. *Likums un Tiesības*, 2003, nr. 6

⁷⁵ Turpat

⁷⁶ Turpat

cilvēka pamattiesību līmenī, proti, to nosaka Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 41.pants. Tiesību piemērotājam rezultāts ir jāatrod saskaņā ar vispārāztītajām tiesību normu interpretācijas metodēm, proti, gramatisko, vēsturisko, sistēmisko un teleoloģisko metodi.

Padomju tiesību sistēmai šādu metožu izmantošana netika pielietota. Tādējādi, vēl jo proļām rīcības brīvības pareiza izmantošana ir viens no valsts pārvaldes nopietnākajiem „klupšanas akmeņiem”. Tomēr jāpiezīmē, ka rīcības brīvība nav likuma interpretācija. Likuma interpretācijas metodoloģija tiek lietota, lai noskaidrotu ”likuma gribu”. Rīcības brīvības izmantošana ir saistīta ar lēmuma pieņemšanu konkrētā gadījumā. Rīcības brīvības pareizas izmantošanas jēga ir „panākt, ka ar likumu pilnvarotā lēmuma pieņēmēja griba ir sapratīga un konkrētā gadījumā pareiza”,⁷⁷ proti, konkrētam gadījumam atrast vispiemērotākās tiesiskās sekas, tas ir, regulējumu.

Izmantojot rīcības brīvību, amatpersona īsteno tai piešķirto virskundzisko varu pār personu situācijā, kurā persona vienpusīgi atkarīga. Atbildība par to, kā šī vara tiek īstenota, pilnībā gulstas uz attiecīgo amatpersonu (un nevis uz likumdevēju- kā tajos gadījumos, kad iestādei vai tiesai pieņemamā lēmuma saturs jau obligātā veidā ir noteikts pašā likumā). Prasme juridiski korekti apieties ar varu ir demokrātiskas valsts amatpersonas obligātā kvalifikācijas prasība.⁷⁸

Tiesību piemērotājs savu rīcības brīvību var izmantot tikai tai piešķirtās kompetences ietvaros. Ja tiek pārkāpta rīcības brīvības ārējā robeža, tad uzskatāms, ka pārkāpta kompetence un attiecīgais lēmums ir kļūdainis un līdz ar to prettiesisks. Tiesību piemērotājs, iepriekš minētajos gadījumos, kas skar kopīpašnieku tiesības, nav pilnīgi izvērtējis lietas apstākļus un kļūdījies tiesību normu interpretācijas metodoloģijā, jo kopīpašnieku griba dalīt īpašumu nav saistīta ar kopīpašuma priekšmeta lietošanas mērķa maiņu, līdz ar to nav piemērojamas būvniecību reglamentējošās normas pēc analogijas. Tādējādi būtiski pārkāpjot kompetences robežu aprobežojot īpašuma tiesību. Vēlāk tiks norādīti un detalizēti analizēti tiesību piemērotāja argumenti, kas ļaus secināt par šīs ārējās robežas pārkāpšanu.

Jāņem vērā, ka tiesību piemērotāja „rīcības brīvības ārējās robežas nosaka ne vien pozitīvā veidā tas likums, kurš iestādei vai tiesai *express verbis* vai klusuciešot piešķir rīcības brīvību, bet negatīvā veidā arī visu pārējo tiesību normu kopums: iestāde vai tiesa, izmantojot savu rīcības brīvību, nedrīkst pārkāpt citus likumus, pārējos normatīvos tiesību aktus un obligātos publisko

⁷⁷ Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība(II). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā.. *Likums un tiesības*, 2003, nr.7

⁷⁸ Turpat

tiesību principus.⁷⁹Obligātie publisko tiesību principi ir tie principi, kas jāievēro jebkurā gadījumā, tajā skaitā cilvēktiesību ievērošanas princips, likuma atrunas princips, likuma prioritātes princips. Šo principu neievērošana nozīmē lēmuma pieņēmēja kompetences pārsniegšanu.

Lai nepārsniegtu kompetenci, tiesību piemērotāja rīcības brīvība tiek ierobežota ar „iekšējām robežām”⁸⁰. Iekšējās robežas ir vispārējie lietderības apsvērumi un no tiesiskas valsts principa izritoši ierobežojumi. Tomēr iekšējo robežu ievērošana ne vienmēr noved pie vienīgā pareizā rezultāta sasniegšanas. Itin bieži tie ir vairāki. Izšķiroties par kādu no tiem tiesību piemērotāja pienākums ir to pamatot. Liela nozīme ir lēmuma pieņēmēja personīgajai pieredzei, to izpratnei par vērtībām un citiem subjektīviem faktoriem, kas izriet no tiesību piemērotāja personības. Tādējādi, lai veicinātu sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldes un tiesu sistēmas amatpersonām, jo sevišķi liela vērtība jāpievērš tieši šiem subjektīvajiem faktoriem, vērtējot tiesību piemērotāju piemērotību amatam.

Lai atrastu konkrētai situācijai vispiemērotākās tiesiskās sekas, lēmuma pieņēmējam ir jāizdara lietderības apsvērumi. Lietderības apsvērumos ir iekļaujami un apsverami šādi publisko tiesību principi, kā samērīguma princips, demokrātiskās iekārtas princips, tiesiskās paļāvības princips, patvaļas aizlieguma princips, procesuālā taisnīguma princips, privātpersonu tiesību ievērošanas princips, vienlīdzības princips, sabiedrības interešu ievērošanas princips un labas pārvaldības princips. Piemērojot iepriekš norādītos vispārējos tiesību principus, ir jāatrod tie principi, kas konkrētajā situācijā pēc savas būtības ir piemērojami. Tad veicama to samērošana, jeb izvērtēšana, lai noteiktu, kuram principam dodama priekšroka.

Vispārējo tiesību principu piemērošana būtiski atšķiras no tiesību normu piemērošanas. Normatīvā akta piemērošanas rezultātā tiesību piemērotājs nonāk pie precīza secinājuma, vai tas ir vai nav piemērojams. Turpretim, piemērojot principus, to „spēks”, atkarībā no konkrētas situācijas var būt atšķirīgs. Tas ir atkarīgs no nozīmības vērtējuma, ko principam tiesību piemērotājs piešķir izvērtējot konkrētu individuālu gadījumu.

Tā piemēram, piemērojot samērīguma principu, tiesību piemērotājs svaru kausos „svērs” sabiedrības intereses un privātpersonas intereses. No nozīmības „svēršanas” būs atkarīgs samērīguma principa piemērošanas rezultāts. Vērtējot principu tiesību piemērotājs savas rīcības brīvības robežās var darboties samērā brīvi. Pati svarīgākā loma šajā izvērtēšanas procesā ir lēmuma pieņēmēja taisnīguma izjūta, kas ir subjektīva un izriet no tiesību piemērotāja iekšējās

⁷⁹ Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība(II). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā. *Likums un Tiesības*, 2003, nr.7

⁸⁰ Turpat

apziņas līmeņa un juridiskās kvalifikācijas. Nav maznozīmīgi, ka tieši netaisnīgi tiesu nolēmumi bija viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ notika 1864.gada tiesu reforma Krievijā. Kāds no augstiem ierēdņiem, iepazīsies ar stāvokli tiesās, bija spiests secināt: "Visa Krievija ir melna no melnas netaisnības tiesās"⁸¹

Neskatoties uz subjektīvisma klātbūtni, vērtējums nedrīkst būt kļūdainš. Vērtējums ir uzskatāms par kļūdainu, ja netiek ievērots „principu rangs”⁸², kā arī tad, ja vērtējuma rezultāts ir pretrunā ar sabiedrībā, zinātnē un praksē vispāratzītiem un pieņemtiem vērtējumiem (piemēram, īpašumtiesību, kā pamatvērtības, absolūtais raksturs un tā aizskāruma attaisnojāmība ir iespējama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību). Protams kļūdainu vērtējumu var atcelt augstāka kontroles institūcija, tomēr ne vienmēr indivīds, kuram lēmums ir bijis nelabvēlīgs ir izmantojis šādas iespējas, kas savukārt lēmuma pieņemējam rod ilūziju par kompetences robežu apmēru.

Tiesiskai valstij būtu jānodrošina efektīvu kontroles sistēmu pār tiesību piemērotāja rīcības brīvības ietvaros veiktajiem lēmumiem. Kontrole realizējama vispirms valsts pārvaldes ietvaros augstākā iestādē, bet pēc tam tiesā. Šāds lēmuma apstrīdēšanas mehānisms personai dod iespējas īstenot savas tiesības, savukārt valsts pārvaldei paškontroles rezultātā labot kļūdas. Tomēr kā svarīgākais šo tiesību aizstāvis ir tiesa, kuras uzdevums ir dot personai iespēju īstenot savas tiesības, ja tā uzskata, ka šo tiesību realizēšanas valsts pārvaldes ietvaros nav bijusi iespējama. Tiesa nekontrolē tiesību piemērotāja pieņemto lēmumu, bet pati sniedz savu novērtējumu konkrētajā lietā. Tiesa nodrošina valsts pārvaldes darbības tiesiskuma kontroli. Tas nozīmē, ka tiesa var pārbaudīt tikai to, vai tiesību piemērotājs, izmantojot rīcības brīvību, ir rīkojies tiesiski.

Tā Augstākās tiesas Senāts lietā Nr. SKA-120 norāda, ka „Ja valsts pārvaldes iestāde, pieņemot lēmumu, nav ievērojusi procesuālā taisnīguma principu, tad uzskatāms, ka tā savu rīcības brīvību ir izmantojusi kļūdaini un tādējādi lēmums ir prettiesisks”⁸³.

Kompetences ietvaros meklējot konkrētajam gadījumam vispiemērotāko, taisnīgāko rezultātu, tiesību piemērotājam ir jāņem vērā divi svarīgi apsvērumi, proti, patvaļas aizliegums un taisnīguma princips, kas izriet no tiesiskas valsts būtības. APL 66. pantā lietderības apsvērumš

⁸¹ Bukovskis V. Civilprocesa mācību grāmata. Rīgā: autora izdevums, 1933, 82. lpp.;

⁸² Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība(II). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā. *Likums un tiesības*, 2003, nr.7

⁸³ Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā „Par iestādes izmantotās rīcības brīvības tiesiskumu” Nr. SKA-120, *Jurista Vārds*, 2004.

definēts kā „nepieciešamība, piemērotība, vajadzība un atbilstība”⁸⁴, kurš balstīts uz racionālu pieeju sabiedrības problēmu risināšanai.

Kopīpašuma institūts attīstoties ekonomikai un saimnieciskajai dzīvei valstī, kļūst ar vien sarežģītāks, jo mainās kopīpašnieku izglītības līmenis, uzskati, intereses, vajadzības. Katram indivīdam ir vēlme paust un realizēt savu gribu kā apsaimniekot savu īpašumu, kā rīkoties un valdīt to, nerēķinoties ne ar vienu citu indivīdu, tiktāl cik tas neskar sabiedrības vai ar likumu aizsargātās intereses. CL normu mērķis ir saskaņot šīs dažādās kopīpašnieku intereses, lai virzītu uz kopīpašuma saglabāšanu un aizsardzību, bet ne tā vērtības samazināšanu vai iznīcināšanu. Tādējādi jo svarīgi ir tiesību piemērotājam savas rīcības brīvības ietvaros veikt šo apstākļu izvērtēšanu veicot lietderības apsvērumu.

Īpašuma tiesības var tikt ierobežota gan pēc privātas gribas, tā arī pēc likuma, tomēr vienmēr tas iztulkojams šaurākā nozīmē. Kopīpašnieku īpašumtiesību realizēšana var tikt ierobežota gan pēc privātas gribas, tā arī pēc likuma, gan kopīpašnieku savstarpējās attiecībās, tādējādi aprobežojums papildus gulstas uz pašu īpašnieku tā rīcības brīvībā.

Tas apstāklis, ka katra kopīpašnieka darbība ir jāsaskaņo ar visiem pārējiem kopīpašniekiem rada lielas neērtības, atšķirīgo interešu dēļ, jo katrs no īpašniekiem nevar absolūti pilnīgi un brīvi valdīt pār savu lietu. Tādēļ neizbēgami katra kopīpašnieka vēlme ir kopīpašuma dalīšana. Minēto apsvērumu dēļ kopīpašnieki cenšas grozīt kopīpašuma statusu, un tādu iespēju paredz CL 1074. pants, kurš nosaka, **ka nevienu nevar piespiest palikt kopīpašumā un katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt kopīpašuma dalīšanu.**

Ja **nepastāv iespēja saskanīgi lietot un rīkoties ar kopīpašumu**, jautājums ir realizējams, lūdzot tiesu rast iespēju sadalīt kopīpašumu. Tiesa šādos gadījumos vadoties no lietas apstākļiem un dalāmā priekšmeta īpašībām pieņems lēmumu par vienu no CL 1075. pantā noteiktajiem dalīšanas veidiem.

Tomēr kā risināt situāciju, **ja starp kopīpašniekiem nav strīda par dalīšanas veidu, ja kopīpašnieku griba dalīt īpašumu ir vienota**, bet iestādes viedoklis ir atšķirīgs un tas izpaužas atteikumā to dalīt. Argumentācija atteikumam, tiek minēta kā minimālais kvadrātmetru skaits, kādam jābūt, lai zemes gabalu atdalītu vienu no otra, pamatojoties uz **teritoriālo zonējumu un pašvaldības saistošiem noteikumiem par apbūvi**, kuros ir ietverti ieinteresētas sabiedrības interešu aizsardzības principi, lai nodrošinātu vides ilgtspējīgu attīstību.

⁸⁴ Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā „Par iestādes izmantotās rīcības brīvības tiesiskumu” Nr. SKA-120, *Jurista Vārds*, 2004.

„Viens no veidiem, kā īpašuma tiesības var ierobežot sabiedrības interesēs, ir teritorijas plānošana.”⁸⁵ Rajona un vietējās pašvaldības teritorijas plānojumi tiek pieņemti kā pašvaldību saistošie noteikumi. Tātad spēkā esošais teritorijas plānojums attiecīgajā administratīvajā teritorijā ir saistošs jebkurai fiziskai un juridiskai personai. Teritorijas plānojumam kā pašvaldības lēmumam jāatbilst Satversmei, likumiem un Ministru kabineta noteikumiem.

Saskaņā ar Teritorijas plānošanas likuma 1. pantu, ”teritorijas plānojums ir ilgtermiņa teritorijas plānošanas dokuments vai plānošanas dokumentu kopums, kurš izstrādāts un stājies spēkā normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un kurā atbilstoši plānošanas līmenim un plānojuma veidam rakstveidā un grafiski attēlota teritorijas pašreizējā un noteikta plānotā (atļautā) izmantošana un šīs teritorijas izmantošanas aprobežojumi”.

„Teritorijas plānojumā pašvaldība paredz teritorijas izmantošanas nosacījumus, proti, konkrētiem nekustamajiem īpašumiem var noteikt īpašuma tiesību ierobežojumus. No vienas puses, plānojums pats par sevi nepiešķir tiesības, piemēram, uzsākt zemes gabala apbūvi, taču ar to tiek noteiktas priekšdispozīcijas lēmumu pieņemšanai konkrētos gadījumos nākotnē. No otras puses, zemes īpašniekam nav tiesību pēc saviem ieskatiem uz savas zemes veikt saimniecisko darbību, viņam nav tiesību to brīvi apbūvēt vai mainīt teritorijas plānojumā noteikto zemes izmantošanas mērķi. Tādējādi teritorijas plānojums ir dokuments, ar kuru pašvaldība normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā var paredzēt teritorijas izmantošanas un līdz ar to arī īpašuma tiesību aprobežojumus.”⁸⁶

No augstāk minētā varam izdarīt secinājumu, kas attiecas uz kopīpašnieku īpašuma tiesību ierobežošanas tiesisko pamatu. Satversmes tiesa savā secinājuma daļā interpretējusi teritorijas plānojuma sasītošo raksturu un būtību, kura mērķis ir nepieļaut indivīdiem brīvi apbūvēt un mainīt sev piederošo zemes lietojuma mērķi. Tātad varam secināt, ka īpašumtiesību ierobežojums kopīpašniekiem, piemērojot augstāk minētās normas, ir kļūdainis, jo kopīpašnieku mērķis ir mainīt īpašuma statusu, bet ne tā lietošanas mērķi.

Teritorijas plānošanas likuma 3.pants nosaka, ka teritorijas plānojuma izstrādē ”nodrošina esošajām nākamajām paaudzēm kvalitatīvu vidi, līdzsvarotu ekonomisko attīstību, racionālu dabas, cilvēku un materiālo resursu izmantošanu, dabas un kultūras mantojuma attīstību un saglabāšanu”. Minētajā tiesību normā ietverta likumdevēja griba, proti, uz nākotni vērsta darbība- „aizstāvēt

⁸⁵ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005-10-03. www.satv.gov.lv (aplūkots 2007. 15.martā).

⁸⁶ Turpat

nākamo paaudžu tiesības uz kvantitatīvi ierobežoto dabas resursu pieejamību”.⁸⁷

Latvijas Nacionālajā ziņojumā „Rio + 10” ANO Vides un attīstības konferencē Johannesburgā 2002.gadā tika norādīts, ka ilgtspējīgai attīstībai jānodrošina triju savstarpēji saistītu dimensiju -vides, ekonomiskās un sociālās ilgtspējības, jeb integrācija un harmoniska attīstība. Līdztekus jau norādītajām dimensijām tūlīt pēc šīs konferences tika pievienota un Eiropā ieviesta vēl viena, proti, kultūras ilgtspējība. Tādējādi varam secināt, ka augstāk minēto principu „iedzīvinātāji” reālajā dzīvē ir pašvaldības.

Saskaņā ar likuma ”Par pašvaldībām”14.panta otrās daļas 1.punktu vietējai pašvaldībai, pildot savas funkcijas, likumā noteiktā kārtībā ir pienākums izstrādāt teritorijas plānojumu, nodrošināt tā īstenošanu un administratīvo uzraudzību. Vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma ieviešanu apskata kā pašvaldības autonomo funkciju. Autonomo funkciju jomā pašvaldības atrodas tikai valdības pārraudzībā, bet nevis tās pakļautībā.⁸⁸Tādējādi varam secināt, ka vietējai pašvaldībai pieder zināmas monopoltiesības savas teritorijas plānošanā. Pašvaldības teritorijas plānošanas funkcijas autonomais raksturs norāda uz vienu no tās rīcības brīvības aspektiem.

Kā otru rīcības brīvības aspektu var minēt teritoriālo plānošanu. Autonomās funkcijas un principu kopsumma lielā mērā nosaka pašvaldības rīcības brīvības robežas, kā arī izmantošanas virzienu teritorijas plānošanas jomā. Dr. habil. iur. profesore Ilma Čepāne norāda, ka šādas rīcības brīvības neadekvāta, nepareiza izprašana vai piemērošana noved pie rīcības brīvības pārkāpuma. F.J. Paine ir norādījis, ka rīcības brīvības nepareizai izmantošanai var būt vairāki veidi: pirmkārt, pārsniegšana; otrkārt neizmantošana; treškārt, nepilnīga izmantošana; ceturtkārt, nepamatota izmantošana; piektkārt, ļaunprātīga izmantošana.

Rīcības brīvības pārsniegšana ir tādos gadījumos, kas tiesību piemērotājs izvēlas tādas tiesiskās sekas, kas nav ietvertas tiesību normā. Tādējādi, atteikums dalīt kopīpašumu, pastāvot visiem labvēlīgajiem priekšnosacījumiem, lai iestātos tiesību normā paredzētās tiesiskās sekas ir uzskatāms, par tiesību piemērotāja apsvēruma kļūdu.

Rīcības brīvības neizmantošana var konstatēt gadījumos, kad tiesību piemērotājs kaut arī likums tam piešķir tiesību veikt apsvērumu, to neizmanto. Vēlāk aprakstītajos gadījumos, uzskatāmi tiks norādīts uz šādu apsvērumu trūkumu, gadījumos, kad īpašnieki ir vērsušies ar savu prasību reāli dalīt kopīpašumu. Nelabvēlīgi pieņemtajos lēmumos sabiedrības un personas pamattiesības netiek izvērtētas. Būvniecību un teritoriālo attīstību reglamentējošo tiesību normu

⁸⁷ Čepāne I. Pašvaldības teritorijas plānojums kā nekustamo īpašumu tiesību aprobežojums. *Jurista Vārds*, 2005, nr. 4

⁸⁸ Levits E.Pašvaldības likuma koncepcija. Pētījuma 17.punkts. [b.i.], [b.g.]

analoģijas pielietošana, gadījumos, kad tiesības uz īpašumu tiek aizskarta pēc būtības, neveicot lietderības apsvēruma izvērtējumu.

Rīcības brīvības nepamatotu izmantošanu konstatējam gadījumos, kad tiesību piemērotājs, pieņemot lēmumu, nav ņēmis vērā lietā būtiskos apstākļus, jeb ņem vērā tos apstākļus, kuri nedrīkstētu ietekmēt lēmumu. Ja CL tiesību norma ir paredzējusi kopīpašnieka tiesību prasīt tā dalīšanu jebkurā laikā, liek domāt par tiesību normas mērķi- maksimāli saglabāt īpašuma vērtību, nevis pakļaut tā vērtības samazinājumu, kā arī norādot īpašumtiesību kā pamattiesību. Nav pamata attiecīgo pašvaldības teritoriālo attīstību saistīt ar kopīpašnieku vēlmi mainīt kopīpašuma statusu. Tādējādi sabiedrības intereses nav nepieciešams iesaistīt privātpersonu savstarpējā gribas paudumā. Savukārt rīcības brīvības ļaunprātīga izmantošana izpaužas neatbilstošu mērķu vai neatbilstošu iemeslu sasniegšanā.

Teritorijas plānošanas jomā Ministru kabineta noteikumi no 1994.gada vietējām pašvaldībām ir piešķīrusi noteiktu rīcības brīvību (diskrecionāro varu) izlemt par detālplānojuma nepieciešamību konkrētajai teritorijai. Rīcības brīvība tiek piešķirta, izmantojot nenoteiktos tiesību jēdzienus, piemēram "pietiekama detalizācija", „kompleksa teritorijas apbūve” un tā tālāk. Šāds tiesiskais regulējums novērš tiesību normu kategorismu, kas savukārt uzliek par pienākumu tiesību piemērotājam konkrētu gadījumu vērtēt individuāli, izmantojot tiesību normu interpretēšanas metodoloģiju. Jāatzīmē, ka reāli dzīvē lielākoties gadījumu, tiesību piemērotājs aprobežojas tikai ar gramatiskās metodes piemērošanu, kā rezultātā praktiski ir neiespējami sasniegt taisnīgu un saprātīgu rezultātu.

Tā, 1999. gada 4. augustā, ar domes lēmumu NR.11-325, Jūrmalas pilsētas domes Būvvalde lemj jautājumu par kopīpašuma dalīšanu Cīruļu ielā 13 (kopējā zemesgabala platība 10286 m²) pēc kopīpašnieku iesniegtā priekšlikuma sadalīt īpašumu, proporcionāli to domājamām daļām. Kopīpašnieki saņem šādu atbildi: "Būvvaldes Arhitektūras nodaļa izskatījusi iesniegto priekšlikumu par zemesgabala Cīruļu ielā 13 sadalīšanu, piedāvātajam sadalījumam nepiekrīt. **Saskaņā ar 20.03.1997 ar domes lēmumu Nr.203 apstiprinātajiem Jūrmalas pilsētas apbūves noteikumiem** zemesgabala minimālajai platībai šajā zonā jābūt 3600 m²." Vēstuli parakstījusi arhitektūras nodaļas vadītāja.

Ņemot vērā iestādes lēmumu kopīpašnieki izstrādā jaunu priekšlikumu kopīpašuma sadalei. Tiek saņemta kārtējā iestādes atteikuma vēstule 23.10.2001. ar domes lēmumu Nr 11-1518, ar šādu saturu: "Būvvaldes Arhitektūras nodaļa izskatījusi iesniegto priekšlikumu par zemesgabalu Cīruļu ielā 13 sadalīšanu, saskaņā ar 20.03.97g. ar domes lēmumu Nr.203 apstiprinātajiem Jūrmalas

pilsētas apbūves noteikumiem, piedāvātajam sadalījumam nepiekrīt. Tā kā zemesgabala kopējā platība ir lielāka par 4000 m², pēc Jūrmalas attīstības plāna zemesgabals atrodas daļēji savrupmāju dzīvojamā teritorijā un daļēji "priēžu parka" rajonā ar apbūvi, ir nepieciešams projektēt iebrauktuvi caur mežu, tad, lai sadalītu zemesgabalu, nepieciešams izstrādāt detālplānojumu."

No augstāk minētā iestādes pieņemtā negatīvā lēmuma par kopīpašuma sadali ir jāpārdomā šāda iestādes lēmuma atbilstība likumdevēja gribai, un vispārīgiem tiesību principiem, un vai šāds lēmums nav prettiesisks?

Ir jāpiekrīt Dr. habil. iur. profesores I.Čepānes viedoklim, ka teritorijas plānošana ir joma, kurā cieši savijušās un savstarpēji mijiedarbojas gan būvniecības, gan vides aizsardzības, gan arī arhitektūras jomas. Lai panāktu ilgtspējīgai attīstībai pēc iespējas atbilstošāku rezultātā, šaubu gadījumā, izvērtējot detālplānojuma nepieciešamību konkrētā gadījumā, nereti ir nepieciešama augstāk minēto jomu speciālistu viedokļu uzklausīšana un rūpīga izvērtēšana. Tas nodrošinātu attiecīgo interešu taisnīgu saskaņošanu, kā arī piešķirtu pieņemamajam lēmumam vispusību. Pretējā gadījumā pastāv iespēja, ka vietējās pašvaldības lēmums var kļūt neobjektīvs.

Un tādējādi izvērtējot augstāk minēto gadījumu varam secināt, ka tiesību piemērotājs ir rīkojies tieši tā. Minētajā piemērā par zemes gabala sadali Jūrmalas pilsētā Cīruļu ielā 13, pašvaldības lēmums arī ir acīmredzami **prettiesisks, nelietderīgs un netaisnīgs**.

Pirmkārt, starp kopīpašniekiem nav strīda par zemes sadales kārtību; **otrkārt**, saskaņā ar CL 847. pantu nekustamais īpašums -zeme- ir dalāma lieta; **treškārt**, lietas apstākļi ir tādi, ka zemes gabala kopējā platība ir 10286 kvadrātmetri par kuru maksājams zemes nodoklis, kā arī pienākums apsaimniekot zemes gabalu, proti, meža tīrīšana no krūmu aizaugšanas, zāles pļaušana utt; **ceturtkārt**, katrs no īpašniekiem vēlas sakārtot īpašumu atbilstoši tā gaumei un kārtības izjūtai; **piektkārt**, šim zemes gabalam nav pieguļošas zemes, ar apbūvi, to no vienas puses ieskauj purvs, no otras aizaudzis nekopts mežs, kā arī tai pieguļošā infrastruktūra ir neattīstīta.

Kā atkāpi no jau izklāstītā var norādīt, ka Ministru kabineta noteikumu Nr.883 54.punkts paredz situācijas, kad pašvaldībai obligāti ir jāizstrādā detaļplānojumi un to izstrādāšanas priekšnoteikumi ir zemes vienību sadalīšana, apvienošana vai būvniecība, ja, piemēram:

- 1) vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma mērogs nenodrošina pietiekamu detalizāciju un precizitāti;
- 2) neapbūvētā apdzīvotas vietas teritorijā, kurā vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā

nav arī pietiekami detalizēti teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi;

- 3) zemes gabalā tiek būvēts objekts, kam nepieciešams ietekmes uz vidi novērtējums;
- 4) plānota ir meža zemes vai lauksaimniecībā izmantojamās zemes transformācija.

Kā redzams neviens no augstāk minētajiem obligātajiem nosacījumiem nav piemērojams iepriekš minētajam gadījumam. Jo īpašnieki ir tikai vēlējušies realizēt savu gribu –dalīt kopīpašumu, bez nodoma to pārgrozīt, proti veikt transformāciju ar nolūku būvēt. Minētais piemērs spilgti parāda tipizēto situāciju, kad tiesību piemērotāja rīcības apsvērumi ir bez tiesiska pamata. Šāda viedokļa uzstādījums vēl jo projām izriet no pastāvošā postsocialistiskā domāšanas līmeņa, kāds valda virknē valsts iestāžu.

Aplūkojot tiesu praksi jautājumos par zemes sadali starp kopīpašniekiem, lielākoties gadījumos, kad **kopīpašniekiem nav strīda par dalīšanas veidu, jo kopīpašnieku griba dalīt īpašumu ir vienota**, kā atbildētājs ir valsts, kopīpašnieku prasība nav apmierināta.

Tā, lietā Nr.SPC-2, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts izskatīja atklātā tiesas sēdē Latvijas Republikas ģenerālprokurora protestu par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002. gada 17. decembra spriedumu Leonīda Braiņina, Nataljas Milovas prasības lietā pret Igoru Kalmikovu par kopīpašuma reālu sadali. Senāts konstatēja, ka īpašumtiesības uz nekustamo īpašumu Jūrmalā, 18.līnija 3/3a, zemes grāmatās nostiprinātas kā domājamās daļas Leonīdam Braiņinam un Igoram Kalmikovam.

2002. gada septembrī Leonīds Braiņins un Natalja Milova cēluši tiesā prasību pret Igoru Kalmikovu par kopīpašumu reālu sadali, pamatojoties uz Civillikuma 1074.,1075.pantu.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002. gada 17. decembra spriedumu veikta minētā nekustamā īpašuma reāla sadale, nosakot, ka Igoram Kalmikovam pieder zemesgabals, kas iekšējā sadalījuma plānā apzīmēts ar burtu „B” 1274 m² platībā, vairāk vai mazāk, cik izrādīsies pēc galīgas iemērīšanas dabā, un uz šī zemesgabala esošās ēkas: Dzīvojamā ēka –lit.001, palīgceltne-lit.003, ka Leonīdam Braiņinam pieder zemesgabals, kas iekšējā sadalījuma plānā apzīmēts ar burtu „C” 1325 m² platībā, vairāk vai mazāk, cik izrādīsies pēc galīgas iemērīšanas dabā, un uz šī zemesgabala esošās ēkas: dzīvojamā ēka- lit.005, palīgceltne –lit.006, ka Nataljai Milovai pieder zemesgabals, kas pēc iepriekšējā sadalījuma plāna apzīmēts ar burtu ”A” 1325 m² platībā, vairāk vai mazāk, cik izrādīsies pēc galīgas iemērīšanas dabā, un uz šī zemesgabala esošās ēkas: dzīvojamās ēkas-lit.002 un lit.003.

Lieta izskatīta Rīgas apgabaltiesā kā pirmās instances tiesā, un apelācijas kārtībā spriedums

nav pārsūdzēts.

Atsaucoties uz būtiskiem materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumiem, protestu par minēto tiesas spriedumu iesniedzis Latvijas Republikas ģenerālprokurors un lūdzis spriedumu atcelt, lietu nodot jaunai izskatīšanai Jūrmalas pilsētas tiesai.

Protests pamatots ar to, ka, apmierinot prasību un piemērojot Civillikuma 1074. pantu, tiesa atstājusi bez ievērības Jūrmalas pilsētas domes Būvvaldes izziņu par strīdus zemesgabala dalīšanas nepieļaujamību, kā arī jūrmalas zemesgrāmatu akta ierakstus, no kuriem redzams, ka, pamatojoties uz Jūrmalas pilsētas Zemes komisijas 2000. gada 22. septembra lēmumu Nr. 955, nekustamam īpašumam 18.līnijā3/3a, Jūrmalā, nodibinātas lietu tiesības, kas apgrūtina to, un, proti, izdarītas atzīmes, ka zemesgabals atrodas „Priežu parka” rajonā, Rīgas jūras līča piekrastes krastu kāpu aizsargjoslā, un ka jāievēro valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu teritorijas noteikumi, kā arī to, ka ēka lit.002 ir arhitektoniski un pilsētībūvnieciski vērtīga. Saskaņā ar Aizsargjoslu likuma 36.panta 1.punktu Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslā noteikti aprobežojumi un paredzēts, ka jaunizveidojamo zemes platību nosaka pašvaldība saistošajos noteikumos. Savukārt Jūrmalas pilsētas domes 1997. gada 20. februāra lēmumam Nr. 203 ”Jūrmalas pilsētas apbūves noteikumi” 7.2.3. punktā noteikts, ka priežu parka rajonā ar apbūvi aizliegta zemesgabalu sadalīšana un jaunu veidošana, ka jebkurš jaunizveidotā zemesgabala lielums ir mazāks par 3600m², vai detālpārplānojumā nav noteikts citādāk.

Arī kultūras ministrija 1998. gada 29.oktobrī izdevusi rīkojumu Nr . 128 ”Par valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstu”, kurā 18. līnija Jūrmalā līdz apbūvēto gruntsgabalu un kāpu meža robežai iekļauta valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu teritorijā. Atbilstoši Civillikuma 1083. pantam valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā ierakstītiem pieminekļiem piemērojami noteikumi par pieminekļu aizsardzību, bet likuma „Par kultūras pieminekļu aizsardzību” 3. pantā paredzēts, ka nekustamos kultūras pieminekļus drīkst pārveidot tikai izņēmuma gadījumā ar kultūras ministrijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas atļauju. Lietā norādīts, ka šādas atļaujas tiesas rīcībā, izskatot lietu, nebija, un pierādījumi par to, ka strīdus zemesgabalā īpašnieki likumā noteikto atļauju zemes gabala sadalei saņēmuši, lietā nebija atrodami. Bez tam protesta autors atsaucas uz to, ka tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 24.panta noteikumus, jo izskatījusi lietu, kas piekritīga Jūrmalas pilsētas tiesai.

Iepazīstoties ar lietas materiāliem un protesta argumentiem, Senāts atzīst, ka tiesas spriedums atceļams šādu apsvērumu dēļ.

Tiesa, apmierinot prasību, nav ņēmusi vērā, ka tiesības prasīt kopīpašuma dalīšanu attiecināma tikai uz tādām lietām, kuru lietošanas tiesības nav aprobežotas atbilstoši CL 1082.,1083. panta noteikumiem.

No zemesgrāmatu akta redzams, ka strīdus nekustamais īpašums, ievērojot tā atrašanos Rīgas jūras līča piekrastes krastu kāpu aizsargjoslā un „Priežu parka” teritorijā, ir aprobežots uz likuma pamata, par ko izdarītas attiecīgas atzīmes. Tiesas rīcībā, izskatot lietu, bijusi arī Jūrmalas pilsētas domes Būvvaldes vēstule, kurā ar atsaucēm uz attiecīgiem normatīvajiem aktiem motivēta strīdus nekustamā īpašuma sadalīšanas nepieļaujamība.

Tiesas secinājumu, ka minētie pierādījumi nevar būt šķērslis prasības apmierināšanai, Senāts atzīst par nepamatotu, ja tas **motivēts vienīgi ar atsauci uz Civillikumu 1070.,107. pantu** un faktu, ka atbildētājs prasību atzīst, lai gan, pastāvot Civillikuma 1082.,1083. panta nosacījumiem, kopīpašnieku gribai realizēt šā likuma 1074. pantā paredzētās tiesības nav izšķirošas nozīmes.

Ievērojot teikto, Senāts secina, ka, izskatot lietu, tiesa nav piemērojusi tās materiālo tiesību normas, kuras vajadzēja piemērot. Šis pārkāpums vērtējams kā būtisks, jo novedis pie lietas nepareizas izspriešanas, un tādēļ spriedumu nevar atzīt par likumīgu un pamatotu.⁸⁹

Ņemot vērā augstāk minēto var iebilst tiesību piemērotāja tiesību normas iztulkošanā un piemērošanā arī šajā gadījumā un atzīt Senāta spriedumu tikai daļā, kas attiecas uz tiesvedības piekritības jautājumu.

Izvērtējot gan protesta iesniedzēja iebildumus valsts interešu aizsardzībā un Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas nolēmumu šajā lietā, var secināt, ka pastāv ne tikai tiesību normu kolīzija bet arī tiesību principu kolīzija, jautājumā, kas skar kopīpašnieku tiesiskās intereses.

Satversmes 115. pants nosaka, ka valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu. Tādejādi pamatojoties uz šo, valsts uzdevums ir nodrošināt un ievērot vides ilgtspējīgu attīstību sabiedrības interesēs.

Satversmes 105. pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst

⁸⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SPC-2 2004. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 195.-198. lpp.

izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.

Augstāk minētajā lietā Nr. SPC -2, tiesību piemērotājs nav pilnīgi izvērtējis lietas apstākļus un kļūdījies tiesību normu interpretācijas metodoloģijā, jo kopīpašnieku griba dalīt īpašumu nav saistīta ar kopīpašuma priekšmeta lietošanas mērķa maiņu. Kopīpašnieki nav izteikuši gribu būvēt, nav lūguši būvatļauju, bet izteikuši vēlmi dalīt kopīpašumu, kas nekādā mērā neizmainītu un negrozītu īpašuma lietošanas, rīcības ierobežojumus. Bez tam tiesību piemērotājs nav izvērtējis samērīgumu starp kopīpašnieku subjektīvo tiesību ierobežošanu un sabiedrības ieguvumu, līdz ar to nav noskaidrojis likumdevēja mērķi un gribu.

Tiesību piemērotājs nav ņēmis vērā, jau tiesību doktrīnā pausto atziņu, ka kopīpašuma institūts ir nevis aprobežojumi, kas attiecas uz īpašumu, bet īpašnieku aprobežojumi. Bez tam CL 928. pants nosaka, ka „kaut gan īpašums var kā pēc privātas gribas, tā arī pēc likuma būt dažādi aprobežots, tomēr visi šādi aprobežojumi iztulkojami to **šaurākā nozīmē**, un šaubu gadījumā arvien pieņemams, ka īpašums ir neaprobežots.

Likumdevējs pašvaldībai, lemjot jautājumus par būvniecības jomu ir deleģējis tiesības noteikt apbūves noteikumus, ņemot vērā katras teritorijas īpatnības. Kā vienu no aizsargājamām teritorijām var minēt Jūrmalas pilsētu, kur izstrādāti Jūrmalas pilsētas apbūves noteikumi ar virkni noteiktiem aprobežojumiem būvniecības jomā. Likumdevējs apzināti nav atrunājis likumā virkni jautājumu, atstājot tos pašvaldību ziņā, jo noteikumos detalizēti nevar paredzēt visus apstākļus, kādi var rasties nākotnes situācijās." Līdz ar to tiesības un arī pienākumus sameklēt šiem gadījumiem vispiemērotākos risinājumus, ņemot vērā samērīguma apsvērumus, būvniecības tiesiskā regulējuma mērķi un sistēmu, ir pašvaldībai".⁹⁰

Rīcības brīvības pareizas izmantošanas mērķis ir piešķirtās rīcības brīvības ietvaros atrast konkrētam gadījumam vispiemērotākās tiesiskās sekas. Tas nozīmē, ka pašvaldībai ir jāatsijā tāds iespējamais risinājums (lēmums), kurš būtu prettiesisks, nelietderīgs vai netaisnīgs.⁹¹

Taču rīcības brīvības piemērošana nav vienkāršs process. E.Levits rīcības brīvību definē, kā likumdošanas līdzekli, kuru piemērojot, tiek panākts augstāks taisnīguma līmenis individuālajā gadījumā, tādējādi iestāde savu rīcības brīvību var izmantot tikai šai nolūkā.

Ņemot vērā augstāk minēto šāda taisnīguma līmeņa sasniegšanas iespēja ir piemērojamo

⁹⁰ Čepāne I. Patvaļīga būvniecība, Satversme un vispārīgie tiesību principi. *Jurista Vārds*, 2003. 7.oktobris

⁹¹ Turpat

materiālo tiesību normu pareiza izvēle, interpretēšana un piemērošana konkrētajam gadījumam.

4.1. Lietderības apsvēruma juridiskais aspekts

Analizējot un vērtējot lietderības apsvērumus arī citos līdzīgos gadījumus, kad ir runa par kopīpašnieku vēlmi reāli dalīt kopīpašumu, nepastāvot strīdam par dalīšanas kārtību un veidu, nav saprotama ar būvniecības nozari saistīto tiesību normu piemērošana. Tiesību piemērotājs nav devis motivētu novērtējumu apstrīdētā lēmuma nepieciešamībai, piemērotībai un vajadzībai. Līdz ar to iestādes lēmumā nav pietiekami izvērsti lietderības apsvērumu juridiskais aspekts.

Viens no iemesliem, kādēļ nav panākts šāds racionāls lietderības apsvērumu izvērtējums ņemot vērā katras tiesiskās situācijas apstākļus, kad tas obligāti nepieciešams, ir tiesību piemērotāja juridiskās domas atrautība no tiesību sistēmas kopumā un tiesību doktrīnas. Tas izskaidrojams ar ierēdņu visumā zemu juridisko kvalifikāciju un līdz ar to izpratnes trūkumā attiecībā pret „demokrātiskas un tiesiskas valsts juridiski dogmatisko pamatkonstrukciju”⁹², kas savukārt noved pie patvaļīgiem un neracionāliem lēmumiem.

Tādējādi, lai novērstu šīs nelabvēlīgās sekas akcents jāliek uz juridisko kvalifikāciju, jo „visos gadījumos iestājas svarīga parādība- likuma tulkošana. Bet šī tulkošana savukārt prasa pēc zināmiem principiem un metodēm, pie kuru atrašanas un izveidošanas daudz pūļu pielikusi tiesību teorija.”⁹³

Lotārs Šulcs norāda, ka iztulkojot tiesību normas, tiesību piemērotājs griežas pie dabiskajām tiesībām, kādas tās pastāv zināmas sabiedrības noteicošākā, autoritatīvākā daļā. Tiesību piemērotājs izvairās no subjektīvisma, no savas personīgās tiesiskās pārliecības, bet meklē pēc objektīvām dabiskām tiesībām, kuru pamatā atrodas **aequitas** (visu tiesību radīšanas objektīvs kritērijs) un speciālos, mazāk svarīgas dabas gadījumos, arī *utilitas* princips. Iztulkošanas metodes aizvien vairāk ļauj ievērot dabiskās tiesības.

Civillikuma 4.pantā paredzēta teleoloģiskā iztulkošanas metode, jeb „mērķveidīgā”, ”interesu,, metode, kas atļauj brīvāku pieeju tiesību normām, ņemot vērā tos mērķus un intereses, kurus likums gribējis respektēt un kuru dēļ tas ticis izdots, proti, „vajadzības gadījumā tie iztulkojami pēc likumapamata un mērķa”. Savulaik L.Šulcs uzsvēra, ka ļoti svarīgs ir CL 5. pants, kur noteikts, ka tiesnesis var izspriest lietu arī pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību

⁹² Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība(II). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā. *Likums un Tiesības*, 2003, nr.7

⁹³ Šulcs L.Dabisko tiesību jēdziens.*Jurists*, 1937, nr.1/2(79/80), 21.-22.lpp.

principiem.

„Tiesību piemērošanas procesā, kur normas saskaras ar dzīves konkrēto situāciju, dabiskām tiesībām ir svarīga loma un tās lielā mērā iespaido pozitīvās tiesības regulas”⁹⁴, tā savā runā teica Latvijas Republikas tieslietu ministrs H.Apsītis 1935.gadā Baltinavā. Savukārt, par tiesību normas iztulkošanas jautājumu, adresētu tiesību piemērotājam, izteicies sekojoši: ”Nepieejat savam darbam ar kailu formālisma mērauklu un ar tādu apziņu, ka Jums jāizpilda tikai likuma burts. Sava augstā posteņa necienīgs ir tas tiesnesis, kurš kalpo tikai burtam, bet ne garam.”⁹⁵

Lotārs Šulcs uzskata, ka dabiskās tiesības, nav nekas cits, kā tiesību idejas konkretizācija un piemērošana dotajiem laika un vietas apstākļiem, kam pilnībā var piekrist. „Dabiskās tiesības, pretēji tiesību idejai, ieņem vidus stāvokli. No vienas puses cieša saistība ar tiesību ideju, jo” būdama abstrakta dabiskās tiesībās, iemiesojas konkrētās formās.”⁹⁶

No otras puses raugoties, dabiskām tiesībām ir kopēji elementi ar pozitīvajām tiesībām un tādējādi, dabiskās tiesības pēc savas iekšējās struktūras ir īstas tiesību normas un šai ziņā viņām nav nekā kopēja ar morāli. Tādā aspektā tās pilnībā pielīdzināmas pozitīvajām tiesībām. Pretēji tiesību idejas absolūtībai, nemainībai un formālismam, dabiskās tiesības, kā šīs idejas konkretizācija ir mainīgas, „progresīvas” un tās plaši izveidotas, dažādu sociālās dzīves faktu regulācijai. Dabiskās tiesības vienmēr ir „taisnīgas tiesības”, jo balstītas uz morāli. Katra indivīda dabiskās tiesības šaurākā nozīmē un dabiskās tiesības plašākā nozīmē, kā tādas, ir demokrātijas vērtību mēraukla.

Izpratne par to, kas ir demokrātija valsts pārvaldes kontekstā, daudziem tiesību piemērotājiem ir tikai fragmentāra. Demokrātiskas valsts pamatprasība ir- attiecībām starp valsti un personu jābūt taisnīgām. Tiesību piemērošanas uzdevums ir sabalansēt personas un sabiedrības intereses, radot līdzsvaru starp katra indivīda atsevišķo un kopīgo interešu ievērošanu, vienlaikus nodrošinot indivīdu pret neattaisnotu viņa tiesību un leģitīmo interešu ierobežošanu. Indivīda tiesību pret valsti respektēšana ir demokrātijas pamats. Pārstāvot valsti attiecībās ar indivīdu, tiesību piemērotāja galvenais tikums ir taisnīgums.

Kā zināms, ar tiesību normu palīdzību, ievērojot taisnīguma un vienlīdzības principus, valsts panāk gan esošas, gan potenciālas interešu konfliktsituācijas atrisinājumu sabiedrībā.⁹⁷ Meklējot

⁹⁴ Šulcs L.Dabisko tiesību jēdziens. *Jurists*, 1937, Nr.1/2(79/80), 21.-22.lpp.

⁹⁵ Tieslietu ministra H.Apsīša runa Baltinavā 1935.gada 15.novembrī.*Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*,1937, nr.1, 164. lpp.

⁹⁶ Šulcs L.Dabisko tiesību jēdziens.*Jurists*, 1937, Nr.1/2(79/80), 23.-24.lpp.

⁹⁷ Čepāne.I. Patvaļīga būvniecība, Satversme un vispārīgie tiesību principi. *Jurista Vārds*, 2003. 7.oktobris, 8. lpp.

kompromisu, proti, meklējot konkrētajam gadījumam vistaisnīgāko rezultātu, lietderības apsvērumos ir iekļaujami un apsverami šādi publisko tiesību principi, kā samērīguma princips, demokrātiskās iekārtas princips, tiesiskās paļāvības princips, patvaļas aizlieguma princips, procesuālā taisnīguma princips, privātpersonu tiesību ievērošanas princips, vienlīdzības princips, sabiedrības interešu ievērošanas princips un labas pārvaldības princips.

Patvaļas aizlieguma un procesuālā taisnīguma principi ir raksturojami kā obligāti publisko tiesību principi. Minētie principi norāda uz veidu kādā lietderības apsvērumi ir jāizdara, lai nonāktu pie pareiza rezultāta. Patvaļas aizlieguma definējums ir ietverts APL 9. pantā, kurš noteic, ka lietderības apsvērumus drīkst pamatot ar lēmuma pieņemšanai nepieciešamiem faktiem un no tiem atvasinātiem objektīviem un racionāliem apsvērumiem. Apsvērumos iekļaujamo faktu apjoms nedrīkst tikt reducēts, kā arī patvaļīgi paplašināts. Faktu izvēle, kas nepieciešama lēmuma pieņemšanai var balstīties uz attiecīgo normatīvo regulējumu un „saprātīgas interpretācijas”.⁹⁸ Secinājumiem, kas izriet no faktiem, ir jābūt skaidriem un saprotamiem un tie nedrīkst būt pretrunā ar demokrātiskas, tiesiskas valsts sabiedrībā vispāratzītām vērtībām un doktrīnu.

Procesuālā taisnīguma principi sevī ietver tiesību piemērotāja vērsto rīcību uz to, lai process virzītos taisnīgi, ievērojot to dalībnieku tiesības, tiesiskās intereses, jo sevišķi pārvaldes procesā efektīvi aizstāvēt savu viedokli un aizskartās intereses. Procesuālā taisnīguma principi galvenajos aspektos ir pozitīvāti APL, piešķirot tiem obligātu raksturu. Kā vienu no tiem var minēt personas tiesības tikt uzklautātai. Šīs normas ievērošana valsts pārvaldē norit gausi un negribīgi. Pat tādu svarīgu jautājumu izlemšanā, kas saistīti ar īpašuma tiesisko regulējumu, persona netiek uzklautāta pēc būtības, bet tiek sniegtas formālas atbildes

Tā, analizējot Satversmes tiesas 2004.gada 9.marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 secinājumu daļu, nonākam pie atziņas, ka no Satversmes 1.panta, kurš nosaka: "Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika", izriet virkne tiesiskas valsts pamatprincipu, arī samērīguma un **tiesiskās paļāvības princips**. Ar tiesiskās paļāvības principu saprotot, uzticību tiesību piemērotāja rīcības brīvībai, kas vadīties no lietderīguma apsvēruma, kas balstīts uz taisnīgumu.

Tādējādi taisnīguma principa leģitimācija civilo tiesvedību reglamentējošās normās ir viena no svarīgākajām pamatvērtībām un tieši tādēļ "sabiedrisko, politisko, tostarp tiesību institūtu

⁹⁸ Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība(II). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā// Likums un tiesības. 2003., nr. 7

vērtēšanā mūsdienās uzsvars tiek likts uz taisnīguma un brīvības ideāliem."⁹⁹ Par taisnīguma jēdziena dziļāku būtību nav vienota uzskata, tomēr parasti ar taisnīgumu saprot kā noteiktas vērtības mēru. Slavenais Romiešu orators Cicerons ir teicis vārdus, kas būs mūžīgi un godājami: "Kur nav taisnības, tur nevar būt tiesību."

Tādējādi atgriežoties pie jautājuma par iestādes rīcību pieņemot lēmumu, redzam, ka, gan iepriekš izskatītajos konkrētajos gadījumos, gan praksē līdzīgos gadījumos, iestāde ne vien nav uzskatījusi par vajadzīgu, bet pat nav mēģinājusi pamatot sava lēmuma taisnīgumu, lietderīgumu un samērīgumu. Iespējams, ka šāds rezultāts izriet no pašas iestādes darbinieku nekompetences un juridiskās nekompetences.

Lielā mēra var piekrist tiesību zinātņu aso. prof. Dr. iur. Jāņa Lazdiņa viedoklim, ka „visiem ierēdņiem, kuri strādā ar tiesību normām, ir nepieciešama juridiska domāšana”,¹⁰⁰ vismaz tiem, kuriem jāpieņem lēmumi. Maz ticams, ka juridisku domāšanu var iegūt ilgstoši piemērojot pāris normas un visu laiku to darot automātiski. Līdz ar to visiem, kas vēlas strādāt valsts pārvaldē, vajadzētu būt vismaz juridiskai pamatizglītībai.

⁹⁹ Kymlicka Wil. *Contemporary Political Philosophy (An Introduction)*. Oxford: [b.i.] , 1990, p.1

¹⁰⁰ Lazdiņš J. Jurisprudences studijās ir jāiemāca domāt. *Jurista Vārds*, 2007, nr. 7

5. VISPĀRĒJO TIESĪBU PRINCIPU AKSIOLOĢISKĀ UN FUNKCIONĀLĀ NOZĪME

Latvijas tiesiskā sistēma atrodas transformācijas procesā no socialistiskā tiesību loka uz kontinentālās Eiropas tiesību loku. Tādējādi vispārējie tiesību principi ir atguvuši nozīmīgu vietu Latvijas tiesību sistēmā. Neatkarīgās Latvijas laikā vispārējie tiesību principi tika izmantoti ne tikai teorētiski, bet arī praktiski. Mūsdienu romāņu ģermāņu tiesību saimes valstīs, tajā skaitā Latvijā, vispārējie tiesību principi ir kļuvuši par „patstāvīgā papildu jeb subsidiāro tiesību avotu veidu”,¹⁰¹ kas piemērojams, lai tiesību piemērotājs pamatotu lēmumu savas rīcības brīvības ietvaros. Tiesību avotu hierarhijā vispārējie tiesību principi prevelē pār rakstītajām tiesību normām, tajā skaitā pār Satversmi.

Līdz ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, Latvijas nacionālo normu piemērotāji tāpat kā Eiropas Kopienu Tiesa, ar vien lielāku nozīmi piešķir vispārējo tiesību principu attīstīšanai un piemērošanai. Eiropas Kopienu Tiesa, interpretējot cilvēktiesību normas saturošus vispārējos tiesību principus, vadās no kopējiem principiem, kas atvasināti no dalībvalstu nacionālām cilvēku pamattiesībām un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas. Latvijas Republikas Satversmes tiesa vispārējo tiesību principu attīstīšanā Latvijā ieņem vadošo lomu. Tas izskaidrojams ar pašu principu garu, kas izriet no pašas tiesiskās sistēmas un nosaka tās saturu.

Ar vispārējiem tiesību principiem saprot tādus priekšrakstus, kas izteic tiesiskās sistēmas, tās daļas vai kādas institūcijas u.tml. augstākās vērtības (atspoguļo noteiktu dzīvesveidu), tostarp nosakot institūcijām, kuras piemēro tiesību normas, kā eventuāli piemērojamā tiesību norma ir jāmeklē, jāinterpretē utt., kā arī nosakot tiesiskās sistēmas vai kādas nozares sistematizāciju.¹⁰²

Ne reti var sastapties ar uzskatu, ka Latvijā tiesību sistēma ir nesakārtota. Tomēr tam nevar piekrist. Pilnībā var piekrist tiesību zinātņu asociētās profesores Daigas Iljanovas viedoklim, ka likuma robu esamība, nav iemesls, lai tiesību piemērotājs nespētu pieņemt lēmumu vai atrisinātu kādu jautājumu, jo tiek piemērota konkretizācijas metode ar kuras palīdzību nosaka vispārējo tiesību principu saturu. Tiesību piemērotājs konkretizē principu attiecībā uz faktiskajiem lietas apstākļiem.

Latvijas tiesību sistēmā likumdevējs ir noteicis tiesību avotu pozitīvo tiesisko regulējumu,

¹⁰¹ Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Nodibinājums *Ratio iuris*, 2005, 12. lpp.

¹⁰² Turpat, 117. lpp.

tajā skaitā vispārējo tiesību principu, pielietošanu. Kā piemēru var minēt CL 5. pantu: „Kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem”; APL 1. pantu: „Tiesību norma ir normatīvs akts un vispārējie tiesību principi; Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. pantu: „Valsts pārvalde ir pakļauta likumam un tiesībām...”; APL 15. pantu: „Vispārējos tiesību principus piemēro, ja attiecīgo jautājumu neregulē ārējais normatīvais akts, kā arī lai interpretētu normatīvos aktus”; CL 1. pantu: „Tiesības izlietojama un pienākumi pildāmi pēc labas ticības”.

Kā piemēru var minēt Augstākās tiesas Senāta spriedumu lietā Nr. SKC-5. Prasītājs Viktors Griestiņš savā prasībā lūdz kopīpašuma tiesību izbeigšanu un Ls 1269.10 apmērā piedziņu no atbildētājas Lauras Ritumas.

Lietas būtībā ir šāda: 1998. gada 21. aprīlī Jūrmalas pilsētas Zemesgrāmatu nodaļā Andai Zellei un Laurai Ritumai tika nostiprinātas īpašuma tiesības, katrai uz ½ domājamo daļu no nekustamā īpašuma Jūrmalā, piestātnes ielā 7, ar zemesgabala platību 1796 kv. m. Anda Zelle sev piederošo domājamo daļu atsavināja Viktoram Griestiņam.

Atbilstoši CL 1070. panta pirmajai daļai abi kopīpašnieki noslēdz līgumu par kopējas lietas dalītu lietošanu, kas tika ierakstīts zemesgrāmatā. Prasītājs Viktors Griestiņš, pamatojoties uz CL 1074., 1075. pantu, 2000. gada 13. decembrī cēlis prasību un lūdzis izbeigt kopīpašuma tiesības uz nekustamu īpašumu Piestātnes ielā 7, atzīstot viņam īpašuma tiesības uz visu nekustamu īpašumu un uzliekot viņam par pienākumu samaksāt atbildētājai Laurai Ritumai pusgada laikā pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā Ls 16000.

Prasītājs norādījis, ka viņš izremontējis otrā stāva telpas, kur dzīvo ar ģimeni. Savukārt atbildētāja īpašumu neuztur pienācīgā kārtībā, kā rezultātā sabojāta mājas centrālā apkure un spiests apkurei izmantot dārgo elektroenerģiju. Laura Rituma ēku faktiski neizmanto, izjaukusi pamatceltnes pirmā stāva grīdas, kas pasliktina celtnes stāvokli un samazina temperatūru. Prasītājs esot piedāvājis atbildētājai veikt kopīpašuma reālu sadali, bet piedāvājums ticis noraidīts. Tādējādi prasītājs ir norādījis, ka nevēlas turpināt šādas kopīpašuma attiecības.

Civillietu tiesu palāta atzina, ka īpašuma reāla sadale nav iespējama un prasību noraidījusi. Tiesa norādīja, ka „lietā nav iegūti pierādījumi, ka atbildētāja nerūpētos par savu īpašumu, kas tagad ir viņas vienīgā pastāvīgā dzīvesvieta. Prasītājs nav pierādījis, ka viņam ir līdzekļi, lai izmaksātu atbildētājai kopīpašuma vērtību pēc pašreizējās tirgus vērtības. Viņš faktiski vēlēties izbeigt kopīpašumu ar atbildētāju, pārdodot savu daļu. Turklāt tiesa atzina: prasītājs nav iesniedzis

pierādījumus, ka dzīvojamai ēkai bija nepieciešama jumta seguma maiņa, un šie izdevumi nav uzskatāmi par derīgiem izdevumiem.”¹⁰³

Prasītājs par šo lēmu iesniegtajā kasācijas sūdzībā norādīja, ka tiesa nav ievērojusi Civilprocesa likuma 190.,192.pantu par sprieduma pamatotību un nav būtisks iemesls tam, kādēļ līdzīpašnieki nevēlas vai nevar saglabāt kopīpašumu. Pēc prasītāja domām, CL 1074. pantā, noteiktas katra kopīpašnieka tiesības prasīt kopīpašuma tiesību izbeigšanu, un šādu prasību nevar noraidīt. Tiesa noraidījusi prasību tikai tāpēc, ka atbildētāja nevēlas dalīšanu un nepiekrīt prasītāja iesniegtajam novērtējumam, taču šāda CL 1074., 1075. panta tulkošana nav pieļaujama. Pēc prasītāja domām, tiesa ir pārkāpusi pamatprincipu, kas iekļauts minētajās CL normās.

Atbildētāja savos paskaidrojumos norādīja, ka atsauce uz CL 1075., 1074. pantu ir kļūdaina. Pēc viņas domām, CL 1075. panta uzdevums ir aizsargāt kopīpašuma dalībnieku īpašuma tiesības, gadījumos, kad notiek īpašuma reāla sadale un, ka reāla sadale nav iespējama. Viena kopīpašnieka izstumšana no dalībnieku skaita pret tā gribu neatbilst CL 1074. pantam.

Pārbaudījis lietā esošā sprieduma likumību attiecībā uz personu, kura spriedumu pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473. panta pirmā daļa, Senāts uzskata, ka apelācijas instances tiesas spriedums atstājams negrozīts. Senāts norāda, ka "kasācijas sūdzības iesniedzējs atsaucās uz Civillikuma 1074. panta pārkāpumu, kas nosaka: nevienam kopīpašniekam nevar piespiest palikt kopīpašumā, ja vien tā nodibināšanas noteikumi nerunā tam pretim; turpretim katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt dalīšanu, kā arī uz 1075. panta pārkāpumu, kas paredz sekojošo: „Ja 1074. pantā norādītā dalīšanas gadījumā kopīpašnieki nevar vienoties par tās veidu, tad tiesa, raugoties pēc dalāmā priekšmeta īpašībām un lietas apstākļiem, vai nu piespiež katram no kopīpašniekiem reālās daļas, uzliekot, kad vajadzīgs, viena daļai zināmus servitūtus par labu otrai daļai, vai atdot visu lietu vienam kopīpašniekam ar pienākumu samaksāt pārējiem viņu daļas naudā, vai noteic lietu pārdot, izdalot ieņemto naudu kopīpašnieku starpā, vai arī izšķir jautājumu ar lozi, it īpaši tad, kad jāizšķir, kam no kopīpašniekiem paturēt sev pašu lietu un, kurš no viņiem apmierināms ar naudu”. Senāts uzskata, ka apelācijas instances tiesa pamatoti nav piemērojusi minētās materiālo tiesību normas. Tiesa konstatēja, ka nekustamā īpašuma reāla sadale, izveidojot divus atsevišķus īpašumus, nav iespējama. Tiesa konstatēja, ka lietā nav iegūti pierādījumi, ka atbildētāja nerūpētos par īpašumu, kas ir viņas vienīgā patstāvīgā dzīves vieta. Konstatētie apstākļi pie prasības noraidīšanas atbilst

¹⁰³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā „Par kopīpašuma izbeigšanu” Nr. SKC-5.*Jurista Vārds*, 2004, nr.8

Civillikuma 1. pantā ietvertajam norādījumam, ka tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības, kas ir spēkā civiltiesībās kopumā, t.i., labas ticības principam, „Senātam katru reizi pārbaudāms juridisks jautājums, vai tiesa pareizi nospraudusi pēc labas ticības konkrētas robežas un pareizi noteikusi tiesību saturu”(M,Korns. Civillikuma pirmais pants// Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1937.g., Nr. 2). Labas ticības princips nozīmē to, ka katram, savas subjektīvās tiesības jāīsteno un subjektīvie pienākumi jāizpilda, ievērojot citu personu pamatotas intereses. Tātad Civillikuma 1.pants pieprasa, lai civiltiesisko attiecību dalībnieki rēķinātos viens ar otru un ņemtu vērā pretējās puses intereses. Tas palīdz novērst gadījumos, kuros civiltiesību subjekti savas tiesības izmanto vai pienākumus izpilda neattaisnojamā veidā vai neattaisnojamu mērķu sasniegšanai, rīkodamies pēc likuma vai tiesiska darījuma burla, taču pretēji to īstajiem mērķiem. Tāpēc saskaņā ar labas ticības principu personai var tikt liegta subjektīvo tiesību izlietošana vai subjektīvo pienākumu izpilde, ja izrādās, ka otras puses pretējās intereses saskaņā ar likuma mērķi un konkrētās lietas apstākļiem ir atzīstamas par svarīgākām. Šādā gadījumā tiesisku aizsardzību bauda otra puse, kuras intereses tiek atzītas par pamatotām un aizsargājamām(asoc. Prof. Dr.iur. K.Balodis. Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās//Jurista Vārds, 03.12.2002., Nr. 24 (257)).¹⁰⁴

Socialistiskajā tiesību lokā par tiesību avotiem tika atzītas tikai valsts pieņemtas un atzītas pozitīvās tiesību normas. Tiesību normu interpretācija aprobežojās ar gramatisko iztulkošanas metodi. Turpretim Rietumu tiesību lokā, vienmēr pastāvējusi faktiskā tiesību avotu daudzveidība. Par tiesību avotu tiek uzskatīti un atzīti visi tie faktori, kas jāņem vērā tiesību piemērošanas procesā un, kas kalpo taisnīga lēmuma pieņemšanai.

Vispārējo tiesību principu nozīme romāņu-ģermāņu tiesību saimes valstīs izpaužas ne tikai tiesību normu pielietošanas procesā, bet arī to izstrādāšanā, kur likumdevējs normatīvos tiesību aktus balsta uz šiem principiem un arī atsaucas uz tiem aktu tekstā.¹⁰⁵ Likumdevējs atsevišķos gadījumos atstājis tiesību piemērotāju kompetencē konkrētam gadījuma atrast pareizāko un taisnīgāko risinājumu, dodot iespēju atsaukties uz paražām vai pat uz dabiskajām tiesībām. Tieši tiesību normu piemērošanā izpaužas vispārējo tiesību principu **aksioloģija**.

Rolanda Dvorkina pamatatziņa pauž uzskatu, ka vispārējie tiesību principi būtiski ietekmē lēmuma pieņemšanu lietā. Dvorkins uzskata, ka analizējot tiesību principu jēdzienu, būtiski nodalīt

¹⁰⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā „Par kopīpašuma izbeigšanu” Nr. SKC-5. *Jurista Vārds*, 2004, nr.8

¹⁰⁵ Šules.L. Dabisko tiesību jēdziens. *Jurists*, 1937, nr. 1/2/ (79/80).

argumentāciju, kas balstās uz principiem no argumentācijas, kas balstīta uz mērķi. Tiesību principi aizvien nozīmīgāku vietu iegūst saistībā ar subjektīvajām publiskām tiesībām. Ar subjektīvajām tiesībām saprotot, indivīdam ar „tiesību normu piešķirtas tiesības prasīt savu interešu ievērošanu un šī mērķa sasniegšanai tiesības prasīt no citiem noteiktas darbības izpildi, pieciešanu vai atturēšanos no kādas darbības.”¹⁰⁶

Subjektīvās tiesības pastāv gan publiskajās, gan privātajās tiesībās. Subjektīvās publiskās tiesības pastāv tad, ja persona publisko tiesību jomā ir tiesīga savās interesēs prasīt no valsts noteiktu rīcību. Subjektīvās publiskās tiesībās indivīds iegūst tiesību subjekta statusu, kas dod tam tiesību prasīt tiesību normu ievērošanu, kas skar viņa intereses. Subjektīvo publisko tiesību nozīmi Latvijā stiprina to nostiprināšana valsts pamatlikumā, proti Satversmē, kas savukārt dod tiesības kontrolēt ”valsts darbības tiesiskumu.

Subjektīvās cilvēktiesības var būt balstītas tikai uz tādām tiesību normām, kas attiecas uz katru cilvēku individuāli, nevis uz sociāliem, kopīgiem mērķiem, kuri nepieciešami sabiedrības autoritatīvākajai daļai. Tādējādi cilvēktiesībām ir individuāls raksturs un tieši tādēļ tiesību piemērotājam, kuram jāvērtē šo tiesību aizskāruma esamība jābalstās uz pozitīvajām tiesību normām, bet, ja tādu nav, uz vispārējiem tiesību principiem.

Tiesību normas piemērošanas procesā būtiska nozīme ir šādiem vispārējiem tiesību principiem:

- 1) instrumentāli formulētajiem vispārīgiem tiesību principiem, kuri attiecas uz tiesību normu piemērošanas procesu:
 - a) tiesību normu iztulko saskaņā ar likumdevēja gribu;
 - b) tiesību normas jāiztulko saskaņā ar likumdevēja gribu;
 - c) tiesību normas jāiztulko saskaņā ar to objektīvo nozīmi;
 - d) tiesību normas jāiztulko saskaņā ar reālās dzīves prasībām;
 - e) tiesību normas jāiztulko saskaņā ar valsts faktisko politiku;
 - f) nav pieņemama tāda tiesību normu iztulkošana, kuras rezultātā kāda tiesību normas daļa tiek atzīta par nenozīmīgu vai nevajadzīgu;
 - g) ja tas ir iespējams, katra tiesību norma jāiztulko tā, lai tā būtu savienojama ar citām tiesību normām;

¹⁰⁶ Paine J.F. Vācijas vispārīgas Administratīvas tiesības. Ceturtais pārstrādātais izdevums. Rīga: TNA, 2002, 74. lpp.

2) taisnīguma principa atvasinājumiem:

- a) tiesību normu interpretācija vienmēr jāveic, ņemot vērā to, ka tiesību normas līdzīgas cilvēku darbības regulē līdzīgi;
- b) uz identisku formulējumu vienā un tajā pašā likumā nevar attiecināt atšķirīgas izpratnes, ja likums pats skaidri neparedz, ka šāda iztulkošana ir atļauta;
- c) tiesību normas jāpielieto lietās, kas līdzīgas tām lietām, kuras šīs normas regulē tieši, jeb analogijas pieļaujamības princips;

3) semioloģiskajiem vispārējiem tiesību principiem.¹⁰⁷

Varas dalīšanas aspektā, var akcentēt to, ka „lēmumus, kas rada vai īsteno sabiedrības mērķus, pieņem likumdevējs”¹⁰⁸, savukārt tiesību piemērotāja darbība ir saistīta ar tiesību normu vai vispārējiem tiesību principiem, jeb pamatojoties uz „principu argumentiem,”¹⁰⁹ kuru piemērošanas būtība norādīta iepriekš minētos tiesību normu piemērošanas principos.

Vispārējo tiesību principu **funkcionālā nozīme** izpaužas divos veidos, proti, kā piemērojamā tiesību norma var būt pats vispārējais tiesību princips, kas atvasināts no tiesību sistēmas kopumā, vai tā izpaužas tiesību normu piemērošanas procesā, principiem iedarbojoties gan uz tiesību normas *ratio legis* izpratni, gan uz kolīziju atrisināšanu, gan uz tiesību piemērotāja lēmuma pamatošanu.

Jāpiezīmē, ka salīdzinoši reti Latvijas tiesu praksē, konkrētais nolēmums ir pamatots tikai ar vispārējo tiesību principu. Tas izskaidrojams ar vēl jo projām pozitīvās tiesību doktrīnas ietekmi uz juridisko domāšanu. Tiesību piemērotājs nejūtas pietiekami drošs un pārliecināts šādas paaugstinātas argumentācijas veidošanā. Tomēr, lai attīstītu tiesību efektivitāti, tiesību piemērotājam būtu jāatmet profesionālā rutīna un šīs bailes, ka pieņemtais lēmums tiks atcelts. Tiesību piemērotājam visas pūles ir jāveltī tam, lai atrastu un konkretizētu vispārējo tiesību principu noteiktas tiesiskas situācijas risinājumam. Neizbēgami nākamais solis pēc principa satura konkretizēšanas ir kolīzijas novēršana starp vairākiem citiem vispārējiem tiesību principiem tos savstarpēji vērtējot.

Ja rakstītās tiesību normas nesniedz atbildi un tādējādi nespēj atrisināt lietas faktiskos apstākļus, tā meklējama virspozitīvā līmenī, proti, vispārējo tiesību principu līmenī. Tieši tiesu

¹⁰⁷ Iļjanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Nodibinājums *Ratio iuris*, 2005, 70-73.lpp.

¹⁰⁸ Turpat

¹⁰⁹ Turpat

praksei šajā aspektā ir vislielākā loma. No tiesnešu aktivitātes ir atkarīga šo abstrakto vērtību reāla piemērošana. Pretējā gadījumā nekas nemainīsies un principi paliks tikai kā skaista vīzija jeb ideālās tiesības. Pateicoties Satversmes tiesas un Administratīvo tiesu nolēmumiem aizvien lielāku drošību gūst valsts pārvaldē strādājošie tiesību piemērotāji pieņemot un argumentējot savu viedokli.

5.1. Samērīguma princips

Samērīguma princips ir viens no vecākajiem un svarīgākajiem Rietumu tiesību sistēmas pamatprincipiem. Kā viens no virsprincipiem tas darbojas visās publisko tiesību jomās, aptverot visu valsts pārvaldes darbības sfēru. „Tā kā arī konstitucionālās tiesības ir jāiztulko šā principa gaisma, tad tam pēc būtības ir konstitucionāls rangs”¹¹⁰ un uzskatāms par cilvēktiesību aizsardzības mehānisma sastāvdaļu ar kura palīdzību indivīda subjektīvās tiesības un intereses automātiski tiek iekļautas valsts rīcības apsvērumos.

Kā vienu no samērīguma principa avotiem var minēt tiesību racionalitātes ideju, kas radās līdztekus 19. gadsimta liberālas valsts idejai. Liberālas valsts idejas uzstādījums ir vērsts uz valsts tiesību ierobežošanu iejaukties sabiedrības privātā sfērā. „Valsts darbības mērķim ir jābūt ierobežotiem vai vismaz ierobežojamiem un līdz ar to valsts darbībai ir nepieciešams attaisnojums”.¹¹¹

Tiesiskā valstī samērīguma principa galvenais uzdevums ir ierobežot valsts rīcības brīvību attiecībā pret indivīda tiesībām un tiesiskām interesēm. Tieši indivīda intereses un tiesības ir tā robeža, kura vienmēr valstij nospraužot savas rīcības stratēģiju un mērķi, tiesību sfērā, ir jāņem vērā. „Tiesiskas valsts attīstība ir saistīta ar sabiedriskās dzīves atbrīvošanu no valsts un tās institūciju pārliekas iejaukšanās to jautājumu risināšanā, kas pa spēkam nevalstiskām organizācijām, pilsoņiem u.c.”¹¹² Gan Rietumu tiesiskā domāšana, gan Eiropas tiesas, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības dalībvalstu tiesu judikatūra ir labs ceļvedis, lai noskaidrotu vai valsts rīcība ir vai nav uzskatāma par samērīgu, pastāvot indivīda un valsts interešu sadursmei.

„Vispārīgā formā samērīguma princips noteic, ka starp publiskās varas darbību, kas ierobežo **indivīda tiesības un leģitīmās intereses, un mērķi, ko publiskā vara ar šo darbību vēlas sasniegt, ir jābūt saprātīgām attiecībām**”.¹¹³

¹¹⁰ Levits E. Samērīguma princips publiskajās tiesībās- *jus commune europaeum* un Satversmē ietvertais konstitucionāla ranga princips. *Likums un Tiesības*, 2000, nr.9

¹¹¹ Turpat

¹¹² Jakubaņec V. Valsts jēdziens, struktūra, funkcijas un formas. Rīga: [b.i.], 1999, 51. lpp.

¹¹³ Levits E. Samērīguma princips publiskajās tiesībās- *jus commune europaeum* un Satversmē ietvertais konstitucionāla ranga princips. *Likums un Tiesības*, 2000, nr.9

Samērīguma principa atslēgvārdi ir **piemērotība, vajadzība un atbilstība**. Tas nozīmē, ka valsts pārvaldes darbībai ir jābūt tādai, pirmkārt, lai tā spētu sasniegt tiesiskas valsts leģitīmo mērķi, uzņemoties tās patstāvīgu kontroli; otrkārt, darbībai jābūt nepieciešamai, proti, mērķa sasniegšanas neiespējamība citiem līdzekļiem; treškārt, darbībai jābūt tādai, lai labumam, ko sabiedrība iegūst ar šo darbību, jābūt lielākam nekā zaudējumam, kas ar to tiek nodarīts indivīda tiesībām un interesēm. Ja kaut viens no minētajiem darbības soļiem nav ievērots, var uzskatīt, ka valsts pārvaldes darbība ir prettiesiska.

„Samērīguma princips ir materiālo tiesību princips”¹¹⁴, kurš uzskatāms par vienu no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk –Konvencija) pamatelementiem kuru plaši piemēro Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk- ECT) uzskata, ka samērīguma principa ievērošana ir jāpārbauda ne vien tajos gadījumos, kad konkrētās Konvencijas normas to paredz, bet arī jebkurā situācijā, kur saduras indivīda un sabiedrības intereses, un jānosaka saprātīgs līdzsvars.

Veicot tiesību normu interpretāciju atbilstoši tiesiskas valsts juridiskās domāšanas līmenim, samērīguma princips atrodams vairākos Latvijas normatīvajos tiesību aktos. Jo īpaši nozīmīgi ir Satversme, Administratīvā procesa likums un Valsts pārvaldes iekārtas likums. Atbilstoši Rietumu tiesību avotu izpratnei samērīguma princips Latvijas tiesību sistēmā darbojas kā nerakstīts konstitucionāla ranga princips.

Kaut arī Satversmes tekstā šis princips nav minēts, tas tiek atvasināts no pamatlikuma mērķa un jēgas kopumā, proti, no Satversmes 1. pantā minētā „demokrātiskas republikas” jēdziena. Satversmes tiesa tiesību normas interpretācijas rezultātā, 2000. gada 24. marta spriedumā lietā Nr. 04-07(99), ir nonākusi pie secinājuma, ka „No Satversmes 1.pantā ietvertā demokrātiskas republikas jēdziena visām valsts institūcijām izriet pienākums savā darbībā, it sevišķi izdodot tiesību aktus, ievērot ...arī samērīguma... principu.”¹¹⁵Tieši šajā spriedumā dotais Satversmes 1. panta tulkojums kļuva par vienu no svarīgākajiem argumentiem Latvijas tiesību sistēmas būtības noskaidrošanā.

Administratīvā procesa likumā, samērīguma princips pielietojams visās administratīvā procesa situācijās, ne tikai lietderības apsvērumu ietvaros, kas norādīti APL 66. pantā. Samērīguma princips lietojams visās tiesiskajās attiecībās starp valsts pārvaldi no vienas puses un indivīdu no otras puses. APL 13. pantā noteikts: „Labumam ko sabiedrība iegūst ar ierobežojumiem, kas uzlikti

¹¹⁴ Levits E. Samērīguma princips un obligātais administratīvais akts. *Jurista Vārds*, 2007, nr.13

¹¹⁵ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.04-07(99). Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 1999-2000. Rīga: TNA, 2001

adresātam, ir jābūt lielākam nekā viņa tiesību vai tiesisko interešu ierobežojumam. Būtiski personas tiesību vai tiesisko interešu ierobežojumi ir attaisnojami tikai ar **nozīmīgu sabiedrības labumu**.” Sabiedrības īpašās intereses spiedīgo vajadzību vienmēr pavadīs samērīguma princips kā svaru mehānisms ar trīs pamatelementiem- piemērotība mērķa sasniegšanai, vajadzība, tas ir, jautājuma uzstādījums par to vai mērķi nevar sasniegt citiem līdzekļiem un atbilstība, tas ir, mērķa un līdzekļu salīdzināšana.

Kā visbūtiskāko samērīguma principa iezīmi var minēt cilvēktiesību garantiju nodrošināšanu, nosakot to ierobežošanas galējo robežu: „Cilvēktiesību ierobežojums, ja tas adresātam attiecīgās tiesības pēc būtības atņem, nekādā gadījumā nav samērīgs.” Samērīguma principa saturs kā cilvēktiesību garantija ir nostiprināts pozitīvajās tiesībās, lai vērstu tiesību piemērotāja uzmanību, veicot lietderības apsvērumus konkrētā gadījumā, uz to ievērošanas obligāto raksturu. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 4. aprīļa spriedums lietā Litwa v. Poland ir norādījusi, ka samērīguma princips ir jāpiemēro jebkurā gadījumā, kad valsts ierobežo indivīda tiesības, neatkarīgi no tā, vai nacionālā likumdošana piešķir vai nepiešķir iestādei rīcības brīvību un vai likumdošanas aktos ir vai nav norādes uz samērīguma principu.

Lielu daļu cilvēktiesību, tai skaitā tiesības uz īpašumu, valsts var ierobežot. Tomēr” demokrātiskā, tiesiskā, liberālā valsts un sabiedrības iekārtā vispārējās cilvēktiesību teorijas, iestāžu un tiesas prakses uzdevums ir cilvēktiesības formēt tā, lai ar vismazākajiem ierobežojumiem saglabātu pēc iespējas lielāku indivīda brīvību un lai vienlaikus novērstu indivīda cilvēktiesību sadursmes ar kopējām interesēm un citu indivīdu cilvēktiesībām.”¹¹⁶

Samērīguma princips, kā viens no Rietumu tiesību sistēmas svarīgākajiem pamatprincipiem, iestājas īpašuma tiesību aizsardzībā, tajā skaitā īpašumu atsavināšanas gadījumos par labu valsts un sabiedriskajām vajadzībām. Satversmes tiesa, *Bibliotekas* lietā, norāda šā principa nozīmi īpašumtiesību aizsardzībā, proti, „atsavinot īpašumu piespiedu kārtā, taisnīgas atlīdzības institūtam ir jārada taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības interesēm, no vienas puses, un nepieciešamību aizsargāt Satversmē garantētās īpašnieka tiesības, no otras puses. Šajā gadījumā svarīgs samērīguma kritērijs ir atlīdzības (kompensācijas) apmērs.”¹¹⁷ Satversmes tiesa šajā lietā bija atsaukusies uz ECT pausto viedokli, ka „valstij ir plaša rīcības brīvība noteikt, kā konkrētajos apstākļos, ņemot vērā atsavinājuma mērķi un indivīda intereses, taisnīgais līdzsvars ir sasniedzams,

¹¹⁶ Levits E. Vispārējās cilvēktiesību teorijas pamati. Rakstu krājums. Rīga, 2003, 82. lpp.

¹¹⁷ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005-12-0103. *Likums un Tiesības*, 2006, nr.(77)

tostarp arī to, kādam jābūt taisnīgās atlīdzības apmērām”¹¹⁸

Satversmes 105. pants paredz, no vienas puses, valsts pienākumu veicināt un atbalstīt īpašuma tiesības, proti, pieņemt tādus likumus, kas nodrošinātu šo tiesību aizsardzību, taču no otras puses, valstij ir noteiktā apjomā un kārtībā iejaukties īpašuma tiesību izmantošanā. Visos gadījumos tiesību piemērotāja uzdevums ir Satversmes 105.pantu analizēt neatrauti no Satversmes 1.panta, jo Satversme ir vienots veselums, kas norāda Latvijas tiesību sistēmas būtību.

Atbilstoši Satversmes 89. pantam ”valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem”. Tādējādi varam secināt, ka likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietvertu un starptautisko cilvēktiesību normu savstarpēju harmoniju. Kā norādījusi Satversmes tiesa lietā Nr. 2004-18-01065, „Interpretējot Satversmi un Latvijas starptautiskās saistības, jāmeklē risinājums, kas nodrošinātu to harmoniju, nevis pretnostatījumu.”¹¹⁹Satversmes tiesa atzīst, ka satversmes 105. panta saturs ir līdzīgs konvencijas Pirmā protokola 1. panta saturam(skatīt secinājuma daļu lietā Nr. 2002-01-03).

Īpašumtiesību sevišķo svarīgumu ir atzinusi arī Eiropas Kopienu Pirmās instances tiesa, kas īpašumtiesību patvaļīgas atņemšanas aizliegumam ir piešķīrusi *ius cogens* normas statusu, atzīstot, patvaļīgu īpašumtiesību atņemšanu kā *ius cogens* normu pārkāpšanu.

Konvencijas 1. Protokola 1.pants nosaka, ka jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz īpašumu. Tā, 1979. gada tiesas spriedums lietā "Marks pret Beļģiju", tika precizēts, ka Konvencijas 1. Protokola 1.pants garantē "**īpašuma tiesības pēc būtības**".

Tādējādi, ar to saprotot, ka:

- 1) jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības brīvi un netraucēti izmantot savu īpašumu;
- 2) īpašuma atsavināšana pakļauta tiesiskam regulējumam pie noteiktiem apstākļiem un nosacījumiem;
- 3) valstij ir tiesības regulēt īpašuma izmantošanu atbilstoši sabiedrības interesēm un šim mērķim pieņemt likumus, ko tā uzskatīs par nepieciešamiem.

Satversmes 105. panta ceturtais teikums noteic, ka īpašuma piespiedu atsavināšana pieļaujama tikai uz tāda „atsevišķa likuma” pamata, kuru likumdevējs pieņem izņēmuma gadījumos. Īpašuma atsavināšana ne vien uz likuma pamata, bet ” uz atsevišķā likuma pamata”

¹¹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā ”Pressos Compania Naviera SA and Others v.Belgium”. <http://echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>. (aplūkots 2005. gada 20.decembrī).

¹¹⁹ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr 2004-18-0106. www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.15.martā).

zināmā mērā ir Latvijas Republikas Satversmes īpatnība. ECT praksē atzīts, ka „likums” var būt ne tikai parlamenta izdots akts, bet arī cits vispāršaistošs (ārējs) normatīvs akts, piemēram, pašvaldību sasītošie noteikumi. Tam jābūt izdotam, pamatojoties uz likumu, publicētam vai citādā veidā pieejamam un pietiekami skaidri formulētam, lai adresāts varētu izprast savas tiesības un pienākumus, kā arī tam jāatbilst tiesiskas valsts principiem (ECT 1983. gada 25. marta spriedums lietā *Silver and others v. The United Kingdom*).

Satversmes 105. panta ceturtais teikums vienlaikus ”uzliek valstij par pienākumu radīt taisnīgu līdzsvaru (samērīgumu) starp sabiedrības un konkrētā īpašnieka interesēm ar skaidrā un iepriekš paredzamā procesā noteiktas taisnīgas atlīdzības palīdzību.”¹²⁰ Nosakot valsts iejaukšanās kritēriju taisnīgumu, kā būtisks faktors ir jāņem vērā tas, ka tieši valstij piemīt pietiekami liela rīcības brīvība, nosakot sabiedrības interešu prasību saturu, un šī brīvība izriet no tās ekonomiskās, ne politiskās darbības lauka.

Kopīpašnieku tiesību ierobežošana, gadījumos, kad nav strīda par lietas dalāmību un kopīpašnieku savstarpējo gribas paudumu, ir pielīdzināms īpašuma tiesību ierobežošanai, kas neatbilst samērīguma principa būtībai. Tiesību piemērotājam, izdodot adresātam administratīvos aktus, ir jāpārbauda samērīguma princips, veicot lietderības apsvērumus. Šāda rīcība ir to ikdienas uzdevums valsta pārvaldes procesā. Ja lēmums pieņemts, neveicot atklātus un tādējādi juridiski pārbaudāmus lietderības apsvērumus, šāds tiesību piemērotāja lēmums ir uzskatāms par patvaļīgu un prettiesisku.

Atgriežoties pie iepriekš aprakstīta piemēra reālās sadales lietā Jūrmalas pilsētā (kopīpašums Cīruļu ielā 13), ir grūti atrast kaut mazāko samērīguma principa ievērošanu iestādes rīcībā. Vai likumdevējs ir vēlējis, lai Jūrmalas pilsētā būtu teritorijas, kas ir nesakoņas? Kas ir tā sabiedrība un kādu labumu tā gūst no šāda lieguma, īpašniekiem veikt sev piederoša īpašuma sadali?

Varētu aprakstīt un veikt garu argumentācijas izklāstu, piemēram, par jēdzienu „jaunveidojams īpašums” un „esošais īpašums” izpratni vai, piemēram, analizēt, kas ir ”īpašuma lietojuma maiņa”. Ja pat pieņemtu, ka šajā gadījumā, tiesību piemērotājam būtu jāvadās pēc analogijas principa, piemērojot teritorijas tālākas plānošanas un būvniecības normas reālās sadales lietās, tiesību piemērotājam, obligāti ir jāveic lietderības apsvērumus, vēl jo vairāk, ja tas skar indivīda īpašumtiesības. **CL 1074. pantā**, noteiktais, proti, „**ka nevienu nevar piespiest palikt kopīpašumā un katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt kopīpašuma dalīšanu**”, no iestādes

¹²⁰ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005-12-0103. *Likums un Tiesības*, 2006, nr.(77)

pusēs tiek neievērots, interpretācijas kļūdas rezultātā, un tādējādi tā rezultātā, tiek pārkāpta viena no indivīda pamattiesībām, kuru aizsargā Satversme.

5.2. Vienlīdzības princips

Tiesai savā spriedumā vai iestādei savā lēmumā jāpamatojas uz Satversmes 91. pantu, kurš paredz, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā un, ka cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. **Tiesiskā vienlīdzība** ir viena no neatņemamām cilvēka pamatbrīvībām, pamattiesībām, tā izriet no **taisnīguma principa**, kas mūsdienu romāņu- ģermāņu tiesību lokam ir tiesību galvenais avots. „Īstenībā taisnība objektīvā nozīmē prezumē vispār visu cilvēku veselo saprātu, tā tad vispārēju atzīšanu”¹²¹Tas ir taisnīguma pirmais būtiskākais elements.

Prof. Dr.V.Sinaiskis taisnības jēdzienu definējis kā kaut kas visiem acīmredzams, pamatots uz cilvēku veselo saprātu un tāpēc viņiem piemītošs, patstāvīgs, uz visiem attiecināms, tāpēc visu cilvēku aizstāvēts kā **sabiedrības dzīves princips**, kas gala iznākumā gūst uzvaru pār savu pretstatu- netaisnību. Taisnības jēdziens CL izteikts netieši, runājot par tiesību piemērotāja taisnīgo ieskatu.

Dr. Reinholds Cipeliuss vienlīdzīgas attieksmes pamatprincipu definē kā ”īpaši svarīgu un racionālu juristu apsvēruma paraugu.”¹²²Šā principa jautājuma uzstādījums prasa „vienlīdzīgu attieksmi attiecībā uz būtiskajā vienlīdzīgo un nevienlīdzīgu attieksmi attiecībā uz būtiskajā nevienlīdzīgo.”¹²³Šis princips izpaužas gadījumos, kad runa ir par faktiskiem lietas apstākļiem, kas nav vienādi, bet ir tikai līdzīgi. Apsvēruma jēdzieniskā strukturēšana sākas ar brīdi, kad jāsalīdzina lietas faktisko apstākļu kopējās un atšķirīgās pazīmes. Vienmēr jāpārbauda vai atšķirīga attieksme sevi attaisno, vai tā pat dažreiz ir nepieciešama. Tomēr šajā procesā vienmēr lietas faktiskie apstākļi skatāmi no problēmas taisnīguma viedokļa. „Tas, vai tiek prasīta vienāda vai atšķirīga attieksme, vienmēr ir jāapsver specifiski, un tas nozīmē, ka notiek norobežošana pēc specifiskiem taisnīguma principiem, kuri ir valdošie regulējamajā dzīves jomā”.¹²⁴Tomēr vissvarīgāko lomu vērtēšanas procesā, proti, kāda ir izpratne par to, kas ir vienlīdzīga attieksme, nosaka laiks un kultūra.

Senie romieši definēja pašas tiesības kā labu un taisnīgu mākslu. Ar mākslu domājot tiesību iedzīvināšanu dzīvē, lai realizētu visu labo, taisnīgo ar tiesību normu palīdzību, tās veikli

¹²¹ Sinaiskis V. Taisnības princips Latvijas civiltiesībās. *Jurists*, 1931, Nr.7/8, 119.-120. lpp.

¹²² Cipeliuss R. Par tiesisko apsvērumu racionālu strukturēšanu. *Likums un Tiesības*, 2000, nr.4

¹²³ Turpat

¹²⁴ Turpat

piemērojot, lai katram dotu pienācīgo, jeb *suum cuique tribuere: alterum non laedere*. Šis jēdziens, radies, domājot par to, ka taisnību nevar definēt kā kaut ko abstraktu, kas piemērojams kuram katram cilvēkam, bet tai jāpamatojas uz konkrētu cilvēka priekšstatu.

Tiesību teorijas aspektā ir uzdots jautājums vai var piekrist apgalvojumam, „ka pastāv pamattiesības uz vienlīdzību.”¹²⁵ Kaut arī Satversmes tekstā vienlīdzības princips nav minēts, tas tiek atvasināts no pamatlikuma mērķa un jēgas kopumā, proti, no Satversmes 1.pantā minētā „demokrātiskas republikas” jēdziena, kuru papildina Satversmes 91.pants.

Mūsdienās tiesiskā vienlīdzība kā taisnīguma principa sastāvdaļa sastāv no diviem cieši saistītiem elementiem: „vienlīdzības principa un diskriminācijas aizlieguma principa”.¹²⁶ Saskaņā ar vienlīdzības principu, pamatojoties uz APL 6. pantu, pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem lietas apstākļiem, iestādei jāpieņem vienāds lēmums, bet pastāvot atšķirīgiem faktiskajiem vai tiesiskajiem lietas apstākļiem, atšķirīgus lēmumus. Tādējādi no šā likuma panta izriet tiesību piemērotāja pienākums izvērtēt vai šie faktiskie apstākļi ir vai nav vienādi. „Likumdevēja rīcības brīvība vienlīdzības principa īstenošanas ietvaros ir plašāka nekā diskriminācijas aizlieguma principa īstenošanas ietvaros. Noskaidrojot, vai tiesību norma nav pretrunā ar vienlīdzības principu, jāņem vērā tiesību nozare, kurā ietilpst apstrīdētā norma.”¹²⁷

Aplūkojot Satversmes tiesas praksi, redzam, ka vienā no saviem spriedumiem Satversmes tiesa, iztulkojot Satversmi, atzinusi, ka vienlīdzība Satversmes 91. panta izpratnē nenozīmē nivelēšanu. Tā prasa vienādi izturēties tikai pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personu, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. Bez tam, ja tiesību piemērotājs nonāktu pie secinājuma, ka apstākļi ir vienādi, vēl ir jāņem vērā, ka Satversmes 91. pants pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Aplūkojot augstāk minēto no cita aspekta, rodas jautājums: vai **valsts un privātpersonas kā tiesību subjekti ir vienlīdzīgi?**

Pastāv uzskats, ka pastāv nevienlīdzība administratīvo tiesību laukā. Tā savu viedokli paudis Fr.Fleiners. Kā pamatojumu tam var minēt argumentu, proti, valsts kā tiesību subjekts ir vispārības (tautas un valsts) interešu nesēja un aizstāvētāja, rīkojas vienmēr vispārības interešu vārdā, turpretim individuālie pilsoņi ir savu personīgo interešu aizstāvji un rīkojas savu personīgo interešu

¹²⁵ Razs Dž. Brīvības morāle. [b. i.], Madris, 2001.

¹²⁶ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2005-08-0106. 2006. www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.10.aprīlī).

¹²⁷ Turpat

vārdā.

Protams, nevar būt šaubu, **ka vispārības jeb valsts intereses ir svarīgākas un stādāmas augstāk par atsevišķo personu individuālajām jeb privātām interesēm**, un gadījumā, ja privātpersonu intereses sadurtos ar valsts interesēm, viņam jāpiekāpjas valsts interešu priekšā. Un tā kā jurisprudencē izplatīts ieskats saista tiesības ar interesēm, daži juristi pat ieskata tiesiski noregulētas un sargātas intereses par tiesību galveno saturu vai būtību.¹²⁸

Vienlīdzīgas attieksmes pamatprincips ir jāņem vērā, ja svaru kausos vienā pusē liekam valsts un otrā privāto tiesību subjektu, jo nav grūti apstiprināt tiesību subjektu (valsts, indivīds) nevienlīdzību publisko tiesību novadā. Tomēr demokrātiskas valsts tiesību uzdevums ir **noregulēt un norobežot intereses** tiesību subjektu starpā. Varētu domāt, ka vienam tiesību subjektam norobežoto interešu sfēra ir plašāka kā otram tiesību subjektam, bet tas liktu secināt par nevienlīdzību.

Tomēr tiesiskā valstī visiem tiesību subjektiem ir jābūt vienlīdzīgiem likuma un tiesas priekšā, kā tas noteikts Satversmes 91. pantā. "Vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskas kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, ka tiek īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām, kā arī nodrošināt to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus. Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivilēšanu, jo "vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama."¹²⁹

"Vienlīdzības princips itin bieži piemērojams kopā ar citām pamattiesībām. Jo sevišķi tādēļ, ka nereti, balstoties tikai uz šo principu nevar secināt, kā izšķirama lieta."¹³⁰

"Tas ir likuma svarīgais uzdevums tiesiskā kultūras valstī: atzīt, noteikt un nodrošināt lielajām vispārības interesēm pienācīgo dominējošo vietu publiskajā dzīvē, bet līdz ar to arī atzīt un nodrošināt individuālajiem pilsoņiem viņu mazās intereses, par cik tās ir savienojamas ar vispārības interesēm. Protams izņēmuma apstākļos ir iespējams, ka vispārības intereses tiek nostādītas pāri likumam: *Salus publica-suprema lex*.¹³¹

Pēc K.Dišlera domām valsts griba ir dominējošā attiecībā starp valsti un indivīdiem, jo kā zināms tai pieder spaidu varas līdzekļi, ar kuru viņa var savu gribu izvērst.

¹²⁸ Gareis K.Rechtsenzyklōpadie und Metodologie als Einleitung in die Rechtswisswnschaft.-5-te Aufl.,[b.v.],[b.i.],[b.g.]

¹²⁹ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2005-02-0106 .www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.10.aprīlī).

¹³⁰ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2005-08-0106.www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.10.aprīlī).

¹³¹ Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīgā: TNA, 2002, 122. lpp.

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, ir secinājusi: "No šā panta pirmā teikuma izriet vienlīdzības princips, kas citastarp liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos. Satversmes 91.panta otrais teikums, kas noteic, ka „cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”, nevis ierobežo, bet papildina pirmo teikumu. Vienlīdzības principu var attiecināt arī uz juridiskajām personām kā fizisko personu kopumu, turklāt tiesību sistēmā tas darbojas nepastarpināti.”¹³²

Pētot jautājumu par kopīpašumu dalīšanu un no tā izrietošās problēmas, liek aizdomāties par "postsocialistisko" periodu, kas valda virknē iestāžu pieņemot lēmumus vai izskatot lietas faktiskos apstākļus.. Starp indivīdu un valsti, starp to tiesībām netiek likta vienādības zīme. "Apriori" jautājums tiek skatīts no valsts interešu puses, neiedziļinoties katrā konkrētajā gadījumā un nepiemērojot tiesību normas attiecīgajai tiesiskajai situācijai, tās rūpīgi iztulkojot, kā to nosaka APL 17.pants.

Ja likums piešķir iestādei rīcības brīvību sava lēmuma pieņemšanai, izdarot lietderības apsvērumus un to ietvaros piemērojot samērīguma principu, tomēr ir nonākusi pie rezultāta, kas ir nesamērīgs, tad iestāde savu rīcības brīvību ir izmantojusi kļūdaini. Iestāde ir kļūdaini piemērojusi likumu. Tā ir konkrēta tiesību piemērotāja kļūda, ne likumdevēja.

APL likuma 2. pants nosaka tiesisko veidu kā kļūdu var pārbaudīt un labot. Tomēr tas prasa milzīgas pūles jau tā noslogotai tiesu darbībai. Problēma pastāv tajā apstākļī, ka veicot savus apsvērumus lietas faktiskajiem apstākļiem, jo sevišķi gadījumos, kas skar cilvēka pamattiesības, tiesību piemērotājam pietrūkst vajadzīgās juridiskās domāšanas.

Lai nodrošinātu tiesisko efektivitāti, gadījumos, kad sevišķi svarīgi ievērot vienlīdzības un samērīguma principus, juridiskās atziņas meklējamas tiesību doktrīnā un judikatūrā. „Tiesiskās kārtības efektivitāte, ko radījusi Eiropas Cilvēktiesību konvencija, tiek pamatota ar to, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus cilvēku tiesību lietās izmanto daudzu dalībvalstu augstāko un konstitucionālo tiesu praksēs, kas nodrošina tiešu Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu piemērošanu valstu iekšējās tiesībās.”¹³³ Tādējādi visefektīvākais līdzeklis, kā stiprināt tiesisko efektivitāti ir juridiskās kvalifikācijas prasība, kas izvirzāma tiesību piemērotājam, vismaz juridiskās pamatizglītības līmenī.

¹³² Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2005-02-0106. www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.10.aprīlī)

¹³³ Neimane I. Īpašumtiesības kā cilvēka pamattiesības. *Jurista Vārds*, 2004, nr. 12

KOPSAVILKUMS

Kopīpašnieku tiesības prasīt kopīpašuma dalīšanu katrā laikā, atspoguļo mūsu tiesību nelabvēlību attiecībā pret kopīpašuma institūtu. Šai tiesību normai, kas visspilgtāk to raksturo ir imperatīvs raksturs, ciktāl tas nav pretrunā ar kopīpašuma nodibināšanas noteikumiem vai mantojuma atstājēja rīkojumiem. Apstāklis, kad ar kopēju lietu var rīkoties tikai visi īpašnieki kopēji, piešķir šim institūtam smagnēju raksturu. Īpašnieku kopējo gribu ne vienmēr ir viegli radīt. Tas apstāklis, kad likums dod šo iespēju katram kopīpašniekam rīkoties ar savu domājamo daļu vai prasīt kopīpašuma dalīšanu neatvieglo šo apgrūtinājumu uz visu lietu, tas ir, uz īpašumu visā tā apjomā. Tādējādi kopīpašnieku tiesību pozitīvais un negatīvais saturs, neatrisina šo neapmierinošo stāvokli. Katram indivīdam ir vēlme paust un realizēt savu gribu kā apsaimniekot savu īpašumu, kā rīkoties un valdīt to, nerēķinoties ne ar vienu citu indivīdu, tiktāl cik tas neskar sabiedrības vai ar likumu aizsargātās intereses. Ņemot vērā augstāk minēto tiek izvirzītas šādas tēzes:

1. Piemērojot tiesību normu un vadoties pēc tās iztulkošanas metodēm par kopīpašuma dalīšanu, nevarētu būt šaubas, ka likumdevēja griba ir bijusi pēc iespējas taisnīgāk atvieglot kopīpašnieku stāvokli, ja vien sabiedrībai ar tā dalīšanu nerada nesamērīgus zaudējumus.

2. Attīstoties ekonomikai, saimnieciskajai dzīvei valstī, kopīpašnieku statuss kļūst ar vien sarežģītāks, jo mainās kopīpašnieku izglītības līmenis, uzskati, intereses un vajadzības. Tas apstāklis, ka rīcību ar kopīpašuma priekšmetu var realizēt tikai ar visu kopīpašnieku gribu, norāda uz CL normu mērķi- saskaņot kopīpašnieku intereses, lai virzītu uz kopīpašuma saglabāšanu un aizsardzību, bet ne tā vērtības samazināšanu vai iznīcināšanu.

3. Tiesību piemērotājam ir jānodala kopīpašnieku tiesību dalīt kopīpašumu, atbilstoši to domājamām daļām, reālās daļās no jaunizveidojamo īpašumu atdalīšanas no vienam īpašniekam piederošā īpašuma. Bez tam kopīpašuma reālā sadale nav lietojuma tiesība un tādējādi uz šo gadījumu nav attiecināma Civillikuma 1082. panta noteikumi.

4. Prakse liecina, ka valsts pārvalde risinot kopīpašuma reālās sadales jautājumus vadās pēc būvniecību, vides aizsardzības un citiem normatīviem aktiem, kas risina jautājumus par vides ilgspejīgu attīstību. Bet jāuzsver, ka nekustamā īpašuma kopīpašnieki **neprasa atļauju būvēt vai grozīt īpašuma lietojuma mērķi**, bet lūdz **kopīpašuma sadali**. Tādējādi, tiesību piemērotājam šajā gadījumā nav tiesību iejaukties privāttiesiskajās attiecībās.

5. Tiesību piemērotājam jāņem vērā tiesību doktrīnā pausto atziņu, ka kopīpašuma institūts ir nevis aprobežojumi, kas attiecas uz īpašumu, bet īpašnieka aprobežojumi. Kopīpašnieku īpašumtiesību realizēšana var tikt ierobežota gan pēc privātas gribas, tā arī pēc likuma, gan kopīpašnieku savstarpējās attiecībās, tādējādi aprobežojums papildus gulstas uz pašu īpašnieku tā rīcības brīvībā.

6. Ņemot vērā īpašuma tiesību kā vienu no pamatvērtībām demokrātiskā valstī, un tās individuālo raksturu, tiesību piemērotājam savā rīcībā, kurās šīs tiesības tiek aizstāvētas ir jābalstās uz tiesību normām, bet, ja tādu nav uz vispārīgiem tiesību principiem.

7. Balstoties uz taisnīguma, vienlīdzības, samērīguma principiem, kopīpašnieku tiesības "jebkurā laikā prasīt kopīpašuma sadali", nevar tikt ierobežotas, tiesību piemērotāja maldīgā juridiskā slēdziena dēļ. Tiesību piemērotājam veicot lietderības apsvērumu ir jāvērtē samērīgums starp kopīpašnieku subjektīvo tiesību ierobežošanu un sabiedrības ieguvumu, līdz ar to noskaidrojot likumdevēja mērķi un gribu. Lēmumi pieņemami tā, lai ar vismazākajiem ierobežojumiem saglabātu pēc iespējas lielāku indivīda brīvību un, lai vienlaikus novērstu indivīda interešu sadursmi ar valsts un citu indivīdu interesēm.

8. Vienlīdzīgas attieksmes princips kā viens no vispārējiem tiesību principiem ir jāņem vērā, kad svaru kausos vienā pusē liekam valsts un otrā privāto tiesību subjektu intereses. Minētais princips prasa vienlīdzīgu attieksmi pret faktiskajiem lietas apstākļiem, kuri patiesībā nav vienādi, bet ir tikai līdzīgi. Vienlīdzības princips vienmēr izvirza prasību lietas faktiskos apstākļus skatīt no problēmas taisnīguma viedokļa. Taisnīguma problēma ietver sevī vērtību un izvērtēšanas meklējumus, kurus ietekmē laiks un kultūra. Izvērtēšanas meklējumi tiesību piemērotājam ir tā rīcības obligāts nosacījums, kas balstīts uz vispārējiem tiesību principiem.

9. Tiesību piemērotāja rīcības brīvības pareizas izmantošanas mērķis ir piešķirtās rīcības brīvības ietvaros atrast konkrētam gadījumam vispiemērotākās tiesiskās sekas. Tas nozīmē, ka tiesību piemērotājam ir jāatsijā tāds iespējamais risinājums (lēmums), kurš būtu prettiesisks, nelietderīgs vai netaisnīgs. Izmantojot rīcības brīvību kā likumdošanas līdzekli, to piemērojot, tiek panākts augstāks taisnīguma līmenis individuālajā gadījumā, tādējādi iestāde savu rīcības brīvību var izmantot tikai šim nolūkam. Ņemot vērā augstāk minēto šāda taisnīguma līmeņa sasniegšanas iespēja ir piemērojamo materiālo tiesību normu pareiza izvēle un interpretēšana.

10. Tiesību piemērotāja patvaļīgu, neracionālu lēmumu pieņemšana, savas rīcības brīvības robežās, iemesls ir juridiskās domas atrautība no tiesību sistēmas kopumā un tiesību doktrīnas, kas izskaidrojams ar valsts pārvaldes ierēdņu visumā zemu juridisko kvalifikāciju un līdz ar to

izpratnes trūkumu attiecībā pret demokrātiskas un tiesiskas valsts konstitucionālo būtību.

11. Kā vienu no risinājumiem iepriekš minētās problēmas novēršanā var minēt tiesību piemērotāju kvalifikācijas celšanu, rūpīgu un kritisku Satversmes tiesas spriedumu analīzi. Visiem, kas vēlas strādāt valsts pārvaldē un kuru darbība saistīta ar tiesību normu piemērošanu, jo sevišķi subjektīvo publisko tiesību sfērā, vajadzētu būt vismaz juridiskai pamatizglītbai.

12. Lai nodrošinātu efektīvu cilvēktiesību īstenošanu un labas pārvaldības principu valsts pārvaldē, Tiesībsarga institūts, līdz ar Tiesībsarga likuma spēkā stāšanos, ir kļuvis par vienu no svarīgākajiem valsts rīcības brīvības apstrīdēšanas mehānismiem īpašumtiesību aizsardzībā.

13. Izskatot reālās sadales lietas, tiesību piemērotājam būtu jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas pausto viedokli lietā „Sporongs un Lēnorta pret Zviedriju”, proti, ja īpašniekam tiesiskās sekas ir radījis nekustamā īpašuma izmantošanas ierobežojums, kas savukārt negatīvi ietekmējis īpašuma vērtību, nav pielīdzināms īpašuma tiesību atsavināšanai. Tomēr tiesību piemērotāja uzdevums ir kontrolēt vai ir ievērots taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības vispārējo interešu noteiktajām vajadzībām un nepieciešamību aizsargāt indivīda pamattiesības. Taisnīga līdzsvara neievērošana ir uzskatāma par īpašumtiesību aizskārumu Konvencijas 1. protokola 1. panta izpratnē.

14. Lemjot jautājumu par kopīpašuma dalīšanas aprobežojumiem, tiesību piemērotājam pieņemot lēmumu par kopīpašnieku izteikto gribu dalīt īpašumu ir jāvērtē katra situācija individuāli, vadoties no pamatprincipa, kas paredz, ka valsts primārais uzdevums ir ar tiesību palīdzību un tiesību ietvaros dot iespēju indivīdam brīvi lemt par savu dzīvi. **Brīvība un īpašums ir tiesiskās valsts izaugsmes noteicošās pamatvērtības.** Šīs brīvības atsevišķs aspekts ir pirmām kārtām aizsardzība pret valsts patvaļas aktiem.

15. Latvijas Republikā, kā tiesiskā valstī, **pilsoni aizsargā** Satversmē minētās pamattiesības, **valstiskās rīcības tiesiskuma princips**, kā arī noteikums, ka minētie tiesību principi tiek ievēroti un nepastāv vienīgi kā tiesības, kas izklāstītas uz papīra, bet "dzīvas" un tādēļ atzīstamas, kā augstākais princips, vērtību mērs. Augstākais vērtību mērs kurš nostiprināts Satversmes 105. pantā un, proti, "ikvienam ir tiesības uz īpašumu", uz īpašumu, kā **lietu tiesību**, kas ir **tiesiska pilnīga vara uz savu lietu**, kas dod **personai īpašnieku titulu privātā sfērā.**

ANNOTATION

The magister paper researches and analyses the positive and negative content of joint ownership rights stated by the Civil Law of the Republic of Latvia. It also reflects contradictions between legislation and its application when solving the problem of the actual division of property.

Taking into account the complicated nature of joint ownership, the applicant of the legislation should judicially evaluate each individual case. Mostly it is not to be achieved by help of just one bill, but by application of many bills. What more, these bills should be logically and substantially related both mutually and by their influence in each individual case.

The goal of the magister work is to point out the existing problem that arises from solution of problems related to division of joint property. One of the purposes of the diploma work is also to mark out the possible solutions of the above mentioned problem as the owners of joint property do not ask for permission for building, but express a wish to divide the joint property thus implementing the rights provided by law.

When analysing the joint ownership rights and their application article 17 of the law “the time and procedure of enactment of the introduction of restored Civil Law of year 1937, Inheritance law and Property law” should be taken into account. The law states that article 1067-1129 of the Civil Law relates to all properties disregarding the time of arise of the ownership rights.

Applying the legislation and following the interpretation methods regarding the division of joint property, it should not be doubted that the volition of legislature has been to relieve the status of owners of joint property as fair as possible, if the division of property does not cause disproportional damages. Based on the principles of utility, lawfulness and justice the rights of joint property owners “to apply for the division of property at any time” may not be restricted by faulty application of law. When applying the law, it should be taken into account commensurability between restriction of subjective rights of joint property owners and gain of society thus clarifying the goal and volition of legislator. That is possible only by evaluating each situation individually, following the basic principle which provides that the primary target of state is to give chance to individual to decide over his/her life within legislation and with the help of it. Freedom and property are the basic principles of 19th century growth of law governed state. Separate aspect of this freedom is first of all protection against lawless acts of state that was very common in the age of absolutism and totalitarian states of this century.

Thus the role of interpretation of law according to western methodology is immense to guarantee the above mentioned rights.

АННОТАЦИЯ

В работе исследовано и анализировано позитивное и негативное содержание совладельцев (владельцев общего имущества) в нормах Гражданского закона Латвийской Республики, как и отражены противоречия между правовыми нормами и их применением, решая вопросы, которые затрагивают реальное распределение общей собственности.

Принимая во внимание обременяющий характер института общего имущества, применитель прав должен правомерно решать о конкретном случае. Чаще всего это нельзя сделать с помощью одной правовой нормы, а с применением большинства норм, кроме того эти нормы как взаимно, так и влияние их в конкретном случае должны быть в логичных и аргументированных отношениях.

Цель работы указать на существующую в настоящий момент проблему, которая существует, рассматривая вопросы, которые затрагивают реальное распределение общей собственности и обозначить возможные решения для её устранения, так как владельцы не просят разрешение строить, а высказывают желание делить общую собственность, таким образом реализуя определённое и предусмотренное законом право.

Для исследования и правильного применения прав общей собственности нужно принять во внимание статью 17 закона «О порядке и времени вступления в силу возобновлённого Гражданского закона Латвийской Республики от 1937 года в части введения, прав наследственности и вещных прав», которая предусматривает, что статьи 1067-1129 распространяются на все собственности, независимо от времени возникновения прав собственности.

Применяя правовую норму и руководствуясь по методам их толкования о распределении общей собственности, не могли быть сомнения, что воля законодателя была по возможности **справедливее** облегчить положение совладельцев, если у общества с его разделением не возникают несоразмерные убытки. Основываясь на принципы целесообразности, законности и справедливости, права совладельцев «в любое время требовать разделение общей собственности», не могут быть ограниченными применительно прав, неправильно применяя правовые нормы. Применитель прав должен оценить соотношение между ограничением субъективных прав и приобретение общества, вместе с чем выясняя цель и волю законодателя. Но это возможно только оценивая каждую ситуацию индивидуально, руководствуясь основным принципом, который предусматривает, что первичная задача государства является с помощью прав и в пределах прав дать возможность индивиду свободно решать свою жизнь. **Свобода и собственность** являются произошедшими в ходе 19 века основными ценностями, **определяющими рост гражданско правового государства**. Отдельным аспектом этой свободы в первую очередь является защита против произвольных актов государства, которые были очень распространены в эпоху абсолютизма и являются повседневным явлением в государствах тоталитаризма нашего века.

Таким образом интерпретация правовых норм, согласно методологии запада, имеет большую роль для гарантирования вышеупомянутых прав.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

I Literatūra

1. Baltais M. Iestādes rīcības brīvība un lietderības apsvērumi. *Jurista Vārds*, 2005, nr.18
2. Briede J. Administratīvā akta tiesiskums. *Jurista Vārds*, 2004. 23. marts
3. Bukovskis V. Civilprocesa mācību grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933
4. Cipeliuss.R. Par tiesisko apsvērumu racionālu strukturēšanu. *Likums un Tiesības*, 2000, nr.4
5. Čepāne I. Patvaļīga būvniecība, Satversme un vispārīgie tiesību principi. *Jurista Vārds*, 2003, 7.oktobris.
6. Čepāne I. Pašvaldību teritoriju plānojums kā nekustamā īpašuma tiesību aprobežojums. *Jurista Vārds*, 2005. 1.februāris, nr.4 (359)
7. Čepāne I. Tiesības uz taisnīgu tiesu kā personas pamattiesības. *Jurista Vārds*, 2005. 27.septembris, nr.36
8. Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīga: TNA, 2002
9. Dworkin R. Taking Rights Seriously. Harvard: University Press, Cambridge, Massachusetts, 1977/1978
10. Endziņš A. Latvijas demokrātija un īsteni tiesiskas valsts prakse. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 19.janvāris
11. Gareis K. Rechtszyklopadie und Methologie als Einleitung in die Rechtswisswenschaft-5 – te Aufl. [b.v.],[b.i.], [b.g.].
12. Gencs Z. Mantošana. Rīga: TNA, 2002
13. Grūtups A. Īpašums (927.p.-1129.p.).Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīga: Mans Īpašums,1996
14. Grūtups A., Kalniņš E. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Rīga: TNA, 2002
15. Grūtups A. Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģijas lēmums lietā Nr.CA- 90 1996. Kopīpašuma dalīšana: domājamās daļās un reālās daļās? Grām.: Tiesu prakse un komentāri. Rīga: Mans Īpašums,1997
16. Grūtups A. Tiesu prakse. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu kolēģijas lēmums lietā Nr.C-136/01 1996.gada 9.maijs /Kopīpašuma dalīšana./ Grām.: Tiesu prakse un komentāri. Rīga: Mans Īpašums,1997
17. Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filozofijā. *Likums un Tiesības*,1999, nr. 3
18. Hvastovs V.M. Vispārīgā tiesību teorija. Rīga: LETA, 1924
19. Iljanova D. Vispārīgie tiesību principi un to funkcionālā nozīme. Grām.: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums prof. E.Melķīša redakcijā. Rīga: TNA, 1999
20. Iljanova D. Tiesību normu un principu kolīzija. *Likums un Tiesības*, 2000, nr. 8

21. Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Nodibinājums *Ratio iuris*, izdevums, 2005
22. Jakubaņecs V. Tiesiskā apziņa. Rīgā: Latvijas Policijas Akadēmija, P&Ko tipogrāfija, 2001
23. Jakubaņec V. Valsts jēdziens, struktūra, funkcijas un formas. Rīga: [b.i.], 1999
24. Kymlika Wil. Contemporary Political Philosophy (An Introduction). Oxford: [b.i.] ,1990
25. Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Rīga: TNA, 2005
26. Levits E. Starp tiesību normu un tiesisko realitāti. *DIENA*.1996. 10.oktobris
27. Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes(tiesas) rīcības brīvība (I). Funkcijas likumā, piemērošana konkrētā gadījumā, kontrole augstākā iestādē un tiesā. *Likums un Tiesības*, 2003, nr.6
28. Levits E. Samērīguma princips un obligātais administratīvais akts. *Jurista Vārds*, 2007, nr.13
29. Larenz K., Canaris C.W. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. Berlin, Heidelberg: Springer- Verlag, 1995
30. Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000
31. Meļķis E. *Attīstības tendences dažos tiesību teorijas un prakses jautājumos*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000
32. Müller.C.F. Pawlouwski Methodenlehre fur Juristen. Theorie der Norm und des Gesetzes.[b.i.], [b.g.]
33. Neimane.I. Īpašuma tiesības kā cilvēka pamattiesības. *Jurista Vārds*, 2004.7.decembris, nr.47(352)
34. Neimanis J. Studiju kurss. Tiesību tālākveidošana. Tiesību metodoloģijas pamatjautājumi. [b.i.], 2007
35. Neimanis J. Tiesisko seku konkretizēšana, izdodot obligātu administratīvo aktu. *Jurista Vārds*.,20.03.2007., Nr.12
36. Neimanis J. Teleoloģiskā redukcija. *Jurista Vārds*, 2005.17. maijs, nr.18
37. Neimanis J. Judikatūra un tās saistošais spēks. *Jurista Vārds*, 2005. 8. marts, nr. 9
38. Paine F.J. Vācijas vispārīgās administratīvās tiesības. Vācijas Administratīvā procesa likums. Rīga: TNA, 2002
39. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004
40. Rozenfelds J. Lietu tiesības. Rīga: [b.i.],1994
41. Rozenfelds J.Lietu tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000
42. Sinaiskis V. Latvijas Lietu tiesības. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: LU studentu padomes grāmatnīcas izdevums, 1940
43. Sinaiskis V. Taisnības vispārējais jēdziens. *Jurists*, 1931, nr.7/8/(85/86)
44. Stucka A. Par pašvaldību saistošiem noteikumiem. Latvijas Vēstnesis, 2001. 2. jūlijā
45. Šulcs.L. Dabisko tiesību jēdziens. *Jurists*, 1937, nr.1/2/(79/80)

46. Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. Rīga: TNA,1997
47. Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004
48. Vildbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003
49. Vēbers J. Padomju civiltiesību vispārējā daļa. Rīga:[b.i.],1979
50. Višņakova G., Balodis.K. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.-926.,1130.-1400.p.) Grām.: Latvijas civillikuma komentāri. Rīga: Mans Īpašums, 1998
51. Zippelius.R. Juristische Methodenlehre. Munchen: C.H.BECK'SCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG, 1985
52. Бержель Ж.Л. Структура суждений. Общая теория права. Москва: NOTA BENE, 2000
53. Нерсесянц В.С. Правопонимание римских юристов[b.i.]
54. Нерсесянц В. С. Проблемы общей теории права и государства. Москва: Норма, 2002

II Normatīvie akti

1. Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos: 1990.04.05. Deklarācija, spēkā esošs. *Ziņotājs*, 1990, nr. 21
2. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 1.protokols. *Latvijas Vēstnesis*, 1997, nr.143
3. Latvijas Republikas Satversme: Ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 1994.gada 13.februārim. *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*, 1994, nr. 6
4. Tiesībsarga likums: LR likums.*Latvijas Vēstnesis*, 2006, nr.65
5. Latvijas Republikas Civillikums- lietu tiesības, mantojuma tiesības, saistību tiesības: LR likums ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 2005.gada 24.martam. *Latvijas Vēstnesis*, 2005, nr.49
6. Aizsargjoslu likums: LR likums ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 12.07.2005. *Latvijas Vēstnesis*, 2005, nr.108
7. Būvniecības likums: LR likums ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 24.03.2005. *Latvijas Vēstnesis*, 2004, nr. 49
8. Likums "Par dzīvokļa īpašumu": LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2004, nr. 61
9. Administratīvā procesa likums: LR likums ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 23.01.2004. *Latvijas Vēstnesis*, 2004, nr.12
10. Zemesgrāmatu likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003, nr. 58
11. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002, nr. 94
12. Teritorijas plānošanas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002, nr.88
13. Likums "Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatā": LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000, nr.448/449
14. Vispārīgie būvnoteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.112.*Latvijas Vēstnesis*, 2005, nr. 92
15. Noteikumi par teritorijas plānojumiem: Ministru kabineta noteikumi Nr.423. *Latvijas Vēstnesis*, 2000, nr.446/447
16. Vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.34. *Latvijas Vēstnesis*, 2004, nr.16
17. Jūrmalas pilsētas domes lēmums Nr.203 par "Jūrmalas pilsētas saistošiem apbūves noteikumi "

III Tiesu prakse

1. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2005-12-0103. *Likums un Tiesības*, 2006, Nr.(77)
2. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2005-08-0106. www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.10.aprīlī)
3. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2005-02-0106. www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.10.aprīlī)
4. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2004-18-0106. www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.3.martā)
5. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2002-01-03. www.satv.gov.lv (aplūkots 2007.15.martā)
6. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2001-12-01. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2001- 2002. Rīga: TNA, 2002
7. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.04-05(97).Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 1997-1998. Rīga: TNA, 2001
8. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.04-03(98). Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 1997-1998. Rīga: TNA, 2001
9. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.04-07(99). Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 1999-2000. Rīga: TNA, 2001
10. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.09-02(98). Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 1997-1998. Rīga: TNA, 2001
11. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā "Pressos Compania Naviera SA and Others v.Belgium". <http://echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>, (aplūkots 2005.20.decembrī).
12. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā "Sporongs un Lēnorta pret Zviedriju". <http://echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>, (aplūkots 2004.12.maijā)
13. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā "Silvers un citi pret Lielbritāniju". <http://echr.coe.int/Eng/Judgments.htm>, (aplūkots 2004.28.jūnijā)
14. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr.SKC-209, 2004. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 136.-139. lpp.
15. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr.SKC-5, 2004. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 110.-114. lpp.
16. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SPC-2 , 2004. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005., 195.-198. lpp.

17. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr.SKC-429, 2004. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 431.-435. lpp.
18. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā „Par kopīpašuma izbeigšanu” Nr. SKC-5. *Jurista Vārds*, 2004, nr. 8
19. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā „Par iestādes izmantotās rīcības brīvības tiesiskumu” Nr. SKA-120. *Jurista Vārds*, 2004
20. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.CA-890, 1996, Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1996. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1997
21. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu kolēģijas lēmums lietā Nr.C-136/01, 1996. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1996. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1997
22. Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.2-158/A. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1996. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1997
23. Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1998/1999. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000, 14.-17.lpp.
24. Vidzemes apgabaltiesas spriedums lietā Nr.C 136/01. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1996. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1997
25. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedums lietā Nr.2-693/6, npublicēts
26. Senāta Civilās kasācijas departamenta spriedumu izvilkumi. Tieslietu Ministrijas Vēstneša pielikums Nr.XVI, 1940
27. Senāta Civilās kasācijas departamenta spriedumu izvilkumi.(Senatori F.Konradi un Tiesu palātas loceklis A. Valters) Tieslietu Ministrijas Vēstneša pielikums Nr.XV, Rīga:1939
28. Senāta Civilās kasācijas departamenta spriedumu izvilkumi. Tieslietu Ministrijas Vēstneša pielikums Nr.XIV, Rīga: 1936/37
29. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas lēmums lietā BVerfGE. [68,193/222.web](http://www.deac.lv/index.php/friend.php?id=101894qlang=lv)
[30.deac.lv/index.php/friend.php?id=101894qlang=lv](http://www.deac.lv/index.php/friend.php?id=101894qlang=lv).(aplūkots 2003.11.decembrī)
30. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas lēmums lietā, Urteil III ZR 253/55(DOV 1957, 669), <http://www.bundesverfassungsgericht.de>(aplūkots 2003. 12.martā)

Maģistra darbs aizstāvēts :

Valsts pārbaudījumu komisijas sēdē

2007.gada____._____

Un novērtēts ar atzīmi_____

Komisijas priekšsēdētājs_____